

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ**

С. В. Банах, Н. З. Рогатинська, А. М. Сарахман



До 50-річчя Тернопільського національного
економічного університету

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Підручник

**Тернопіль
ТНЕУ
2016**

ББК 67.9(47кр)311

УДК 343.13

Р 59

Авторський колектив

Банах С. В. – декан юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, кандидат юридичних наук.

Рогатинська Н. З. – завдувач кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, доцент, кандидат юридичних наук.

Сарахман А. М. – заступник прокурора Тернопільської міськрайонної прокуратури.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 5 від 23.03. 2016 року)*

Рецензенти: **Шумило М. Є.**, професор кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;
Брич Л. П., професор кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету ТНЕУ, доктор юридичних наук;
Гірський Б. О., голова Апеляційного суду Тернопільської області;
Мартинюк О. Г., прокурор Тернопільської області

Рогатинська Н. З.

Р 59 Кримінальний процес : підруч. С. В. Банах, Н. З. Рогатинська, А. М. Сарахман. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 264 с.
ISBN 978-966-654-430-1

Підручник підготовлений у відповідності до програми курсу «Кримінальний процес» з урахуванням змін та доповнень чинного законодавства. У підручнику розглянуто структуру і принципи діяльності кримінального провадження, практичні аспекти виконання для набуття певних професійних навичок.

Розрахований на студентів та викладачів вищих юридичних навчальних закладів, працівників правоохоронних органів і усіх читачів, які цікавляться зазначеною тематикою.

ББК 67.9(47кр)311
УДК 343.13

ISBN 978-966-654-430-1

© С. В. Банах, Н. З. Рогатинська,
А. М. Сарахман, 2016
©ТНЕУ, 2016

ЗМІСТ

| | |
|---|-----------|
| СПИСОК СКОРОЧЕНЬ..... | 12 |
| ПЕРЕДМОВА..... | 13 |
| ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА..... | 15 |
| ПИТАННЯ 1. Поняття кримінального процесу | 15 |
| ПИТАННЯ 2. Завдання кримінального процесу | 15 |
| ПИТАННЯ 3. Історичні форми кримінального процесу..... | 16 |
| ПИТАННЯ 4. Стадії кримінального процесу та їх система | 16 |
| ПИТАННЯ 5. Кримінально-процесуальна форма та її основні риси | 17 |
| ПИТАННЯ 6. Кримінально-процесуальні акти | 17 |
| ПИТАННЯ 7. Кримінально-процесуальні відносини | 18 |
| ПИТАННЯ 8. Кримінально-процесуальні функції..... | 18 |
| ПИТАННЯ 9. Кримінально-процесуальні гарантії | 19 |
| ПИТАННЯ 10. Поняття кримінально-процесуального права. Його предмет та методи..... | 19 |
| ПИТАННЯ 11. Зв'язок кримінального процесу з іншими г алузями права, суміжними науками | 20 |
| ПИТАННЯ 12. Поняття та значення кримінально-процесуального закону | 22 |
| ПИТАННЯ 13. Кримінально-процесуальні норми | 22 |
| ПИТАННЯ 14. Елементи кримінально-процесуальної норми | 23 |
| ПИТАННЯ 15. Види норм..... | 23 |
| ПИТАННЯ 16. Джерела кримінально-процесуального права України .. | 24 |
| ПИТАННЯ 17. Дія кримінально-процесуального закону України у часі, просторі й щодо осіб | 26 |
| ПИТАННЯ 18. Застосування кримінально-процесуального закону за аналогією | 29 |
| ПИТАННЯ 19. Поняття та значення засад кримінального процесу | 30 |
| ПИТАННЯ 20. Засада верховенства права | 31 |
| ПИТАННЯ 21. Засада законності..... | 32 |

| | |
|--|----|
| ПИТАННЯ 22. Засада рівності перед законом і судом..... | 33 |
| ПИТАННЯ 23. Засада поваги до людської гідності. | 34 |
| ПИТАННЯ 24. Засада забезпечення права людини на свободу та особисту недоторканність | 35 |
| ПИТАННЯ 25. Засада недоторканності житла та іншого володіння особи..... | 37 |
| ПИТАННЯ 26. Засада таємниці спілкування..... | 38 |
| ПИТАННЯ 27. Засада невтручання у приватне життя..... | 39 |
| ПИТАННЯ 28. Засада недоторканності права власності..... | 39 |
| ПИТАННЯ 29. Засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеної вини..... | 40 |
| ПИТАННЯ 30. Засада свободи від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї..... | 42 |
| ПИТАННЯ 31. Засада заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення..... | 43 |
| ПИТАННЯ 32. Засада забезпечення права на захист..... | 44 |
| ПИТАННЯ 33. Засада доступу до правосуддя та обов'язковість судових рішень..... | 47 |
| ПИТАННЯ 34. Засада змагальності сторін та свободи у поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості..... | 48 |
| ПИТАННЯ 35. Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів..... | 49 |
| ПИТАННЯ 36. Засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності..... | 50 |
| ПИТАННЯ 37. Засада публічності..... | 51 |
| ПИТАННЯ 38. Засада диспозитивності..... | 53 |
| ПИТАННЯ 39. Засада гласності і відкритості судового провадження та його повне фіксування технічними засобами..... | 54 |
| ПИТАННЯ 40. Засада розумних строків..... | 56 |
| ПИТАННЯ 41. Засада мови, якою здійснюється кримінальне провадження..... | 57 |
| ПИТАННЯ 42. Поняття суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності та їх класифікація..... | 60 |
| ПИТАННЯ 43. Суд та його повноваження..... | 60 |
| ПИТАННЯ 44. Слідчий-суддя та його повноваження..... | 61 |
| ПИТАННЯ 45. Прокурор та його повноваження..... | 62 |

| | |
|--|----|
| ПИТАННЯ 46. Слідчий та його повноваження | 63 |
| ПИТАННЯ 47. Керівник органу досудового розслідування, його повноваження | 64 |
| ПИТАННЯ 48. Оперативні підрозділи, їх повноваження | 65 |
| ПИТАННЯ 49. Підозрюваний, обвинувачений: їх правовий статус | 66 |
| ПИТАННЯ 50. Захисник: його процесуальний статус | 67 |
| ПИТАННЯ 51. Обов'язкова участь захисника | 68 |
| ПИТАННЯ 52. Потерпілий: його права та обов'язки | 69 |
| ПИТАННЯ 53. Представник та законний представник потерпілого | 70 |
| ПИТАННЯ 54. Заявник: його правовий статус | 71 |
| ПИТАННЯ 55. Цивільний позивач: його права та обов'язки | 71 |
| ПИТАННЯ 56. Цивільний відповідач: його правовий статус | 72 |
| ПИТАННЯ 57. Представники та законні представники цивільного позивача і цивільного відповідача | 73 |
| ПИТАННЯ 58. Особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі. | 73 |
| ПИТАННЯ 59. Свідок: його правовий статус | 74 |
| ПИТАННЯ 60. Перекладач: його правовий статус | 75 |
| ПИТАННЯ 61. Експерт: його права та обов'язки | 77 |
| ПИТАННЯ 62. Спеціаліст: його права та обов'язки | 78 |
| ПИТАННЯ 63. Понятий: його права та обов'язки | 79 |
| ПИТАННЯ 64. Відводи у кримінальному провадженні | 80 |
| ПИТАННЯ 65. Забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу | 83 |
| ПИТАННЯ 66. Кримінально-процесуальне доказування: поняття та значення | 84 |
| ПИТАННЯ 67. Елементи кримінально-процесуального доказування | 84 |
| ПИТАННЯ 68. Критерії оцінки доказів та їх процесуальних джерел | 86 |
| ПИТАННЯ 69. Межі доказування | 86 |
| ПИТАННЯ 70. Предмет доказування у кримінальній справі | 87 |
| ПИТАННЯ 71. Поняття і значення доказів у кримінальному процесі | 88 |
| ПИТАННЯ 72. Класифікація доказів у кримінальному процесі | 89 |
| ПИТАННЯ 73. Показання як процесуальні джерела доказів | 90 |
| ПИТАННЯ 74. Показання свідків | 91 |
| ПИТАННЯ 75. Показання потерпілого | 91 |

| | |
|--|-----|
| ПИТАННЯ 76. Показання підозрюваного, обвинуваченого | 92 |
| ПИТАННЯ 77. Речові докази: поняття та види..... | 93 |
| ПИТАННЯ 78. Документи як джерела доказів | 93 |
| ПИТАННЯ 79. Висновок експерта..... | 94 |
| ПИТАННЯ 80. Види експертиз за процесуальною ознакою | 95 |
| ПИТАННЯ 81. Протоколи процесуальних дій..... | 95 |
| ПИТАННЯ 82. Поняття процесуальних строків та їх види..... | 96 |
| ПИТАННЯ 83. Поняття і склад судових витрат..... | 97 |
| ПИТАННЯ 84. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому у кримінальному провадженні..... | 97 |
| ПИТАННЯ 85. Поняття цивільного позову у кримінальному провадженні..... | 98 |
| ПИТАННЯ 86. Поняття заходів забезпечення кримінального провадження | 99 |
| ПИТАННЯ 87. Види заходів забезпечення кримінального провадження | 99 |
| ПИТАННЯ 88. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження | 100 |
| ПИТАННЯ 89. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик..... | 100 |
| ПИТАННЯ 90. Привід: підстави та порядок застосування | 101 |
| ПИТАННЯ 91. Накладення грошового стягнення як захід забезпечення кримінального провадження | 101 |
| ПИТАННЯ 92. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом | 102 |
| ПИТАННЯ 93. Відсторонення від посади..... | 103 |
| ПИТАННЯ 94. Тимчасовий доступ до речей і документів..... | 104 |
| ПИТАННЯ 95. Тимчасове вилучення майна: підстави та порядок застосування | 105 |
| ПИТАННЯ 96. Арешт майна: поняття та порядок застосування | 106 |
| ПИТАННЯ 97. Поняття та види запобіжних заходів | 107 |
| ПИТАННЯ 98. Мета та підстави застосування запобіжних заходів..... | 107 |
| ПИТАННЯ 99. Загальний порядок застосування, зміни та скасування запобіжних заходів..... | 108 |
| ПИТАННЯ 100. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення..... | 109 |
| ПИТАННЯ 101. Особиста порука: порядок і умови застосування | 109 |

| | |
|--|------------|
| ПИТАННЯ 102. Домашній арешт: порядок і умови застосування | 110 |
| ПИТАННЯ 103. Застава: порядок застосування. Визначення розміру застави..... | 111 |
| ПИТАННЯ 104. Тримання під вартою: порядок і умови застосування | 112 |
| ПИТАННЯ 105. Затримання на підставі ухвали слідчого-судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу..... | 113 |
| ПИТАННЯ 106. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду | 115 |
| ОСОБЛИВА ЧАСТИНА | 117 |
| ПИТАННЯ 1. Поняття стадії досудового розслідування та її завдання | 117 |
| ПИТАННЯ 2. Дізнання: поняття та особливості провадження..... | 118 |
| ПИТАННЯ 3. Загальні положення досудового розслідування | 118 |
| ПИТАННЯ 4. Початок досудового розслідування..... | 119 |
| ПИТАННЯ 5. Підслідність кримінальних справ | 120 |
| ПИТАННЯ 6. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування | 121 |
| ПИТАННЯ 7. Місце провадження досудового розслідування | 122 |
| ПИТАННЯ 8. Строки досудового розслідування | 123 |
| ПИТАННЯ 9. Розгляд клопотань під час досудового розслідування ... | 125 |
| ПИТАННЯ 10. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення..... | 125 |
| ПИТАННЯ 11. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування | 126 |
| ПИТАННЯ 12. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами | 126 |
| ПИТАННЯ 13. Складання процесуальних документів під час досудового розслідування | 127 |
| ПИТАННЯ 14. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження | 128 |
| ПИТАННЯ 15. Поняття слідчих (розшукових) дій та їх система | 128 |
| ПИТАННЯ 16. Класифікація слідчих (розшукових) дій | 129 |
| ПИТАННЯ 17. Загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій | 130 |
| ПИТАННЯ 18. Допит: поняття, види, процесуальний порядок проведення | 131 |

| | |
|--|-----|
| ПИТАННЯ 19. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб | 133 |
| ПИТАННЯ 20. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи | 134 |
| ПИТАННЯ 21. Пред'явлення для впізнання: поняття, процесуальний порядок проведення | 134 |
| ПИТАННЯ 22. Обшук: поняття, види та процесуальний порядок проведення | 135 |
| ПИТАННЯ 23. Огляд: поняття, види, процесуальний порядок проведення | 136 |
| ПИТАННЯ 24. Ексгумація трупа: поняття та процесуальний порядок проведення | 137 |
| ПИТАННЯ 25. Слідчий експеримент: поняття, процесуальний порядок проведення | 137 |
| ПИТАННЯ 26. Освідування: поняття, процесуальний порядок проведення | 138 |
| ПИТАННЯ 27. Підстави та порядок залучення експерта | 138 |
| ПИТАННЯ 28. Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття та види | 139 |
| ПИТАННЯ 29. Повідомлення про підозру: суть та значення | 140 |
| ПИТАННЯ 30. Підстави та порядок повідомлення про підозру | 141 |
| ПИТАННЯ 31. Зупинення досудового розслідування: підстави та процесуальний порядок | 142 |
| ПИТАННЯ 32. Відновлення досудового розслідування: підстави, процесуальний порядок | 142 |
| ПИТАННЯ 33. Форми закінчення досудового розслідування | 143 |
| ПИТАННЯ 34. Підстави закриття кримінального провадження | 143 |
| ПИТАННЯ 35. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження | 144 |
| ПИТАННЯ 36. Звільнення особи від кримінальної відповідальності: підстави та процесуальний порядок | 145 |
| ПИТАННЯ 37. Відкриття матеріалів іншої сторони | 146 |
| ПИТАННЯ 38. Обвинувальний акт: поняття, значення та зміст | 148 |
| ПИТАННЯ 39. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора на досудовому провадженні | 149 |
| ПИТАННЯ 40. Рішення слідчого-судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування | 150 |

| | |
|--|-----|
| ПИТАННЯ 41. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора | 151 |
| ПИТАННЯ 42. Поняття підсудності. Види підсудності..... | 152 |
| ПИТАННЯ 43. Порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого..... | 153 |
| ПИТАННЯ 44. Поняття, завдання та значення підготовчого провадження | 153 |
| ПИТАННЯ 45. Питання, що вирішуються у зв'язку з підготовкою до судового розгляду | 154 |
| ПИТАННЯ 46. Порядок, строки та рішення підготовчого провадження | 156 |
| ПИТАННЯ 47. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою)..... | 157 |
| ПИТАННЯ 48. Поняття, суть і значення судового розгляду..... | 158 |
| ПИТАННЯ 49. Загальні положення судового розгляду | 159 |
| ПИТАННЯ 50. Строки і загальний порядок судового розгляду..... | 160 |
| ПИТАННЯ 51. Незмінність складу суду при розгляді справи..... | 160 |
| ПИТАННЯ 52. Головуючий у судовому засіданні | 161 |
| ПИТАННЯ 53. Безперервність судового розгляду..... | 161 |
| ПИТАННЯ 54. Заходи до порушників порядку судового засідання | 162 |
| ПИТАННЯ 55. Підстави проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження | 163 |
| ПИТАННЯ 56. Межі судового розгляду | 164 |
| ПИТАННЯ 57. Процедура судового розгляду..... | 164 |
| ПИТАННЯ 58. Види вироків | 165 |
| ПИТАННЯ 59. Структура та зміст вироку | 166 |
| ПИТАННЯ 60. Ухвала суду, її зміст | 167 |
| ПИТАННЯ 61. Поняття, завдання й основні риси стадії апеляційного провадження..... | 167 |
| ПИТАННЯ 62. Предмет та суб'єкти апеляційного оскарження..... | 168 |
| ПИТАННЯ 63. Порядок і строки апеляційного оскарження..... | 169 |
| ПИТАННЯ 64. Суд апеляційної інстанції..... | 170 |
| ПИТАННЯ 65. Результати апеляційного розгляду | 171 |
| ПИТАННЯ 66. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції | 172 |
| ПИТАННЯ 67. Стадія касаційного провадження: поняття, завдання... .. | 172 |

| | |
|---|-----|
| ПИТАННЯ 68. Предмет касаційного оскарження | 173 |
| ПИТАННЯ 69. Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження | 174 |
| ПИТАННЯ 70. Результати розгляду касаційної скарги | 175 |
| ПИТАННЯ 71. Провадження у Верховному Суді України: поняття та підстави | 175 |
| ПИТАННЯ 72. Суб'єкти та строки подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України | 176 |
| ПИТАННЯ 73. Результати розгляду справи Верховним Судом України | 177 |
| ПИТАННЯ 74. Поняття й значення стадії провадження за нововиявленими обставинами | 178 |
| ПИТАННЯ 75. Підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами | 178 |
| ПИТАННЯ 76. Суб'єкти та строки звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами | 179 |
| ПИТАННЯ 77. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами | 180 |
| ПИТАННЯ 78. Види угод у кримінальному провадженні, загальний порядок судового провадження на підставі угоди | 180 |
| ПИТАННЯ 79. Угода про примирення: порядок ініціювання та укладення | 182 |
| ПИТАННЯ 80. Угода про визнання винуватості: порядок ініціювання та укладення | 183 |
| ПИТАННЯ 81. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення: поняття та особливості | 184 |
| ПИТАННЯ 82. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб | 184 |
| ПИТАННЯ 83. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх | 186 |
| ПИТАННЯ 84. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх | 186 |
| ПИТАННЯ 85. Порядок виклику та допиту неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого | 187 |

| | |
|--|------------|
| ПИТАННЯ 86. Порядок застосування запобіжного заходу до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого | 188 |
| ПИТАННЯ 87. Застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру | 188 |
| ПИТАННЯ 88. Підстави для застосування примусових заходів медичного характеру..... | 189 |
| ПИТАННЯ 89. Суть, значення і завдання стадії виконання судових рішень | 190 |
| ПИТАННЯ 90. Набрання судовим рішенням законної сили | 191 |
| ПИТАННЯ 91. Порядок звернення судового рішення до виконання ... | 191 |
| ПИТАННЯ 92. Питання, які вирішуються судом у стадії виконання судових рішень..... | 192 |
| ПИТАННЯ 93. Міжнародна правова допомога: поняття, форми та підстави для здійснення | 193 |
| ПИТАННЯ 94. Суб'єкти міжнародної правової допомоги | 194 |
| ПИТАННЯ 95. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій: порядок здійснення..... | 194 |
| ПИТАННЯ 96. Процесуальний порядок вручення документів..... | 195 |
| ПИТАННЯ 97. Видача особи (екстрадиція): поняття, підстави для застосування | 196 |
| ПИТАННЯ 98. Переїзття кримінального провадження: поняття, підстави для застосування..... | 197 |
| СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ | |
| КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ | 199 |
| ЛІТЕРАТУРА..... | 259 |

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України.

КК України – Кримінальний кодекс України.

ЗУ – Закон України.

ст. – стаття.

п. – пункт.

с. – сторінка.

ч. – частина.

гл. – глава.

лат. – латинська мова.

ЦК – Цивільний кодекс.

МВС – Міністерство внутрішніх справ.

КМ – Кабінет Міністрів України.

КУ – Конституція України.

УВП – установа виконання покарань.

ПЕРЕДМОВА

Однією з важливих подій для всієї держави стало представлення в листопаді 2012 року Кримінального процесуального кодексу України. Кримінальний процес є однією із основних, фундаментальних та базових юридичних дисциплін при підготовці висококваліфікованих спеціалістів-юристів у вищих навчальних закладах. Вивчення дисципліни «Кримінальний процес» дозволяє студентам не лише отримати базові знання, а й навчитися застосовувати одержані теоретичні знання на практиці та набути певних професійних навичок, необхідних для кваліфікованого розслідування кримінальних проваджень.

У загальній частині курсу розглядаються такі основні поняття, як кримінальний процес, його завдання, джерела кримінально-процесуального права, історичні форми його розвитку, основні засади (принципи) кримінального процесу, права та обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, поняття доказів та їх джерел і деякі інші питання провадження у кримінальних справах. В особливій частині приділяється увага таким питанням, як: детальна характеристика стадій кримінального процесу, а саме: досудового розслідування, підготовчого провадження, судового розгляду, апеляційного провадження, касаційного провадження, перегляду судових рішень у порядку виключного провадження, а також слідчих дій тощо.

Крім теоретичних питань, рукопис містить схеми, ситуаційні завдання, що дасть змогу забезпечити безпосереднє його використання при проведенні практичних занять.

Посібник «Кримінальний процес» підготовлений у рамках чинного кримінально-процесуального законодавства України і допоможе студентам під час підготовки до складання іспитів із зазначеного курсу.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ПИТАННЯ 1. Поняття кримінального процесу

Слово «процес» походить від латинського «processus» – просування вперед.

Кримінальний процес – це врегульована нормами кримінально-процесуального права діяльність органів дізнання, слідчого, прокурора, судді та суду з розкриття злочинів, викриття й покарання винних та недопущення покарання невинуватих, а також система правовідносин, що виникає у перебігу цієї діяльності вказаних органів один з одним, а також громадянами, посадовими особами й установами, підприємствами, трудовими колективами, які залучаються до сфери кримінально-процесуальної діяльності.

ПИТАННЯ 2. Завдання кримінального процесу

Кримінальний-процесуальний закон (ст. 2 КПК України) вказує на те, що «завданнями кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинуватий не був покараний».

Під розкриттям злочину слід розуміти встановлення події злочину й винних осіб.

Вимога швидкого розкриття злочину означає, що строки порушення кримінальної справи, встановлення події злочину і винних осіб повинні максимально наблизитися до моменту вчинення злочину.

Вимога повного розкриття злочину означає, що мають бути встановлені всі обставини, які входять до предмета доказування в кримінальній справі. Злочин слід вважати розкритим повністю тільки після набрання обвинувальним вироком законної сили.

Правильне застосування закону означає суворе дотримання норм Конституції України, кримінального, кримінально-процесуального та іншого законодавства при провадженні в кримінальній справі.

Викриття винних полягає у виявленні всіх осіб, які вчинили злочин, та встановленні ступеня винності кожного з них.

ПИТАННЯ 3. Історичні форми кримінального процесу

Розрізняють три історичні форми кримінального процесу:

- 1) обвинувальну (змагальну);
- 2) інквізиційну (слідчо-розшукову);
- 3) змішану (континентальну).

Історично ці форми послідовно змінювалися одна одною. Водночас вони продовжують співіснувати в сучасному суспільстві. Поєднання історичного типу та історичної форми кримінального процесу називається видом кримінального процесу.

ПИТАННЯ 4. Стадії кримінального процесу та їх система

Стадії кримінального процесу – це самостійні етапи кримінального судочинства, які мають свої специфічні завдання, своє коло суб'єктів процесуальної діяльності, властиві їм кримінально-процесуальну форму, правовідносини та рішення.

Сукупність стадій утворює систему кримінального процесу. У кримінальному процесі існують такі стадії кримінального процесу:

1. Досудове розслідування.
2. Підготовче провадження.
3. Судовий розгляд.

4. Апеляційне провадження.
5. Виконання вироку, постанови та ухвали суду.
6. Касаційне провадження.
7. Провадження у Верховному Суді України.
8. Провадження за нововиявленими обставинами.

ПИТАННЯ 5. Кримінально-процесуальна форма та її основні риси

Процесуальна форма – це передбачений кримінально-процесуальним законом порядок усієї кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду, а також громадян та юридичних осіб, залучених до сфери цієї діяльності, а також порядок вчинення й оформлення окремих процесуальних дій, прийняття, оформлення і звернення до виконання процесуальних рішень.

Основні риси процесуальної форми:

- точне встановлення в законі порядку діяльності державних органів;
- надання зацікавленим особам права безпосередньо брати участь у процесуальній діяльності з метою охорони своїх прав та законних інтересів;
- створення спеціальних гарантій дотримання прав та законних інтересів осіб, які беруть участь у справі;
- забезпечення прийняття рішення відповідно до закону та на підставі фактів, які встановлені в законі.

ПИТАННЯ 6. Кримінально-процесуальні акти

Кримінально-процесуальні акти – це правові акти, які приведені у встановлену законом процесуальну форму, в яких органи дізнання, слідчий, прокурор, суддя або суд у рамках своєї компетенції, у визначеному законом порядку дають відповіді на запитання, що виникають по справі.

Основними видами кримінально-процесуальних актів є:

- постанова, ухвала, вирок;
- санкція, згода;
- обвинувальний висновок;
- подання.

ПИТАННЯ 7. Кримінально-процесуальні відносини

Кримінально-процесуальні відносини – врегульовані законом суспільні відносини, що виникають і розвиваються у зв'язку з розслідуванням та судовим розглядом кримінальних справ.

Особливості кримінально-процесуальних відносин:

- вони виступають тільки у формі правовідносин;
- органічно пов'язані з кримінально-правовими відносинами;
- виникають, розвиваються, змінюються та закінчуються в нерозривному зв'язку з кримінально-процесуальною діяльністю;
- характеризуються особливим кругом суб'єктів.

Елементами кримінально-процесуальних правовідносин є:

- суб'єкти – всі учасники кримінально-процесуальної діяльності, тобто державні органи і посадові особи, які здійснюють свої повноваження з розслідування та судового розгляду кримінальних справ, а також громадянин, юридичні особи, їхні представники, чий інтерес порушує вчинений злочин, або на яких поширюється кримінально-процесуальна діяльність;
- об'єкт – поведінка суб'єктів кримінального процесу, тобто все те, з приводу чого виникли та існують правовідносини;
- процесуальні права і процесуальні обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.

ПИТАННЯ 8. Кримінально-процесуальні функції

Кримінально-процесуальні функції – це виражені у законі основні напрямки процесуальної діяльності, що здійснюється з

метою реалізації завдань кримінального судочинства суб'єктами, уповноваженими на ведення процесу або наділеними правами для активної участі у справі з метою захисту своїх законних інтересів.

Основними кримінально-процесуальними функціями є:

- обвинувачення;
- захист;
- вирішення справ по суті (правосуддя).

ПИТАННЯ 9. Кримінально-процесуальні гарантії

Процесуальні гарантії – це передбачені кримінально-процесуальним законом засоби забезпечення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть у ньому участь.

До процесуальних гарантій належать:

- процесуальна форма – найважливіша процесуальна гарантія;
- принципи кримінального процесу;
- процесуальні обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності;
- заходи кримінально-процесуального примусу.

ПИТАННЯ 10. Поняття кримінально-процесуального права. Його предмет та методи

Кримінально-процесуальне право – це самостійна галузь правової системи України, сукупність норм, які регулюють діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду із розкриття злочинів, викриття й покарання винних, а також права й обов'язки громадян та юридичних осіб, які залучаються до сфери кримінального процесу.

Предметом кримінально-процесуального права є суспільні відносини, що виникають у сфері розкриття та розслідування злочинів, здійснення правосуддя в кримінальних справах.

Методи кримінально-процесуального права:

- імперативний метод;
- диспозитивний метод;
- змагальний метод.

ПИТАННЯ 11. Зв'язок кримінального процесу з іншими галузями права, суміжними науками

1. Конституційним правом. У Конституції України закріплено більшість принципів кримінального процесу, судові системи, основні права й свободи громадян. У кримінально-процесуальному праві ці принципи відтворюються, конкретизуються, закріплюється система процесуальних гарантій їх здійснення, охорони прав і свобод громадян.

2. Кримінальним правом. Норми кримінального права приводяться в дію і застосовуються органами досудового розслідування, прокурорами й судами до осіб, які вчинили злочини, тільки у межах кримінального процесу. В свою чергу, основні питання предмета доказування в кримінальній справі визначаються складом того чи іншого злочину, сформульованого в кримінальному праві.

3. Законодавством про судоустрій, прокурорський нагляд і адвокатуру, в якому встановлюються основні принципи організації й діяльності суду, прокуратури, органів дізнання і досудового слідства, адвокатури. Кримінальний процес визначає порядок діяльності цих органів щодо порушення, досудового розслідування, судового розгляду й вирішення кримінальних справ, а також участі адвокатів у цій діяльності.

4. Законодавством про виконання покарань. Цей зв'язок зумовлений передусім тим, що вид і міра покарання, вид установи виконання покарань визначаються вироком суду, і з моменту звернення вироку до виконання починають діяти норми законодавства про виконання покарань.

5. Криміналістикою і судовою психологією. Всі організаційні, тактичні, методичні й психологічні прийоми розслідування злочинів, які розробляються вказаними науками, застосовуються тільки в межах кримінального процесу і не можуть суперечити нормам кримінально-процесуального права, тим правилам і прийомам розслідування злочинів, провадження слідчих дій, що закріплені в ньому. Досягнення судової психології широко використовуються, зокрема, у формі проведення судово-психологічної експертизи.

6. Кримінологією. Вивчаючи особу злочинця, причини та умови вчинення злочинів, розробляючи рекомендації щодо їх усунення, кримінологія ґрунтується і на нормах кримінально-процесуального права, аналізі діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду в конкретних справах, на вивченні цих справ. Розробляючи пропозиції щодо поліпшення вивчення особи підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, з'ясування причин та умов вчинення злочину і вжиття заходів до їх усунення при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних справ, ця наука сприяє вдосконаленню процесуальної діяльності вказаних органів і кримінально-процесуального законодавства. Водночас ці пропозиції мають цілком відповідати нормам процесуального права. Жодна з розроблених кримінологами рекомендацій не може бути здійснена на практиці, якщо вона суперечить кримінально-процесуальному закону.

7. Судовою медициною і судовою психіатрією, досягнення яких використовуються, зокрема, при провадженні освідування, огляді трупа, призначенні судово-медичної і судово-психіатричної експертизи.

8. Законодавством про оперативно-розшукову діяльність. Завданням ОРД є пошук і фіксація в інтересах кримінального судочинства фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб і груп. Матеріали ОРД використовуються як приводи і підстави для порушення кримінальної справи або проведення невід-

кладних слідчих дій, отримання фактичних даних, які можуть бути доказами в кримінальній справі.

ПИТАННЯ 12. Поняття та значення кримінально-процесуального закону

Кримінально-процесуальний закон – це закон, обов’язковий для виконання, як і інший закон нашої держави. Тільки за умови його дотримання можна досягти головної мети кримінального процесу та виконати завдання кримінального судочинства. Кримінально-процесуальний закон регулює діяльність органів розслідування та суду при розслідуванні і розгляді кримінальних справ та їх відношення з громадянами і організаціями, які беруть участь у провадженні у кримінальних справах. Він надає цим органам і особам певні права і покладає на них визначені обов’язки. Це означає, що встановлені кримінально-процесуальним законом правові норми реалізуються через кримінально-процесуальні відносини, які є загальною та обов’язковою формою здійснення кримінально-процесуальних норм.

ПИТАННЯ 13. Кримінально-процесуальні норми

Кримінально-процесуальні норми – це встановлені державою загальнообов’язкові правила поведінки суб’єктів кримінально-процесуальної діяльності, виконання яких забезпечується в основному добровільними діями учасників процесу, а у необхідних випадках – засобами державного примусу і загрозою юридичної відповідальності.

Норми кримінально-процесуального права – це такі правила поведінки, які:

– встановлені державою та закріплені у відповідному нормативному акті;

– є загальними для суб'єктів кримінально-процесуальних відносин (розраховані не на одну конкретну дію, а на багаторазове застосування в процесі провадження у кримінальних справах);

– загальний характер кримінально-процесуальної норми визначає її загальнообов'язковість для тих осіб, які є учасниками кримінально-процесуальної діяльності (це – підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок та ін.);

– вказані правила поведінки забезпечуються силою державного примусу.

ПИТАННЯ 14. Елементи кримінально-процесуальної норми

1. Гіпотеза правової норми вказує на те, коли і за яких умов (обставин) необхідно керуватися даною правовою нормою.

2. Диспозиція визначає, хто є учасником конкретних відносин, які регулюються даною правовою нормою, і яка поведінка передбачається або дозволяється даною правовою нормою.

3. Санкція вказує на те, які негативні наслідки тягне за собою невиконання передумов (умов) даної правової норми.

ПИТАННЯ 15. Види норм

Види норм:

– норми, що уповноважують, наділяють суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності певними процесуальними правами, надають їм повноваження на деякі юридичні дії, тобто мають дозволяючий характер (наприклад, ч. 5 ст. 46 КПК вказує, що захисник має право брати участь у проведеному допиті);

– норми, що зобов'язують, – вони передбачають у визначених умовах конкретний вид поведінки і диктують, як діяти відповідним чином (наприклад, ч. 1 ст. 47 КПК зобов'язує захисника виконувати засоби захисту, передбачені КПК та іншими законами України);

– норми, що забороняють, – вони зобов’язують учасників кримінального процесу утримуватися від вчинення певних дій (наприклад, ч. 2 ст. 11 КПК забороняє під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу в принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність).

ПИТАННЯ 16. Джерела кримінально-процесуального права України

Основним джерелом кримінально-процесуального права є закон.

Конституція – основний закон держави, який визначає основні начала національної системи права, який представляє собою систему правових норм, які мають найвищу юридичну силу.

Згідно зі ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Відповідно до цього Конституція має вищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії.

Чинна Конституція України суттєво розвиває концептуальні положення кримінального процесу, і в цьому розумінні вона має значення не тільки акта найвищої юридичної сили, але й єдиного джерела відповідних норм права.

Кримінально-процесуальний кодекс повинен бути приведений у відповідність з Конституцією України. Він є нормативним актом, прийнятим Верховною Радою, і має силу закону. Поряд з кодексом різні питання процесуальної діяльності можуть регламентуватися також іншими, більш спеціальними законами або підзаконними нормативними актами.

Керівні роз’яснення Верховного Суду, накази Генерального прокурора, інструкції МВС та Міністерства юстиції належать до

числа нормативних актів, які встановлюють порядок застосування тих чи інших норм кримінально-процесуального права.

До числа джерел кримінально-процесуального права належать й міжнародні договори.

Ратифіковані державою міжнародні договори мають на території держави силу закону, а їх правовим нормам властиві ознаки норм прямої дії, окрім того, вони підлягають застосуванню разом з іншими процесуальними нормами.

Практикум

Як правило, під джерелами права варто розуміти сукупність нормативно-правових актів, які регулюють ту чи іншу галузь права.

Так, Конституційним Судом України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 9 липня 1998 року дано офіційне тлумачення широкого за своїм змістом поняття законодавства (що є складовою джерела права).

КС України у своєму рішенні вказує, що термін «законодавство» досить широко використовується у правовій системі в основному у значенні сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін без визначення його змісту використовує і Конституція України (статті 9, 19, 118, пункт 12 Перехідних положень). У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття «законодавство» включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

ПИТАННЯ 17. Дія кримінально-процесуального закону України у часі, просторі й щодо осіб

Дія кримінально-процесуального закону України в просторі полягає в тому, що кримінальне провадження на території України здійснюється з підстав та в порядку, передбачених КПК, незалежно від місця вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 4 КПК України).

Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується також при здійсненні провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (ч. 2 ст. 4 КПК України).

Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачено поширення юрисдикції України на особовий склад Збройних Сил України, який перебуває на території іншої держави, то провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території іншої держави стосовно особи з такого особового складу, здійснюється в порядку, передбаченому КПК (ч. 3 ст. 4 КПК України).

При виконанні на території України окремих процесуальних дій за запитом (дорученням) компетентних органів іноземних держав у рамках міжнародного співробітництва застосовуються положення КПК. На прохання компетентного органу іноземної держави під час виконання на території України таких процесуальних дій може застосовуватися процесуальне законодавство іноземної держави, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого міжнародного договору України – за умови, що дане прохання не суперечить законодавству України (ч. 4 ст. 4 КПК України).

Дія кримінально-процесуального закону України в часі полягає в тому, що процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями КПК, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення. Допустимість доказів визначається положеннями КПК, які були чинними на момент їх отримання (ст. 5 КПК України).

Дія кримінально-процесуального закону України за колом осіб характеризується тим, що кримінальне провадження за правилами КПК здійснюється щодо будь-якої особи (громадян України, осіб без громадянства, іноземців). Особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб визначаються главою 37 КПК України (ч. 1 ст. 6 КПК України).

Кримінальне провадження щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися за правилами КПК лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України (ч. 2 ст. 6 КПК України).

Практикум

Дія Кодексу в часі.

Так, вироком суду від 06.05.2014 року двох осіб визнано винуватими у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК України.

В ході судового розгляду встановлено, що 14.10.2011 року обвинувачені за попередньою змовою групою осіб вчинили напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із погрозою застосування насильства, небезпечного для життя особи, яка зазнала нападу (розбою), поєднаного з проникненням у приміщення.

В судовому засіданні прокурор на підтвердження пред'явленого обвинувачення і для спростування показань потерпілої, даних суду надав докази, в тому числі зібрані органом досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України (в редакції 1960 року), а

також протокол судового засідання у кримінальній справі, яка розглядалась судом за правилами КПК України (в редакції 1960 року).

Незважаючи на заперечення сторони захисту, суд визнав такі докази допустимими, оскільки п. 8 Перехідних положень чинного КПК України передбачено, що допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається у порядку, що діяв до набрання ним чинності.

Таким чином, судом вірно застосовано положення КПК України щодо дії Кодексу в часі, а саме, що процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення. А допустимість доказів визначається положеннями Кодексу, які були чинними на момент їх отримання.

Дія Кодексу за колом осіб.

Незважаючи на те, що чинним КПК України передбачено загальний порядок досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, водночас ст. 480 КПК України визначено вичерпний перелік осіб, стосовно яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження (процедура повідомлення про підозру, підслідність таких злочинів за характерними органами досудового розслідування тощо).

Дія Кодексу у просторі.

На виконання письмового доручення прокуратури області місцевою прокуратурою виконано клопотання Окружної прокуратури в Лодзі Республіки Польща про правову допомогу у кримінальній справі районної прокуратури в Згежі № 2 Ds.1111/11 за фактом дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинули громадяни України, щодо вручення бланка роз'яснень прав та обов'язків потерпілого і допиту особи як свідка.

З'ясовано, що 05 лютого 2016 року прокурором місцевої прокуратури вручено особі бланк роз'яснень прав та обов'язків потерпілого, який передбачений Кримінально-процесуальним кодексом Республіки Польща польською та українською мовами і допита-

но його як свідка. Незважаючи на те, що чинним КПК України не передбачено вручення подібного роду пам'яток таким учасникам процесу, вказана дія була виконана на вимогу компетентного органу іноземної держави, відповідно до вимог її процесуального законодавства.

ПИТАННЯ 18. Застосування кримінально-процесуального закону за аналогією

Підставами для застосування кримінально-процесуального закону за аналогією є та чи інша прогалина в чинному кримінально-процесуальному законодавстві. Якщо дана прогалина може бути усунена шляхом внесення змін то звичайно відпадає необхідність в застосуванні у відповідних випадках закону за аналогією. Але поки прогалина в законі не усунена в законодавчому порядку, така потреба завжди може виникнути.

Застосування кримінально-процесуального закону за аналогією передбачає дотримання певних умов:

1) передбачений кримінально-процесуальним законом випадок повинен бути подібним до того, до якого закон застосовується за аналогією;

2) воно ні в якому разі не може вести до обмеження процесуальних прав осіб, які беруть участь у справі, або до покладення на них не передбачених законом обов'язків;

3) не допускати вчинення органами дізнання, досудового слідства, прокуратурою й судом процесуальних дій, не передбачених нормами кримінально-процесуального закону.

Практикум

Суддя Тернопільського міськрайонного суду під час підготовчого судового розгляду, заслухавши клопотання та думку учасників розгляду, закінчила судовий розгляд по суті та вийшла до нарадчої кімнати. Оскільки в ході аналізу доказів, поданих сторонами, в судді виникли запитання, які не були з'ясовані в ході су-

дового розгляду та без уточнення яких неможливо було прийняти законне рішення у справі, тому суддя відновила судовий розгляд. Після з'ясування питань, які були не вирішеними, закінчила судовий розгляд та вийшла до нарадчої кімнати, де ухвалила рішення. Однак, аналізуючи ст. 366–368 КПК України, у них законодавцем не визначено право судді відновлювати судовий розгляд після виходу до нарадчої кімнати, на відміну від КПК України 1960 року. Відповідно до вимог п. 6 ст. 9 КПК України, згідно з якою у випадках, коли положення Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України. Ч. 5 ст. 364 передбачає, що якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази, то суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин. Таке ж право суду передбачено й ч. 4 ст. 365 КПК України (останнє слово обвинуваченого). Таким чином, на підставі вищезазначених норм, по своїй суті, суддею при прийнятті рішення про відновлення судового розгляду застосовано аналогію закону.

ПИТАННЯ 19. Поняття та значення засад кримінального процесу

Засади кримінального процесу – це закріплені в законі півні в державі політичні і правові ідеї щодо завдань і способу здійснення судочинства в кримінальних справах, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу в цілому, форму і зміст його стадій та інститутів, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі.

Значення принципів (засад) кримінального процесу полягає в такому:

- вони є гарантією додержання прав і законних інтересів особи при провадженні у кримінальній справі, а також гарантією прийняття законного та обґрунтованого рішення у справі;
- виражають сутність процесу, його характерні риси;
- створюють основу окремих інститутів процесуального права;
- представляють собою систему юридичних норм найбільш загального характеру, яка є основою кримінально-процесуального законодавства;
- є юридичною базою для тлумачення конкретних кримінально-процесуальних норм, а також для вирішення усіх суперечностей, які виникають у ході кримінально-процесуальної діяльності;
- служать основою для вдосконалення окремих кримінально-процесуальних інститутів, розвитку процесуальної форми;
- порушення норм-принципів може бути підставою для відміни прийнятих рішень.

ПИТАННЯ 20. Засада верховенства права

Засада верховенства права полягає в тому, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Практикум

Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Так, суддя одного із судів у своєму вирокі від 18.02.2015 року при призначенні покарання особі послався на практику Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Скоппола проти Італії» від 17.09.2009 року (заява № 10249/03), де зазначив, що скла-

довим елементом принципу верховенства права є очікування від суду застосування до кожного злочинця такого покарання, яке законодавець вважає пропорційним.

ПИТАННЯ 21. Засада законності

Засада законності – це вимога нормативного характеру, яка зобов'язує суд, слідчого-суддю, прокурора, керівника органу досудового розслідування слідчого, інших службових осіб державних органів неухильно додержуватися вимог Конституції України, Кримінально-процесуального кодексу та чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ч. 1 ст. 9 КПК України).

Зміст цієї засади становлять такі правила:

1) прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

2) закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК України. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК;

3) у разі, якщо норми КПК суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України;

4) кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;

5) у випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, засто-

совуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України.

Практикум

Жовтневським районним судом м. Харкова при розгляді клопотання Особи А про застосування Закону України «Про амністію у 2014 році», заслухавши думку прокурора і вивчивши матеріали судової справи, прийнято рішення про повернення даного клопотання заявнику.

Оскільки під час виконання вироку питання застосування Закону України «Про амністію у 2014 році», враховуючи зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК України, має вирішуватися у порядку, передбаченому ст. 9 вказаного Закону, місцевим судом, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок (п. 2 ч. 2 ст. 539 КПК України).

Враховуючи те, що Особа А відбуває призначене покарання за вироком, що набрав законної сили, в Олексіївській виправній колонії № 25, що розташована поза територією, на яку поширюється юрисдикція Жовтневського районного суду м. Харкова, розгляд даного клопотання в даному суді суперечить положенням ст. 9 КПК України.

ПИТАННЯ 22. Засада рівності перед законом і судом

Засада рівності перед законом і судом полягає в тому, що не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками. У випадках і порядку, передбачених КПК України, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо)

під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями (ст. 10 КПК України).

Практикум

Незважаючи на те, що за загальним правилом не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК України, проте у випадку і порядку, передбачених Кодексом, певні категорії осіб користуються додатковими гарантіями.

Такими законодавець передбачив:

– обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів, щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права тощо;

– допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

ПИТАННЯ 23. Засада поваги до людської гідності

Ця засада кримінального провадження закріплена в ст. 11 КПК України. Її зміст полягає в такому:

1) під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи;

2) забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз, застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність;

3) кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Практикум

Так, під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи. У справі «Ердоган Ягіз проти Туреччини» (Erdogan Yağiz v Turkey), 27473/02, 6 травня 2007 року, Європейський суд визнав, що заявник скаржився не на фізичне насильство, а на нелюдське та принизливе поводження, яке полягало в тому, що він був змушений залишатися сидіти на стільці впродовж трьох днів, його піддали образам та виставили на загальний огляд скутого наручниками на його ж робочому місці, в кварталі, де він проживав, та перед членами його сім'ї. Проте, на переконання суду, в матеріалах справи заявника не було жодних вказівок на те, що могло б викликати занепокоєння у служби безпеки, як і не було жодних об'єктивних підстав вважати, що він становив загрозу для самого себе або для когось іншого, що він в минулому вчинив злочинні дії або ж завдавав шкоди сам собі, чи виявляв насильство стосовно інших.

За таких обставин Європейський суд з прав людини не побачив жодних обставин, які б дозволяли припустити, що була необхідність показувати заявника, закутого в наручниках, під час його арешту та проведення обшуків. Відповідно, він вважає, що в специфічному контексті цієї справи виставлення заявника на публічний огляд у наручниках мало на меті викликати у нього почуття страху, тривоги та неповноцінності, що могло ображати його, принижувати його гідність та, цілком можливо, зламати його моральний опір.

ПИТАННЯ 24. Засада забезпечення права людини на свободу та особисту недоторканність

Засада забезпечення права людини на свободу та особисту недоторканність закріплена у ст. 12 КПК України.

Її зміст розкривається у таких положеннях:

1) під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення інакше, як на підставах та в порядку, передбачених КПК України;

2) кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою;

3) про затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, а також про її місце перебування має бути негайно повідомлено її близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи в порядку, передбаченому КПК України;

4) кожен, хто понад строк, передбачений КПК України, тримається під вартою або позбавлений свободи в інший спосіб, має бути негайно звільнений;

5) затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб під час кримінального провадження, здійснене за відсутності підстав або з порушенням порядку, передбаченого КПК України, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Практикум

Рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Клішин проти України» встановлено порушення вимог ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а саме «кожен має право на свободу та особисту недоторканність».

Так, взяття Кліщина під варту 17 березня та подальше тримання під вартою до 18 травня здійснювалось на основі рішень, які не містили належного обґрунтування для застосування таких заходів. Підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою була неявка підозрюваного за викликом слідчого. У ході розгляду відповідних клопотань про продовження строку тримання під вартою Кліщина 19 та 28 квітня Конотопським районним судом Сумської області рішення щодо тримання заявника під вартою містили просте посилання на те, що існували, відповідно, ризик ухилення заявника від слідства або перешкоджання слідству та підозра у вчиненні ним тяжкого злочину за відсутності зізнання і не містили ані аналізу зазначених підстав, ані посилання на його неявку.

Кліщину виплачено Україною призначену рішенням Європейського суду з прав людини грошову компенсацію.

ПИТАННЯ 25. Засада недоторканності житла та іншого володіння особи

Засада недоторканності житла та іншого володіння особи полягає у тому, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України (ст. 13 КПК України).

Практикум

Згідно із загальними засадами кримінального провадження, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України. Так, слідчим відділом поліції під час розслідування грабежу встановлено, що зловмисник переховується у квартирі свого товариша. Водночас здобута оперативним шляхом інформація свідчила, що останній за місцем свого знаходження має намір знищити

сліді злочину і в подальшому втекти. А тому слідчим прийнято рішення про проведення обшуку до постановлення ухвали слідчого судді, за результатами якого зловмисника затримано відповідно до ст. 208 КПК України, а предмети злочину вилучено. Одразу після цього слідчим підготовлено і погоджено з прокурором клопотання про проведення обшуку, за результатами розгляду якого слідчим-суддею постановлено відповідну ухвалу, таким чином легалізовано докази, отримані в ході проведення обшуку.

ПИТАННЯ 26. Засада таємниці спілкування

Засада таємниці спілкування передбачена ст. 14 КПК України. Її зміст розкривається у таких положеннях:

1) під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування;

2) втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, з метою виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети;

3) інформація, отримана внаслідок втручання у спілкування, не може бути використана інакше, як для вирішення завдань кримінального провадження.

Практикум

Під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, інших форм спілкування. Водночас втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених КПК України. Вичерпний перелік таких випадків наведений у главі 21 КПК України. Також у справі «Люді проти Швейцарії» (Lüdi v Switzerland), 12433/86, 15 червня 1992 року, Європейський суд визнав правомірним прослуховування особи у спосіб, передбачений

законодавством, навіть на попередньому етапі розслідування, коли є вагома підстава вважати, що йде підготовка до вчинення кримінального правопорушення. Крім того, таке прослуховування призначене запобігти злочину, і суд взагалі не мав сумніву стосовно його необхідності в демократичному суспільстві.

ПИТАННЯ 27. Засада невтручання у приватне життя

Ця засада закріплена у ст. 15 КПК України і полягає в тому, що:

1) під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя;

2) ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК України;

3) інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому КПК України, не може бути використана інакше, як для виконання завдань кримінального провадження;

4) кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації.

Практикум

Досить часто вирішальним доказом у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів виступають протоколи, складені за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Водночас інформація про приватне життя цих осіб до зазначених протоколів не заноситься і розголошенню не підлягає.

ПИТАННЯ 28. Засада недоторканності права власності

Згідно зі ст. 16 КПК України позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в

порядку, передбаченому КПК України. На підставах та в порядку, передбачених КПК України, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення.

Практикум

Під час досудового розслідування виникає потреба у вилученні майна особи, яке може бути в подальшому використано як доказ.

У зв'язку із внесенням змін до ст. 170 КПК України та зміни порядку накладення арешту на майно лише підозрюваного, обвинуваченого, засудженого виникла проблема щодо тимчасового позбавлення чи обмеження права власності під час кримінального провадження.

Для прикладу під час розслідування дорожньо-транспортних пригод виникає необхідність у проведенні відповідних експертиз із автомобілями, які були учасниками ДТП. Так, вилучений під час огляду місця події транспортний засіб є тимчасово вилученим майном. Не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна слідчий зобов'язаний звернутися до суду з клопотанням про накладення на нього арешту. Однак не завжди без проведення слідства можливо стверджувати про винність конкретної особи у вчиненні злочину, тому про підозру їй не повідомляється, а звідси й накладати арешт на майно є неможливим. На практиці після вилучення автомобіля слідчий одразу звертається до слідчого-судді з клопотанням про тимчасовий доступ до майна з можливістю його вилучення. І після отримання ухвали суду вилучає такий транспортний засіб у місці, куди він його передав на тимчасове зберігання після огляду місця події.

ПИТАННЯ 29. Засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини

Презумпція – це припущення, яке визнається істинним до того часу, поки воно не спростовано.

Засада презумпції невинуватості означає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62 Конституції України).

Зміст цього принципу складають такі правила:

1) ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом;

2) підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом;

3) усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи;

4) поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою.

Практикум

Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Так, колегія суддів одного з районів м. Харків визнала невинуватою особу у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 306 КК України, та виправдала по суду за відсутності складу злочину.

Судом встановлено, що якщо висунуті обвинувачення у вчиненні кримінально караного діяння, то тягар доведення цих звинувачень, тобто обов'язок щодо пошуку, збирання і надання суду доказів вини обвинуваченого, лежить на стороні обвинувачення.

Стороною обвинувачення суду не надано жодного доказу на підтвердження наявності в діях особи складу інкримінованого правопорушення, а тому суд особу визнав невинуватою та виправдав за відсутності в його діях складу зазначеного злочину.

ПИТАННЯ 30. Засада свободи від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї

Зміст цієї засади закріплено у ст. 18 КПК України, що полягає у такому:

1) жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення;

2) кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права;

3) жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення.

Практикум

Так, у кримінальному провадженні за фактом вербування осіб з метою вчинення терористичних актів за попередньою змовою групою осіб, за ч. 2 ст. 258-4 КК України під час досудового розслідування батько підозрюваного дав показання про те, що його син поряд з іншими і йому поставив завдання підшукати і завербувати з числа наркозалежних та тих осіб, які зловживають алкоголем, найманців з метою вчинення за грошову винагороду терористичних актів на території Донецької і Луганської областей,

участі в бойових діях на боці терористичних організацій «ДНР», «ЛНР» проти Збройних Сил України і правоохоронних органів, які проводять антитерористичну операцію. Поряд з іншими фактами вербування підозрюваному поставлено у вину й ці дії. Однак, користуючись правами, передбаченими ст. 63 Конституції України та ч. 3 ст. 18 КПК України, в судовому засіданні батько відмовився свідчити проти свого сина. Оскільки інших доказів про вчинення цього епізоду злочину не було, протокол допиту свідка в судовому засіданні як доказ використати неможливо, а тому прокурор змінив обвинувачення, вилучивши з обвинувального акту епізод використання батька обвинуваченого з метою вербування особи для вчинення терористичного акту.

ПИТАННЯ 31. Засада заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення

Зміст цього конституційного положення закріплений у ст. 19 КПК України та полягає у такому:

– ніхто не може бути двічі обвинуваченим або покараним за кримінальне правопорушення, за яким він був виправданий або засуджений на підставі вироку суду, що набрав законної сили;

– кримінальне провадження підлягає негайному закриттю, якщо стане відомо, що за тим самим обвинуваченням існує вирок суду, який набрав законної сили (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Практикум

Ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України 20 червня 2006 року розглянуто кримінальну справу за касаційною скаргою «А» на вирок Ровеньківського міського суду Луганської області від 2 червня 2005 року, яким особу «А» засуджено за ч. 1 ст. 126 КК України до штрафу в розмірі 850 гривень.

Особу «А» засуджено за те, що вона, перебуваючи на центральному ринку м. Ровеньки Луганської області, під час сварки з потерпілою нанесла їй один удар рукою у голову, заподіявши фізичний біль.

У касаційній скарзі особа «А» зазначає, що її вже притягнуто до адміністративної відповідальності за ці ж самі дії щодо потерпілої, за які й засуджено оскаржуваним вироком, а тому, на її думку, цю особу не могли притягнути до кримінальної відповідальності..

Викладені доводи засудженого суд визнав необґрунтованими, мотивуючи своє рішення тим, що відповідно до ч. 3 ст. 2 КК України ніхто не може бути притягнутим до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу, а згідно зі ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Оскільки особу «А» за вчинене притягнуто до різних видів юридичної відповідальності – кримінальної та адміністративної – і не більше одного разу, тому в задоволенні апеляційної скарги в цій частині суд відмовив.

ПИТАННЯ 32. Засада забезпечення права на захист

Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому права на захист є необхідною умовою виконання завдань кримінального провадження. Тільки завдяки дотриманню цього принципу можна запобігти грубим порушенням закону та засудженню невинуватого. Цей принцип закріплений як у ст. 62 Конституції України, так і в ст. 20 КПК України і має дві взаємопов'язані сторони:

– *по-перше*, це право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист;

– *по-друге*, це гарантії здійснення такого права.

Змагальність передбачає таку побудову кримінального процесу, при якій функції обвинувачення і захисту відокремлені від функцій вирішення справи, виконуються суб'єктами, що користуються рівними правами у наданні доказів, їх дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом (ч. 5 ст. 161 КПК України), заявленні відводів і клопотань, виступах у судових дебатах, оскарженні процесуальних рішень (ст. 261 КПК України), а суд створює необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав (ч. 6 ст. 161 КПК, ст. 261 КПК), розглядає справу (ч. 7 ст. 161 КПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 20 КПК України підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому надається:

- можливість надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення;
- право збирати і подавати докази;
- право брати особисту участь у кримінальному провадженні;
- право користуватися правовою допомогою захисника;
- реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.

У випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.

Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого.

Практикум

Підозрюваний, обвинувачений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснен-

ня з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, а також користуватися правовою допомогою захисника.

Від часу набрання чинності 9 липня 2011 року Законом України «Про безоплатну правову допомогу» Міністерством юстиції України здійснюється комплекс заходів як нормотворчого, так і інституціонального характеру, спрямованих на забезпечення реалізації положень вказаного Закону та формування системи безоплатної правової допомоги в Україні.

З 1 січня 2013 року призначення захисника у кримінальному провадженні здійснюється відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI через механізм, закладений у Законі України «Про безоплатну правову допомогу». Тепер учасники кримінального процесу за відсутності коштів на залучення захисника (представника) можуть безоплатно отримати такого у відповідних центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Так, колегією суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Тернопільської області за результатами розгляду в судовому засіданні кримінального провадження за апеляційними скаргами обвинуваченого «В» та прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, на вирок Тернопільського міськрайонного суду від 04 березня 2015 року, цей вирок ухвалою від 03 червня 2015 року скасовано і направлено справу на новий розгляд з підстав порушення права на захист. Зокрема, встановлено, що в ході судового розгляду в суді першої інстанції на адресу суду надійшло клопотання обвинуваченого «В» про надання йому безоплатного захисника. Однак судом всупереч ст. 49 КПК України не постановлено ухвали про залучення захисника для захисту інтересів обвинуваченого «В» та не забезпечено його присутність під час підготовчого судового засідання. Згідно з технічним записом судового процесу, 4 лютого 2015 року при проведенні підготовчого судового засідання обвинувачений «В» у

відповідь на запитання головуючого пояснив, що адвоката не потрібно, від клопотання відмовляється, що також суперечить ч. 2 ст. 54 КПК України, згідно з якою відмова від захисника або його заміна повинна відбуватися виключно в присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування. Така відмова або заміна фіксується у протоколі процесуальної дії. Також у рішенні ЄСПЛ від 15 листопада 2012 року у справі «Гриненко проти України» цей суд констатував порушення п. 1 та підп. «с» п. 3 ст. 6 Конвенції в зв'язку з тим, що заявнику не було забезпечено право на захист за таких фактичних обставин: «Незважаючи на те, що заявнику було призначено двох захисників, його було неодноразово допитано виключно в присутності захисника, якого йому було призначено слідчими органами. При цьому не було жодних підтверджень того, що захисник, якого запросив батько заявника, був належним чином повідомлений про такі слідчі дії».

ПИТАННЯ 33. Засада доступу до правосуддя та обов'язковість судових рішень

Статтею 21 КПК України закріплено засаду доступу до правосуддя, зміст якої полягає в тому, що:

– кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи у розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону;

– вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному КПК України, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України;

– кожен має право на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав та обов'язків, у порядку, передбаченому КПК України;

– якщо інше не передбачене КПК України, здійснення кримінального провадження не може бути перешкодою для доступу особи до інших засобів правового захисту у випадку, якщо під час

кримінального провадження порушуються її права, гарантовані Конституцією України та міжнародними договорами України.

ПИТАННЯ 34. Засада змагальності сторін та свободи у поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості

Зміст цієї засади закріпленої у ст. 22 КПК України та характеризується такими положеннями:

– кримінальне провадження здійснюється на основі самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України;

– сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України;

– під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу;

– повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених КПК України, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником;

– захист здійснюється підозрюваним або обвинуваченим, його захисником або законним представником;

– суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Засада змагальності проявляється у всіх стадіях кримінального процесу. Окремі її елементи мають місце і на стадії досудового розслідування (у випадках обрання запобіжного заходу, оскарження до суду процесуальних рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування тощо).

Практикум

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

Суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

У справі «Фодале проти Італії» (Fodale v Italy), 70148/01, від 1 червня 2006 року, Європейський суд з прав людини дійшов висновку про порушення вимог змагальності та процесуальної рівності.

Так, касаційний суд признав розгляд протесту прокуратури на 15 лютого 2000 року. Однак ніякої повістки суд ні заявнику, ні його адвокату не надсилали. Отже, відповідач був не в змозі відповідати на представлені прокуратурою доводи, роблячи письмові заяви або викладаючи усно свої доводи під час засідання. На відміну від нього, представник прокуратури таку можливість у суді касаційної інстанції мав.

ПИТАННЯ 35. Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів

Ця засада закріплена у ст. 23 КПК України та передбачає, що суд досліджує докази безпосередньо. Не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Суд може прийняти як доказ

показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених цим Кодексом.

Сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом.

Практикум

Під час досудового розслідування встановлено, що підозрюваний відкрито, із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, викрав мобільний телефон потерпілого. Доказами винуватості підозрюваного, незважаючи на його невизнання вини, виступали показання свідка та самого потерпілого. Водночас під час розгляду справи судом свідок помер. Потерпілий із підозрюваним примирились, а тому потерпілий відмовився давати показання в суді, оскільки це його право, а не обов'язок, інших доказів винуватості обвинуваченого не було. Протоколи допитів свідка і потерпілого використати як доказ у суді неможливо, бо суд безпосередньо досліджує докази, а тому суд виправдав особу, яка вчинила злочин.

ПИТАННЯ 36. Засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Зміст цього конституційного принципу закріплений в ст. 24 КПК України, де передбачено, що:

– кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого-судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому КПК України (зокрема, глава 26

КПК України передбачає порядок скарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування);

– гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК України, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді.

Практикум

Ухвалою апеляційного суду Тернопільської області скасовано вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 15 червня 2015 року та призначено новий розгляд у суді першої інстанції в іншому складі суду у зв'язку з істотним порушенням норм кримінального процесуального права. Так, встановлено, що в судовому засіданні в суді першої інстанції 20 квітня 2015 року суд відмовив у клопотанні прокурора про виклик та одночасний допит свідків «К», «П», «Р» з підстав, що вони вже допитувались. Крім того, були відхилені клопотання прокурора та представника потерпілого «Ф» про перехресний допит свідків для усунення протиріч в їхніх показаннях, суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки. Таким чином, підставою для скасування вироку стало те, що судом було порушено принцип змагальності ведення процесу, не надано стороні обвинувачення можливості належним чином виконати свої процесуальні обов'язки, допущено однобічність та неповноту судового слідства, коли не були належно допитані свідки для підтвердження чи спростування обставин, які мали істотне значення для прийняття законного та обґрунтованого рішення.

ПИТАННЯ 37. Засада публічності

Засада публічності закріплена в ст. 25 КПК України, відповідно до якої прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за

виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Практикум

Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Чинний КПК України серед іншого розділяє злочини на дві категорії:

– публічно-правові – може бути розпочате розслідування незалежно від заяви потерпілого (грабіж, розбій тощо);

– приватно-правові – може бути розпочате розслідування тільки на підставі заяви потерпілого (умисне легке тілесне ушкодження, зґвалтування без обтяжуючих обставин тощо).

Так, Європейський суд у справі «Ергі проти Туреччини» (Ergi v Turkey), 23818/94, від 28 липня 1998 р., дійшов висновку про те, що не має вирішального значення, чи подавали члени сім'ї загиблого або інші особи офіційну скаргу з приводу позбавлення життя до відповідного слідчого органу. Вже сама обізнаність органів влади про вбивство створювала ірsofacto зобов'язання за статтею 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод провести ефективне розслідування супутніх обставин смерті.

ПИТАННЯ 38. Засада диспозитивності

Дія цієї засади забезпечується такими положеннями (ст. 26 КПК України):

– сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачені КПК України. Конкретизація цього положення відбувається у статтях, в яких йдеться про реалізацію особами – учасниками процесу своїх прав (наприклад, на давання показань тощо);

– відмова прокурора від підтримання обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження за винятком випадків, передбачених КПК України;

– слідчий-суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його компетенції КПК України;

– кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого (перелік кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, міститься у ст. 477 КПК України). Відмова потерпілого чи його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Практикум

Судом здійснювався судовий розгляд кримінального провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України, в якому потерпілим був його рідний брат. Так, під час судового розгляду в ході допиту потерпілого останній повідомив, що будь-яких претензій до обвинуваченого не має, оскільки з братом примирився, а тому просить суд закрити кримінальне провадження. Таким чином, суд постановив ухвалу, якою кримінальне провадження закрити зв'язку із відмовою потерпілого від обвинувачення, у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

ПИТАННЯ 39. Засада гласності і відкритості судового провадження та його повне фіксування технічними засобами

Ця засада означає, що учасники судового провадження, а також особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів судового розгляду та у праві на ознайомлення з процесуальними рішеннями й отримання їх копій. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом (ч. 1 ст. 27 КПК України).

Зміст даної засади передбачений ст. 27 і містить такі положення:

1) кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий-суддя, суд можуть прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- а) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- б) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканності особи;
- в) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- г) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- д) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні;

2) особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть бути оголошені

у відкритому судовому засіданні, якщо слідчий-суддя, суд не приймуть рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні;

3) кримінальне провадження у закритому судовому засіданні суд здійснює з додержанням правил судочинства, передбачених КПК України.

На судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження;

4) під час судового розгляду забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому КПК України;

5) кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіо-записуючі пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду;

6) судові рішення, ухвалені у відкритому судовому засіданні, проголошуються прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, то судові рішення проголошуються прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закриті судові засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

Практикум

Учасники кримінального провадження, а також особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів судового розгляду. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату,

час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом.

Так, у справі «Барбера, Мессере і Хабардо проти Іспанії» (Barberà, Messegué and Jabardo v Spain), 10590/83, від 6 грудня 1988 року, Європейський суд дійшов висновку про порушення засади гласності і відкритості судового провадження виходячи із такого.

Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, «має право на участь у слуханні і на розгляд його справи» в його присутності «судом». Суд виводить, що загалом усі докази мусять бути представлені в присутності обвинуваченого в ході слухання у відкритому засіданні задля того, щоб була можливість навести контраргументи. Зважаючи передусім на той факт, що в ході судового розгляду не були належно, в присутності заявника і під пильною увагою громадськості представлені та обговорені дуже важливі докази, суд зробив висновок, що оспорюване провадження, якщо його брати в цілому, не відповідало критеріям справедливого і публічного розгляду.

ПИТАННЯ 40. Засада розумних строків

Засада розумних строків полягає в тому, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки. **Розумними** вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень (ч. 1 ст. 28 КПК України).

Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечують прокурор, слідчий-суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд (ч. 2 ст. 28 КПК України).

Практикум

Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Ухвалою слідчого-судді Брусилівського районного суду Житомирської області задоволено заяву потерпілого про відвід слідчого, який проводить досудове розслідування за фактом ДТП. Так, слідчий-суддя дійшов переконання, що слідчим були допущені такі суттєві порушення кримінального процесуального закону щодо дотримання розумних строків досудового розслідування, які викликають обґрунтовані сумніви потерпілого в неупередженості слідчого.

Також у справі «Мюллер проти Франції» (Muller v France), 21802/93, від 17 березня 1997 року, Європейський суд констатував порушення «розумних» строків перебування у запобіжному ув'язненні паном Мюллером виходячи із такого. Хоча об'єднання різних проваджень було, безперечно, необхідне для належного здійснення правосуддя, послідовна заміна судді – першого через рік після початку розслідування, а інших двох після того, як воно вже тривало два роки, – сприяла сповільненню розслідування; навіть більше, цей факт визнали національні суди. Судові органи діяли не так швидко, як належало, хоча заявник однозначно визнав злочини, як тільки почалося розслідування і надалі не подавав жодних клопотань, які могли б сповільнити його хід.

ПИТАННЯ 41. Засада мови, якою здійснюється кримінальне провадження

Державною мовою в Україні є українська (ч. 1 ст. 10 Конституції України). Саме державною мовою здійснюється кримінальне

провадження, сторона обвинувачення, слідчий-суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою (ч. 1 ст. 29 КПК України).

Зміст засади мови кримінального провадження визначається такими положеннями:

– особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє, для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення;

– слідчий-суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача;

– судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, в перекладі їхньою рідною або іншою мовою, якою вони володіють.

Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено КПК України, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Хто є особою, яка не володіє чи недостатньо володіє державною мовою, закон не вказує. В усякому разі володіння мовою припускає спроможність особи добре її розуміти і вільно висловлюватися.

Практикум

Суддя Шевченківського районного суду м. Києва визнав невинуватою особу у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 185 КК України, і виправдав його у зв'язку з недоведеністю, що зазначене

кримінальне правопорушення вчинене ним. Так, однією із підстав, яка слугувала мотивом ухвалення такого рішення суду, стало визнання недопустимим доказу протоколу огляду місця події.

Згідно з ч. 3 ст. 223 КПК України слідчий, прокурор вживають належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом.

Проте, як вбачається з протоколу огляду місця події від 06 жовтня 2014 року, особі не були роз'яснені його права та обов'язки, хоча, як вбачається із даних, що містяться у протоколі, він був присутнім під час проведення зазначеної процесуальної дії.

Також положеннями ч. 3 ст. 29 КПК України передбачено, що прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Згідно із п. 18 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний має право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Як вбачається з матеріалів провадження, особа є громадянином Грузії, українською мовою не володіє, потребує послуг перекладача. Проте таке право особі не роз'яснювалось, відповідного перекладача під час проведення огляду місця події не залучалось, що є істотним порушенням його прав.

ПИТАННЯ 42. Поняття суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності та їх класифікація

Суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності – це всі державні органи, посадові та приватні особи, які ведуть кримінальний процес або залучаються до нього, вступають між собою в процесуальні правовідносини, набуваючи процесуальних прав і виконуючи процесуальні обов'язки.

Класифікація суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності:

1. Державні органи і посадові особи, які ведуть кримінальний процес і залучають до його сфери всіх інших суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності: суд, суддя, слідчий-суддя, прокурор, слідчий, керівник органу досудового розслідування, оперативні підрозділи. Це – основні суб'єкти, без яких неможлива кримінально-процесуальна діяльність.

2. Особи, які захищають свої права або представлені інтереси у кримінальному процесі: потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, захисник, цивільний позивач, цивільний відповідач, представники потерпілого, цивільного позивача та відповідача.

3. Особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі: свідок, спеціаліст, експерт, перекладач, понятий, секретар судового засідання тощо. Вони не мають у справі самостійного інтересу і після виконання своїх функцій вибувають із процесу.

ПИТАННЯ 43. Суд та його повноваження

Суд – єдиний уповноважений державою орган, на який покладена функція правосуддя. Відповідно до ч. 1 ст. 127 Конституції України правосуддя здійснюють професійні судді і у визначених законом випадках – народні засідателі та присяжні.

Особи, що відповідно до закону призначені або обрані на посаду професійного судді, для здійснення правосуддя у кримінальних справах наділяються повноваженнями, передбаченими в КПК.

Повноваження суду:

- здійснення підготовчого провадження, прийняття відповідного рішення за його результатами, а також вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду;
- здійснення судового розгляду;
- ухвалення та проголошення судового рішення;
- звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення (ст. 286 КПК України);
- вирішення процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень у кримінальному провадженні;
- скасування або зміна судових рішень вищестоящими судами в апеляційному, касаційному порядку, Верховним Судом України, а також за нововиявленими обставинами;
- розгляд питання про зняття судимості та ін.

ПИТАННЯ 44. Слідчий-суддя та його повноваження

Слідчий-суддя – суддя суду першої інстанції, який обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Повноваження слідчого-суді:

- приймає рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- дає дозвіл на проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а саме: проведення обшуку, огляду житла чи іншого володіння особи, слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи,

примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи тощо;

– дає дозвіл на втручання у приватне спілкування під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем;

– встановлює строк для ознайомлення з матеріалами у разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ;

– розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, визначені в ч. 1 ст. 303 КПК України.

ПИТАННЯ 45. Прокурор та його повноваження

Конституція України, а саме ст. 121 визначає основні напрямки діяльності прокуратури:

– підтримання державного обвинувачення;

– здійснення представництва інтересів особи чи держави в суді у випадках, визначених у законі;

– здійснення нагляду за дотриманням законів органами, які ведуть оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство;

– здійснення нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень по кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

– прокуратура продовжує виконувати функцію досудового слідства до завершення формування системи досудового слідства і введення в дію законів, які регулюють її функціонування.

Зазначені функції здійснюють Генеральний прокурор України і підпорядковані йому прокурори.

Діяльність прокурора в кримінальному судочинстві зводиться до виконання двох функцій:

- а) здійснення нагляду за дотриманням законів під час провадження у кримінальній справі;
- б) підтримання державного обвинувачення.

ПИТАННЯ 46. Слідчий та його повноваження

Слідчий – службова особа органу досудового розслідування, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Відповідно до ч. 1 ст. 38 КПК України органами досудового розслідування є слідчі підрозділи:

- органів внутрішніх справ;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- органів державного бюро розслідувань.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків повноваження слідчого можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів ОВС, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Слідчий уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування;
- 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії;
- 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;
- 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого-судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримі-

нального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України, тощо.

ПИТАННЯ 47. Керівник органу досудового розслідування, його повноваження

Керівник органу досудового розслідування – це посадова особа органу досудового розслідування, на яку покладено обов’язок щодо організації та контролю за діяльністю підлеглих слідчих.

Керівник органу досудового розслідування уповноважений (ч. 2 ст. 39 КПК України):

1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених цим Кодексом;

6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

ПИТАННЯ 48. Оперативні підрозділи, їх повноваження

Оперативні підрозділи здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Це оперативні підрозділи:

- ОВС;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- органів Державної пенітенціарної служби України;
- органів Державної прикордонної служби України;
- органів Державної митної служби України (ч. 1 ст. 41 КПК України).

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Разом з тим, співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого-судді чи прокурора.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

ПИТАННЯ 49. Підозрюваний, обвинувачений: їх правовий статус

Підозрюваним є особа, якій у встановленому законом порядку повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 42 КПК України).

Обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду (ч. 2 ст. 42 КПК України). *Виправданим* у кримінальному провадженні є обвинувачений, виправдальний вирок суду щодо якого набрав законної сили (ч. 1 ст. 43 КПК України). *Засудженим* є обвинувачений, щодо якого набрав законної сили обвинувальний вирок суду (ч. 2 ст. 43 КПК України).

Правовий статус підозрюваного і обвинуваченого передбачений ст. 42 КПК України.

Підозрюваний, обвинувачений мають право:

- знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;
- бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, а також отримати їх роз'яснення;
- на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості;
- не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;
- вимагати перевірки обґрунтованості затримання;
- збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому-судді докази;
- брати участь у проведенні процесуальних дій;
- заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;
- заявляти відводи;
- ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування;

– одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

– оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого-судді;

– користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави та ін.

Обвинувачений також має право:

– брати участь під час судового розгляду в допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

– збирати і подавати суду докази;

– висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо клопотань інших учасників судового провадження;

– виступати в судових дебатах тощо.

Підозрюваний, обвинувачений зобов'язані:

– прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це;

– виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

– підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду.

ПИТАННЯ 50. Захисник: його процесуальний статус

Згідно зі статтею 45 КПК України захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирі-

шувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Новелою КПК України є також норма щодо кількості захисників, які можуть здійснювати захист на стадії судового провадження. Зокрема, у ч. 3 ст. 46 КПК України зазначено, що одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого. На нашу думку, така норма безпосередньо обмежує гарантоване особою право на захист.

Захисник зобов'язаний:

– використовувати засоби захисту, передбачені КПК України та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого;

– перебувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого. У разі неможливості прийти в призначений строк – завчасно повідомити про таку неможливість та її причини;

– не розголошувати без згоди підозрюваного, обвинуваченого відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю;

– не відмовлятися від виконання своїх обов'язків після залучення до провадження за винятком випадків, передбачених ч. 4 ст. 47 КПК України.

ПИТАННЯ 51. Обов'язкова участь захисника

Обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні:

– щодо особливо тяжких злочинів – з моменту набуття особою статусу підозрюваного;

– щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

– щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

– щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення цих вад;

– щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – з моменту встановлення цього факту;

– щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, – з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;

– щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи (ст. 52 КПК України).

ПИТАННЯ 52. Потерпілий: його права та обов'язки

Згідно зі ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Права потерпілого під час кримінального провадження передбачені ч. 1 ст. 56, права потерпілого під час досудового розслідування – ч. 2 ст. 56, а права потерпілого під час судового провадження в будь-якій інстанції – ч. 3 ст. 56 КПК України.

ПИТАННЯ 53. Представник та законний представник потерпілого

Згідно зі ст. 58 КПК України потерпілого у кримінальному провадженні може представляти **представник** – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником.

Представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні.

Представник користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику.

Якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, то до участі в процесуальній дії разом з нею залучається її **законний представник**.

ПИТАННЯ 54. Заявник: його правовий статус

Заявник – це фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим (ч. 1 ст. 60 КПК України).

Заявник має право:

- 1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
- 2) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;
- 3) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування.

Заявник несе кримінальну відповідальність згідно зі ст. 383 КК України за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину.

ПИТАННЯ 55. Цивільний позивач: його права та обов'язки

Цивільним позивачем у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди та яка в порядку, встановленому КПК України, пред'явила цивільний позов (ч. 1 ст. 61 КПК України). Права та обов'язки цивільного позивача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду.

Цивільний позивач має право:

- підтримувати цивільний позов або відмовитися від нього до видалення суду в нарадчу кімнату для ухвалення судового рішення;
- знати про прийнятті процесуальні рішення, що стосуються цивільного позову, та отримувати їх копії у випадках і в порядку,

встановлених КПК України, для інформування та надсилання копій процесуальних рішень потерпілому;

– звертатися з клопотанням про арешт майна до слідчого-судді, суду.

Цивільний позивач зобов'язаний:

– прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття;

– не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора відомості досудового розслідування, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні;

– додержуватися порядку в судовому засіданні та беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого.

ПИТАННЯ 56. Цивільний відповідач: його правовий статус

Цивільним відповідачем у кримінальному провадженні може бути фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння та до якої пред'явлено цивільний позов у порядку, встановленому КПК України (ч. 1 ст. 62 КПК України). Права та обов'язки цивільного відповідача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду.

Цивільний відповідач має право:

– визнавати позов повністю чи частково або заперечувати проти нього;

– знати про прийняті процесуальні рішення, що стосуються цивільного позову, та отримувати їх копії у випадках та в порядку, встановлених КПК України, для інформування та надсилання копій процесуальних рішень підозрюваному, обвинуваченому.

Цивільний відповідач зобов'язаний:

– не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора відомості досудового розслідування, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні;

– додержуватися порядку в судовому засіданні та беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого.

ПИТАННЯ 57. Представники та законні представники цивільного позивача і цивільного відповідача

Згідно зі ст. 63 **представником** цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні може бути:

1) особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником;

2) керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю – у випадку, якщо цивільним позивачем, цивільним відповідачем є юридична особа.

Представник користується процесуальними правами цивільного позивача, цивільного відповідача, інтереси якого він представляє.

Якщо цивільним позивачем є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, то її процесуальними правами користується **законний представник**.

ПИТАННЯ 58. Особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі

Особи, які відіграють допоміжну роль у кримінальному процесі:

1) свідок;

2) спеціаліст;

- 3) експерт;
- 4) перекладач;
- 5) понятий;
- 6) секретар судового засідання тощо.

Вони не мають у справі самостійного інтересу і після виконання своїх функцій вибувають із процесу.

ПИТАННЯ 59. Свідок: його правовий статус

Свідок – це фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України).

Свідок має право:

- знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується;
- користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката;
- відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями ст. 65 КПК України не підлягають розголошенню;
- давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача;
- користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті;
- на відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для давання показань;

– ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження;

– заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;

– заявляти відвід перекладачу.

Свідок зобов’язаний:

– прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого-судді чи суду;

– давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду;

– не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі свідку у зв’язку з виконанням його обов’язків.

За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому-судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому-судді чи суду свідок несе кримінальну відповідальність. За злісне ухилення від явки до слідчого, прокурора, слідчого-судді чи суду свідок несе відповідальність, встановлену законом.

Перелік осіб, які можуть бути допитані як свідки, передбачений ч. 2 ст. 65 КПК України.

ПИТАННЯ 60. Перекладач: його правовий статус

Перекладач – це особа, що вільно володіє мовою, якою ведеться судочинство, а також рідною чи іншою мовою, якою володіють особи, що залучаються до участі в кримінально-процесуальній діяльності, і усно перекладає з однієї мови іншою, а також робить письмовий переклад процесуальних документів, що під-

лягають врученню обвинуваченому, підсудному, який не володіє мовою судочинства, його рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє.

Правовий статус перекладача передбачений ст. 68 КПК.

Перекладач має право:

- 1) ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу;
- 2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;
- 3) одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;
- 4) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Перекладач зобов'язаний:

- 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого-судді чи суду;
- 2) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом;
- 3) здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом;
- 4) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків.

За завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе відповідальність, встановлену законом.

Практикум

У разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

У справі «К. проти Франції» (K v France), 10210/82, від 7 грудня 1983 року, заявник стверджував, що трибунал не дав йому дозволу на користування послугами перекладача, щоб він міг вести свій захист бретонською мовою.

Водночас Європейським судом встановлено, що, як видно з рішення трибуналу, заявник народився і здобув освіту у Франції та йому не було важко розуміти й спілкуватися французькою мовою, якою вели провадження в суді. Конвенційне право на допомогу перекладача, очевидно, застосовне тільки в тому випадку, коли обвинувачений не розуміє мови, використовуваної в суді, чи не розмовляє нею.

ПИТАННЯ 61. Експерт: його права та обов'язки

Експерт – це не зацікавлена особа, яка володіє науковими, технічними та іншими спеціальними знаннями й навичками, які є необхідними для давання висновку з досліджуваних питань.

Як експерт може бути залучена будь-яка особа, що має необхідні спеціальні знання для надання висновків з питань, які досліджуються, незалежно від того, працює вона в державному експертному закладі чи є професійним експертом, займається судово-експертною діяльністю на підприємницькому рівні на підставі ліцензії чи запрошується до проведення експертизи за одноразовою угодою.

Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність. У разі необхідності в справі може бути призначено декількох експертів, які дають загальний висновок. Коли експерти не дійшли згоди, то кожний з них складає свій висновок окремо.

Питання, які ставляться експертові, і його висновок з них не можуть виходити за межі його спеціальних знань.

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого.

Правовий статус експерта передбачений ст. 69 КПК України.

Відповідальність експерта:

– кримінальна: за завідомо неправдивий висновок (ст. 384 КК України), за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді (ст. 385 КК України);

– адміністративна: за неповагу до суду (ч. 1 ст. 1853 КУпАП) чи злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування чи прокурора (ст. 1854 КУпАП).

ПИТАННЯ 62. Спеціаліст: його права та обов'язки

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК України).

Сторони кримінального провадження під час досудового розслідування і суд під час судового розгляду можуть залучати спеціаліста для надання безпосередньої технічної допомоги.

Правовий статус спеціаліста передбачений ст. 71 КПК України.

Спеціаліст має право:

1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду;

2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням;

3) звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів;

4) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;

5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;

6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Спеціаліст зобов'язаний:

1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади;

2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених запитань;

3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків;

4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України.

У разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття на спеціаліста судом покладаються всі витрати, пов'язані з оголошенням перерви в судовому засіданні.

ПИТАННЯ 63. Понятій: його права та обов'язки

Понятій – це незацікавлена особа, яка на запрошення слідчого, прокурора присутня при провадженні слідчих (розшукових) дій і своїм підписом засвідчує відповідність записів у протоколі виконаним діям.

Слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше двох понятих (ч. 7 ст. 223 КПК України) для:

- пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання;
- огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією;
- слідчого експерименту;
- освідчення особи.

Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатимуть це за доцільне.

Участь понятих є обов'язковою при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, незалежно від застосування технічних засобів фіксування.

Поняті мають право:

- робити зауваження з приводу проведення слідчих дій, які мають бути занесені в протокол;
- на відшкодування витрат у зв'язку з викликом для участі в слідчих діях;
- за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки.

Поняті зобов'язані:

- бути присутніми під час провадження слідчих (розшукових) дій;
- після закінчення слідчих (розшукових) дій завірити своїм підписом у протоколі факт, зміст і результати цієї дії;
- на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії (ч. 3 ст. 66 КПК України).

У протоколі слідчої дії має бути вказана точна адреса понятих. За необхідності вони можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

ПИТАННЯ 64. Відводи у кримінальному провадженні

Відвід – це процесуальний інститут, що містить умови, за яких особа не може брати участь у конкретному кримінальному

провадженні, а також здійснення відповідної заяви з вимогою про усунення особи від участі у провадженні.

Слідчий-суддя, суддя або присяжний не може брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах провадження;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;

5) у випадку порушення встановленого частиною третьою статті 35 КПК України порядку визначення слідчого-судді, судді для розгляду справи.

У складі суду, що здійснює судове провадження, не можуть бути особи, які є родичами між собою.

Окрім цього, в ст. 76 КПК України визначені обставини, за яких не допускається повторна участь судді у кримінальному провадженні.

Прокурор, слідчий не мають права брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий-суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

Особа не має права брати участь у кримінальному провадженні як захисник або представник у випадках, якщо:

– вона брала участь у цьому ж кримінальному провадженні як слідчий-суддя, суддя, присяжний, прокурор, слідчий, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, експерт, спеціаліст, перекладач;

– вона у цьому провадженні надає або раніше надавала правову допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам особи, яка звернулася з проханням про надання правової допомоги;

– зупинено або припинено право на зайняття адвокатською діяльністю в порядку, передбаченому законом;

– вона є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, потерпілого або будь-кого зі складу суду.

Особа не має права брати участь у кримінальному провадженні як спеціаліст, перекладач, експерт, секретар судового засідання у таких випадках:

– за наявності підстав, передбачених ч. 1 ст. 77 КПК (підстави для відводу прокурора, слідчого), з тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста, перекладача, експерта і секретаря судового засідання не може бути підставою для відводу;

– спеціаліст, експерт не мають права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні.

Практикум

Прокурором, який підтримував державне обвинувачення в одному із кримінальних проваджень, на ім'я голови суду подано заяву про відвід головуючому у судовому розгляді. Підставою подання прокурором заяви про відвід головуючому стали достатні

підстави, які викликали сумнів у його упередженості. Іншим суддею цього ж суду, за результатами розгляду цієї заяви про відвід, постановлено ухвалу, якою відмовлено у відводі. В ході подальшого судового розгляду вже сторона захисту заявила клопотання про відвід прокурору. За відсутності об'єктивних та обґрунтованих підстав для відводу прокурору головуючим суддею задоволено заяву про відвід. Оскільки подібні рішення не підлягають оскарженню відповідно до чинних норм, прокурор позбавлений можливості вчасно відреагувати на незаконне рішення судді.

ПИТАННЯ 65. Забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу

Забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу – це діяльність відповідних державних органів щодо досягнення стану безпеки суб'єктів процесу, яким загрожує безпека.

Основні заходи забезпечення безпеки:

- особиста охорона, охорона житла й майна;
- видання спеціальних засобів індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів і зміна зовнішності;
- зміна місця роботи чи навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи чи установи органів соціального захисту населення;
- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд;
- інші заходи безпеки.

Практикум

Питання забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу регулюються Законом України «Про забезпечення безпеки

осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Найбільш поширеним заходом забезпечення безпеки є забезпечення конфіденційності відомостей про особу. Найчастіше застосовуються у кримінальних провадженнях за ознаками злочинів, передбачених ст. 307, 368, 369-2 КК України тощо, відносно особи заявника (агента).

ПИТАННЯ 66. Кримінально-процесуальне доказування: поняття та значення

Доказування у кримінальному процесі – це здійснювана у встановленому законом порядку діяльність органів слідства, прокурора, суду, особи, що провадить дізнання за участю інших суб'єктів процесу щодо збирання, перевірки та оцінки доказів та їх процесуальних джерел, а також формулювання на цій основі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування.

Доказування в кримінальному процесі – це практична діяльність, яка чітко регламентована процесуальним законом.

ПИТАННЯ 67. Елементи кримінально-процесуального доказування

Елементами кримінально-процесуального доказування є: збирання, перевірка та оцінка доказів та їх джерел.

Збирання доказів та їх процесуальних джерел – це врегульована КПК діяльність особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, судді і суду щодо виявлення та фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних та ідеальних слідів злочину або іншої події як доказової інформації.

Способами збирання доказів та їх процесуальних джерел є:

- 1) для сторони обвинувачення:
 - проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій;

– витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій і актів перевірок;

– проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 93 КПК України);

2) для сторони захисту, потерпілого:

– ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій;

– витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок;

– здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Перевірка доказів – це діяльність слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду з ретельного, всебічного й об'єктивного визначення достовірності фактичних даних і доброякісності джерел їх отримання для правильного встановлення обставин кримінального провадження.

Оцінка доказів означає з'ясування їх переконливості та придатності бути підставою для прийняття відповідного процесуального рішення.

Оцінка доказів означає, що слідчий, прокурор, слідчий-суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили (ст. 94 КПК України).

Внутрішнє переконання – це впевненість, що склалася у судді, слідчого-судді, прокурора, слідчого в тому, що ними дано правильну оцінку всім наявним у кримінальному провадженні засобам доказування та всім встановленим фактам, і те, що отриманий таким шляхом висновок з усіх питань, які виникли в кримінальному провадженні, є єдино правильним.

При оцінці доказів суд, прокурор, слідчий і особа, яка провадить дізнання, повинні керуватися законом. Це означає, що як сама оцінка, так і збирання та перевірка доказів повинні відбуватися в порядку і умовах, передбачених процесуальним законом.

ПИТАННЯ 68. Критерії оцінки доказів та їх процесуальних джерел

Належність доказів визначається їх придатністю для встановлення наявності чи відсутності обставин, які входять до предмета доказування у кримінальній справі, конкретизованого кримінальним законом, а також інших обставин, які мають у даній справі характер допоміжних або супутніх стосовно предмета доказування.

Достовірність доказів означає, що вони правильно, адекватно відображають матеріальні і нематеріальні сліди.

Допустимість доказів визначається законністю джерела, умов і способів їх одержання.

Достатніми вважаються докази, коли вони в своїй сукупності дають можливість установити всі передбачені законом обставини справи на тому рівні знання про них, який необхідний для прийняття правильного рішення при провадженні у кримінальній справі.

ПИТАННЯ 69. Межі доказування

Під межами доказування у кримінальному процесі розуміють такий обсяг доказового матеріалу, який забезпечує надійне і до-

стовірне встановлення всіх обставин, що входять до предмета доказування.

Правильно встановити межу доказування означає:

– забезпечити з необхідною повнотою з'ясування обставин, що входять у предмет доказування;

– використовувати для цієї мети тільки допустимі докази і тільки в обсязі, необхідному для достовірних висновків у справі.

Межі доказування обумовлені:

– особливостями вчинення і приховування злочинів;

– особливостями процесу доказування у конкретній кримінальній справі;

– іншими обставинами об'єктивного та суб'єктивного характеру.

ПИТАННЯ 70. Предмет доказування у кримінальній справі

Предмет доказування – це коло обставин, що підлягають дослідженню і встановленню у конкретній кримінальній справі з метою її правильного вирішення.

Згідно зі ст. 91 КПК у кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають

кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна.

ПИТАННЯ 71. Поняття і значення доказів у кримінальному процесі

Доказ – це логічна операція обґрунтування істинності якого-небудь судження за допомогою інших істинних і пов'язаних з ним суджень.

Доказ складається з трьох елементів:

– тези (судження, істинність якого обґрунтовують у процесі аргументації);

– аргументів (доводів або підстав доказу – це вихідні теоретичні чи фактичні положення, за допомогою яких обґрунтовують тезу);

– демонстрації (це логічний зв'язок між аргументом і тезою).

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий-суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК України).

Відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України процесуальними **джерелами доказів** є:

- показання;
- речові докази;
- документи;

– висновки експертів.

Вказаний перелік процесуальних джерел доказів є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає.

Поняття доказів має два значення:

• **по-перше**, докази – це ті факти, на підставі яких встановлюється злочин чи його відсутність, винність чи невинуватість тієї чи іншої особи у його вчиненні, а також інші обставини справи, від яких залежить ступінь відповідальності цієї особи;

• **по-друге**, доказами є передбачені законом джерела, з яких слідство і суд отримують відомості про факти, що мають значення для справи і шляхом яких дані факти встановлюються.

ПИТАННЯ 72. Класифікація доказів у кримінальному процесі

Докази класифікуються за такими критеріями:

1. Відношенням доказів до обставини, яка підлягає доказуванню, поділяються на:

– прямі, тобто ті, які безпосередньо вказують на цю обставину або ж на її відсутність, безпосередньо встановлюють або заперечують наявність події злочину і вчинення його обвинуваченим (наприклад, показання свідка, який бачив, як обвинувачений зірвав капелюх з голови потерпілого);

– непрямі (побічні), тобто ті, які дозволяють встановити ті чи інші проміжні факти, на підставі яких встановлюються різні елементи головного факту (наприклад, показання свідка, який бачив у обвинуваченого речі, викрадені у потерпілого).

2. Щодо обвинувачення, яке становить предмет розслідування і розгляду в певній справі, докази поділяються на:

– обвинувальні, тобто такі, які обґрунтовують, підтверджують обвинувачення, встановлюють наявність злочину і вчинення його обвинуваченим, а також обставини, які обтяжують його відповідальність;

– виправдовувальні, тобто такі, які спростовують або пом'якшують відповідальність обвинуваченого.

3. За джерелом одержання відомостей про факти, характером формування джерел доказів докази поділяються на:

– первісні, тобто докази, отримані з першоджерел (наприклад, показання свідка-очевидця);

– похідні, тобто такі, які не є першоджерелами, а, як мовиться, отримані з «других рук» (наприклад, відбитки слідів з місця події злочину).

4. За способом формування поділяються на:

– особисті, тобто такі, які походять від людей (наприклад, показання свідка, потерпілого тощо);

– речові, тобто такі, які є об'єктами злочинних дій; зняття злочину; предмети, які зберегли на собі сліди злочину.

ПИТАННЯ 73. Показання як процесуальні джерела доказів

Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для кримінального провадження (ч. 1 ст. 95 КПК України).

Давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду слідчому, прокурору, слідчому-судді та суду:

– для підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого – право;

– для свідка, експерта – обов'язок.

Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них.

Особа дає показання лише щодо фактів, які вона сприймала особисто, за винятком випадків, передбачених КПК України.

ПИТАННЯ 74. Показання свідків

Показання свідків – це усне повідомлення особи про обставини, які мають значення для кримінальної справи, про які їй стало відомо під час безпосереднього спостереження злочину, зі слів інших осіб або документів і які надані слідчому або суду у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку.

Як свідок може бути викликана кожна особа, про яку є дані, що їй відомі обставини, які відносяться до справи (ч. 1 ст. 65 КПК).

Свідок може бути допитаний про обставини, які підлягають встановленню по даній справі, в тому числі про факти, що характеризують особу обвинуваченого або підозрюваного, та його взаємовідносини з ними.

Свідок – це, як правило, особа, яка не зацікавлена в результатах справи, але під час перевірки та оцінки його показань слід враховувати обставини, які можуть вплинути на їх достовірність:

- умови формування показань;
- особливості особистості свідка;
- його відношення до справи та до учасників процесу.

ПИТАННЯ 75. Показання потерпілого

Показання потерпілого – усне повідомлення особи, яке зроблене під час допиту та зафіксоване у встановленому законом порядку, про обставини злочину, яким їй заподіяна моральна, фізична або майнова шкода.

За своєю процесуальною природою, предметом, особливостями формування та оцінки показання потерпілого близькі до показань свідка.

Відповідно до цього допит потерпілого здійснюється в такому самому порядку, що й допит свідка.

Потерпілий може бути допитаний про обставини, які підлягають встановленню у кримінальній справі, в тому числі про факти,

що характеризують особу обвинуваченого або підозрюваного, та його взаємовідносини з ними.

Не можуть бути доказами повідомлені потерпілим дані, джерело яких невідоме (ч. 2 ст. 72 КПК).

ПИТАННЯ 76. Показання підозрюваного, обвинуваченого

Показання підозрюваного, як і показання обвинуваченого – це:

- особисті докази;
- усні показання;
- процесуальні гарантії їх достовірності показань підозрюваного ті ж самі, що й для показань обвинуваченого;
- показання підозрюваного є не тільки джерелом доказів, але й засобом захисту його законних інтересів.

Разом з тим, показання підозрюваного відрізняються від показань обвинуваченого за суб'єктом, предметом та значенням показань.

Різновидами показань підозрюваного, обвинуваченого є:

– **обмова** – це такі показання обвинуваченого, в яких він викриває (правдиво чи неправдиво) інших осіб у вчиненні інкримінованого йому або іншого злочину;

– **самообмова** – це такі показання обвинуваченого, в яких він зізнається у вчиненні злочину, якого насправді не вчиняв, у більш тяжкому злочині, ніж вчинив у дійсності, або ж бере лише на себе всю вину за вчинений злочин, хоча у дійсності він є груповим;

– **алібі** – це твердження обвинуваченого про те, що він не міг бути виконавцем інкримінованого злочину, бо в момент його вчинення перебував в іншому місці.

Особливість показань обвинуваченого як засобу доказування полягає в тому, що воно походить від особи, безпосередньо зацікавленої в результатах справи.

ПИТАННЯ 77. Речові докази: поняття та види

Речовими доказами є предмети, які були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, і всі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності.

Не є речовими доказами зразки для порівняльного експертного дослідження, бо вони пов'язані не з розслідуваною подією, а з фактом розслідування, відіграють допоміжну роль при експертному дослідженні і є незамінними на відміну від речових доказів.

Предмети, які можуть бути речовими доказами, виявляються при огляді місця події, обшуку, виїмці і провадженні деяких інших слідчих дій. Їх можуть також принести до слідчих, органів дізнання, прокурора чи суду підозрюваний, обвинувачений, потерпілий та інші учасники процесу, будь-які громадяни.

Питання про долю речових доказів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження (ч. 9 ст. 100 КПК України).

Спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили (ч. 10 ст. 100 КПК України).

ПИТАННЯ 78. Документи як джерела доказів

Документи є джерелом доказів, якщо в них викладені або посвідчені обставини, які мають значення для кримінальної справи.

Щоб мати доказове значення, документ повинен відповідати таким ознакам:

– відомості, які викладені в документі, повинні мати значення для справи;

– зміст офіційного документа, який складається посадовою особою, державним органом, установою повинен відповідати їх компетенції та мати необхідні реквізити (дату та місце складання, прізвище посадової особи, штамп, печатку та підпис);

– документ, який виходить від громадянина, повинен мати відомості про нього та про джерело його обізнаності;

– повинно бути відомо, яким чином документ з'явився у справі;

– повинен бути дотриманий процесуальний порядок витребування та вилучення документа.

Документи як джерело доказів можуть бути:

– офіційними (довідки, характеристики, акти ревізії тощо), тобто повинні мати всі необхідні атрибути (дату, підписи, печатку);

– неофіційними, особистими (листи, телеграми, записки тощо).

ПИТАННЯ 79. Висновок експерта

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим-суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК України).

Сторони кримінального провадження мають право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях.

Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність.

Висновок надається у письмовій формі, однак експерт може бути викликаний судом для допиту під час судового розгляду для роз'яснення свого висновку за клопотанням сторін кримінального провадження.

Випадки обов'язкового призначення експертизи:

- для встановлення причин смерті;
- для встановлення тяжкості і характеру тілесних ушкоджень;
- для визначення психічного стану підозрюваного або обвинуваченого за наявності в справі даних, які викликають сумнів щодо його осудності;
- для встановлення статевої зрілості потерпілої в справах про злочини, передбачені ст. 155 КК України;
- для встановлення віку підозрюваного або обвинуваченого, якщо це має значення для вирішення питання про його кримінальну відповідальність і якщо про це немає відповідних документів та неможливо їх одержати.

ПИТАННЯ 80. Види експертиз за процесуальною ознакою

Види експертиз за процесуальною ознакою поділяють на:

- 1. Первинну** – та експертиза, що призначається вперше.
- 2. Додаткову** – якщо експертиза буде визнана неповною або не досить повною. Доручається тому самому або іншому експертові.
- 3. Повторну** – коли висновок експерта буде визнано необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності. Доручається іншому експертові або іншим експертам.
- 4. Комісійну** – експертиза, яка проводиться декількома експертами однієї спеціальності.
- 5. Комплексну** – експертиза, в провадженні якої беруть участь декілька експертів різних спеціальностей.

ПИТАННЯ 81. Протоколи процесуальних дій

Протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України, нале-

жать до документів як процесуальних джерел доказів, за умови наявності в них відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Протокол – це документ, в якому у випадках, передбачених КПК України, зафіксована інформація про хід і результати проведення процесуальної дії (ч. 1 ст. 104 КПК України).

Це джерело доказів містить відомості про факти, які безпосередньо виявлені та спостерігалися суб'єктом доказування під час проведення процесуальних дій, наприклад, під час огляду, освідування, обшуку тощо.

ПИТАННЯ 82. Поняття процесуальних строків та їх види

Процесуальні строки – це проміжки часу, протягом яких суб'єктам кримінального процесу потрібно здійснити певні процесуальні дії чи прийняти процесуальні рішення.

Строки поділяються на два види:

1. Строки, що забезпечують максимальне скорочення часу між фактом вчинення злочину та вжиттям до винного заходів кримінального покарання чи іншого впливу.

2. Строки, що гарантують реальне забезпечення прав та законних інтересів учасників процесу.

Процесуальне законодавство передбачає низку вимог щодо обчислення тих чи інших визначених у законі строків.

Відповідно до ст. 115 КПК України строки, встановлені кримінально-процесуальним законом, обчислюються годинами, добами (днями) та місяцями. При обчисленні строків не береться до уваги той день і та година, з яких починається строк.

ПИТАННЯ 83. Поняття і склад судових витрат

Судові витрати – це витрати, що їх було зроблено при здійсненні кримінально-процесуальної діяльності.

Відповідно до ст. 118 КПК України процесуальні витрати складаються із: витрат на правову допомогу, витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, витрат, пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів, витрат, пов'язаних зі зберіганням і пересиланням речей та документів.

Практикум

Досить часто єдиною підставою для скасування вироку суду апеляційним судом ставало те, що судом першої інстанції неправильно вирішувалось питання розподілу процесуальних витрат. Так, проведення експертиз у кримінальному провадженні досить часто доручається відповідним підрозділам НДЕКЦ УМВС України. Водночас суди, усупереч вимогам ч. 2 ст. 124 КПК України, замість стягнення вартості проведених експертиз із обвинуваченого в дохід держави зобов'язували оплатити обвинувачених такі в дохід НДЕКЦ УМВС України.

ПИТАННЯ 84. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому у кримінальному провадженні

Відповідно до ст. 127 КПК України шкода, завдана внаслідок кримінального правопорушення потерпілому, відшкодовується:

– підозрюваним, обвинуваченим, а також за його згодою будь-якою іншою фізичною чи юридичною особою – на будь-якій стадії кримінального провадження;

– на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні;

– за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом.

У кримінальному провадженні передбачена можливість відшкодування як майнової, так і моральної шкоди.

ПИТАННЯ 85. Поняття цивільного позову у кримінальному провадженні

Цивільний позов у кримінальному провадженні – це вимога особи, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, її повноважного представника або в її інтересах прокурора до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, про відшкодування цієї шкоди, яка заявлена під час кримінального провадження до початку судового розгляду.

Встановлена законом можливість спільного розгляду цивільного позову разом з кримінальним провадженням обумовлена наявністю юридичного факту, який лежить в основі притягнення особи як до кримінальної, так і до цивільно-правової відповідальності в тих випадках, коли кримінальним правопорушенням заподіяна майнова та/або моральна шкода.

Практикум

Слідчим СВ ТМВ УМВС України в Тернопільській області розслідувалось кримінальне провадження за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 187 КК України.

Встановлено, що потерпіла внаслідок злочину перебувала на лікуванні в лікувальному закладі у нейрохірургічному відділенні 13 ліжко-днів, на що лікарнею витрачено 2 262 гривні.

Відповідно до п. 2 ст. 121 Конституції України, ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», ст. 1206 Цивільного кодексу України,

п. 12 ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України кошти, витрачені на стаціонарне лікування потерпілої, підлягають стягненню з обвинуваченого на користь держави. У зв'язку із цим прокурором заявлено цивільний позов до обвинуваченого у межах цього кримінального провадження на зазначену суму.

ПИТАННЯ 86. Поняття заходів забезпечення кримінального провадження

Заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінально-процесуального примусу) – це передбачені кримінально-процесуальним законом процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими на те органами, які ведуть кримінальний процес, у чітко визначеному законом порядку стосовно осіб, котрі залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, для запобігання та припинення їхніх неправомірних дій, забезпечення виявлення і закріплення доказів для успішного виконання завдань кримінального судочинства.

ПИТАННЯ 87. Види заходів забезпечення кримінального провадження

Види заходів забезпечення кримінального провадження перераховані в ст. 131 КПК України. Ними є:

- 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід (статті 133–143 КПК України);
- 2) накладення грошового стягнення (статті 144–147 КПК України);
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (статті 148–153 КПК України);
- 4) відсторонення від посади (статті 154–158 КПК України);
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів (статті 159–166 КПК України);
- 6) тимчасове вилучення майна (статті 167–169 КПК України);
- 7) арешт майна (статті 170–175 КПК України);

- 8) затримання особи (статті 188–192 КПК України, статті КПК 207–213 України);
- 9) запобіжні заходи (глава 17 статті 176–213 КПК України).

ПИТАННЯ 88. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого-судді або суду, за винятком випадків, передбачених КПК України (ч. 1 ст. 132 КПК України).

Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження подається слідчим за погодженням з прокурором чи прокурором до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. В окремих випадках таким правом наділені сторони кримінального провадження.

Випадки, коли не допускається застосування заходів забезпечення кримінального провадження, передбачені ч. 3 ст. 132 КПК України.

ПИТАННЯ 89. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик (статті 133–134 КПК України) полягає у тому, що слідчий, прокурор, слідчий-суддя (під час досудового розслідування) чи суд (під час судового провадження) мають право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії.

Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду шляхом:

- вручення повістки про виклик;
- надіслання повістки поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком;
- здійснення виклику по телефону або телеграмою.

ПИТАННЯ 90. Привід: підстави та порядок застосування

Привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про його здійснення, до місця її виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час (ст. 140 КПК України).

Привід може застосовуватися лише до підозрюваного, обвинуваченого, свідка.

Юридичною підставою для здійснення приводу є ухвала слідчого-судді, суду, яка виноситься за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – також за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого.

Практикум

У кримінальному провадженні за фактом сприяння діяльності терористичним організаціям за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 258-3 КК України, свідок не з'являлася на виклики Тернопільського міськрайонного суду. Від отримання рекомендованих листів з повістками відмовлялася, тому застосувати привід було неможливо, оскільки в суду не було підтвердження про отримання нею повістки чи ознайомлення з її змістом. Вручити повістку про виклик у суд доручено працівникам оперативного підрозділу УСБУ. Працівники УСБУ із застосуванням відеозапису ознайомили свідка зі змістом повістки. Коли в черговий раз свідок не з'явилася, суд за клопотанням прокурора виніс ухвалу про застосування стосовно неї приводу. В подальшому привід було виконано та свідок була допитана судом.

ПИТАННЯ 91. Накладення грошового стягнення як захід забезпечення кримінального провадження

Накладення грошового стягнення (статті 144–147 КПК України) – це один із заходів забезпечення кримінального про-

вадження, який полягає у грошовому стягненні, що накладається на учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків у випадках та розмірах, передбачених КПК України.

Юридичною підставою для накладення грошового стягнення є:

– під час досудового розслідування;
– ухвала слідчого-судді за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною ініціативою;

– під час судового провадження;
– ухвала суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою.

Слідчий-суддя, суд накладають на особу грошове стягнення, якщо встановлено, що:

– особа не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок;
– відсутність поважних причин його невиконання.

Практикум

В судове засідання, яке було призначено на 08.01.2014 р. на 09 год., потерпіла та обвинувачений не з'явилися, повідомлені належним чином, про що свідчать розписки про одержання судової повістки від 25.12.2013 р. Про причини неявки на момент розгляду провадження суд вони не повідомили.

А тому судом на обвинуваченого за неявку до суду накладено грошове стягнення в розмірі 609 грн. та на потерпілу за неявку до суду-грошове стягнення в розмірі 609 грн.

ПИТАННЯ 92. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 148 КПК України) – це захід забезпечення кримінального провадження, який полягає у тимчасовому вилученні слідчим, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою у затриманій ними (в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України) особи документів,

які посвідчують користування спеціальним правом, а також у тимчасовому обмеженні підозрюваного у користуванні цим правом.

Тимчасово вилученими можуть бути документи, які посвідчують:

- право керування транспортним засобом або судном;
- право полювання;
- право на здійснення підприємницької діяльності.

Строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час досудового розслідування – не більше 2 місяців. Цей строк може бути продовжений за рішенням слідчого-судді, суду, прийнятого на підставі клопотання прокурора.

Практикум

Ухвалою слідчого-судді Галицького районного суду м. Львова тимчасово обмежено підозрюваного у користуванні спеціальним правом – правом керування транспортним засобом строком до 28 вересня 2015 року включно. Особа підозрюється органами досудового розслідування у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України. З урахуванням того, що підозрюваний вчинив злочин, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з метою запобігання вчиненню ним інших аналогічних кримінальних правопорушень суд дійшов висновку про необхідність тимчасового обмеження підозрюваного у користуванні спеціальним правом – правом керування транспортним засобом.

ПИТАННЯ 93. Відсторонення від посади

Відсторонення від посади (ст. 154 КПК України) – захід забезпечення кримінального провадження, який може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого-судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

Строк відсторонення від посади – не більше 2 місяців. Продовження строку здійснюється за клопотанням прокурора відповідно до вимог ст. 158 КПК України.

Практикум

Ухвалою слідчого-судді Бережанського районного суду Тернопільської області відсторонено підозрюваного від посади лісника строком на два місяці.

Судом встановлено, що підозрюваний раніше неодноразово притягувався до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ч. 1, 3 ст. 191, ст. 246 КК України, які він вчинив, працюючи на посаді лісника.

Беручи до уваги вищевикладене та враховуючи те, що особа підозрюється у вчиненні тяжкого злочину, має доступ до матеріальних цінностей, лісових ресурсів на ввірених йому ділянках лісу, а у матеріалах кримінального провадження наявні достатні підстави вважати, що для запобігання протиправній поведінці підозрюваного слід відсторонити його від посади.

ПИТАННЯ 94. Тимчасовий доступ до речей і документів

Тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України) полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та у разі прийняття відповідного рішення слідчим-суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

З клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів до слідчого-судді, суду мають право звернутися сторони кримінального провадження.

У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий-суддя, суд мають право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів (ст. 166 КПК України).

Практикум

СВ ТМВ УМВС України проводилось досудове розслідування у кримінальному провадженні, відомості про яке внесені до ЄРДР за ознаками злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України. Так, у ніч з 5 на 6 липня 2015 року невідома особа, перебуваючи на вул. Довженка в м. Тернополі, грубо порушуючи громадський порядок, з метою пошкодження чужого майна здійснила декілька прицільних пострілів із пневматичного пістолета по кузову п'ятьох припаркованих автомобілів, внаслідок чого пошкодила їх.

З метою встановлення особи зловмисника слідчий за погодженням із прокурором звернувся до слідчого-судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів, а саме до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікації, про зв'язок абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання на місці вчинення злочину. За ухвалою суду компаніями операторів зв'язку видано слідчому на цифровому носії запитувану інформацію.

ПИТАННЯ 95. Тимчасове вилучення майна: підстави та порядок застосування

Тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК України) – фактичне позбавлення підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Тимчасове вилучення майна здійснюється:

- при затриманні особи у порядку, передбаченому ст. 207, 208 КПК України;
- під час обшуку, огляду.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язані скласти відповідний протокол.

ПИТАННЯ 96. Арешт майна: поняття та порядок застосування

Арешт майна (статті 170–174 КПК України) є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, суть якого полягає у тимчасовій забороні, адресованій власнику чи володільцю майна, відчужувати його або розпоряджатися чи користуватися ним.

Арешт майна полягає у забороні відчужувати, розпоряджатися чи користуватися майном.

Правовою підставою накладення арешту є ухвала слідчого-судді, суду.

З клопотанням про арешт майна має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільний позивач.

Практикум

У кримінальному провадженні за фактом зберігання з метою збуту і збуту наркотичних засобів, психотропних речовин слідчим необхідно було зробити обшук у житлі особи, яка вчинила злочин, та її транспортному засобі. З цією метою слідчий за погодженням з прокурором звернувся до слідчого-судді Тернопільського міськрайонного суду. Суд задовольнив клопотання слідчого, вказавши в ухвалі, що обшук проводиться з метою відшукування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, а також грошових коштів, помічених спеціальною фарбою, які використовувались оперативними співробітниками в ході проведення оперативної закупівлі. В ході обшуку поряд із психотропними речовинами, грошима, поміченими спеціальною фарбою, вилучено й інші речі, які мають значення доказів у справі. Тому ці речі, які не увійшли до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі суду відповідно до ч. 7 ст. 236 КПК України, вважаються тимчасово вилученим майном. Враховуючи наведене, слідчий за

погодженням з прокурором звернувся до слідчого-судді з клопотанням про арешт 6 пластикових банківських карток, та 32 поліетиленових пакетів із застібкою, вилучених у ході обшуку. Лише після цього зазначені речі поміщено в кімнату зберігання речових доказів та використано як доказ у суді.

ПИТАННЯ 97. Поняття та види запобіжних заходів

Запобіжні заходи – це сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, які спрямовані на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого через певне обмеження їхніх особистих прав.

Система запобіжних заходів (ч. 1 ст. 176 КПК України):

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК України);
- 3) застава (ст. 182 КПК України);
- 4) домашній арешт (ст. 181 КПК України);
- 5) тримання під вартою (ст. 183 КПК України);
- 6) затримання – тимчасовий запобіжний захід (статті 188–192, 207–213 КПК України).

Найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, найбільш суворим – тримання під вартою (ч. 3 ст. 176 КПК України).

ПИТАННЯ 98. Мета та підстави застосування запобіжних заходів

Метою застосування запобіжних заходів (ч. 1 ст. 177 КПК України) є:

- 1) забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків;
- 2) запобігання спробам:
 - переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду;

– знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

– незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

– перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;

– вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, в якому підозрюється, обвинувачується.

Підставою для застосування запобіжного заходу (ч. 2 ст. 177 КПК України) є:

1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення;

2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому-судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений можуть здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України.

ПИТАННЯ 99. Загальний порядок застосування, зміни та скасування запобіжних заходів

Запобіжні заходи застосовуються слідчим-суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора. Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, має надаватися підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за 3 години до початку розгляду клопотання.

Зміна запобіжного заходу здійснюється за результатами розгляду клопотання, з яким до слідчого-судді, суду можуть звернутися:

– прокурор, слідчий за погодженням з прокурором (ст. 200 КПК України);

– підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід, його захисник (ст. 201 КПК України).

Запобіжний захід негайно припиняє свою дію (вважається скасованим) після:

- закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу;
- ухвалення виправдувального вироку;
- закриття кримінального провадження (ст. 203 КПК України).

ПИТАННЯ 100. Особисте зобов'язання: порядок застосування, наслідки порушення

Особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України) – це запобіжний захід, суть якого полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим-суддею, судом обов'язки з числа тих, що передбачені ст. 194 КПК України.

Відповідно до ч. 6 ст. 194 КПК України строк дії покладених на підозрюваного, обвинуваченого обов'язків – не більше 2 місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора.

ПИТАННЯ 101. Особиста порука: порядок і умови застосування

Особиста порука (ст. 180 КПК України) – це запобіжний захід, суть якого полягає у наданні особами, яких слідчий-суддя, суд вважають такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків відповідно до ст. 194 КПК України і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

Поручитель може відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший. У разі невиконання

нання поручителем взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення.

ПИТАННЯ 102. Домашній арешт: порядок і умови застосування

Домашній арешт (ст. 181 КПК України) полягає у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Домашній арешт застосовується за умови, що особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання ОВС за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Строк тримання особи під домашнім арештом:

- не може перевищувати 2 місяців;
- може бути продовжений до 6 місяців (сукупний строк) у межах строку досудового розслідування.

Після закінчення цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід скасовується.

Практикум

Із прийняттям нового КПК України змінився механізм застосування запобіжних заходів. Тепер прийняття рішення про застосування усіх без винятку запобіжних заходів та опосередковане обмеження прав і свобод таких осіб законодавцем покладено на слідчого-суддю, а прокурор або слідчий за погодженням із прокурором можуть лише клопотати перед останнім про їх обрання. Проте, на нашу думку, варто було б розширити повноваження прокурора в частині можливості самостійного обрання таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання, особиста порука та застава. Так, відмова слідчого-судді в їх застосуванні не підлягає апеляційному

оскарженню, а підготовка клопотання, його погодження та судовий розгляд є у такому випадку процесуально невинуваченими.

У зв'язку із цим лише стосовно кожного четвертого підозрюваного у кримінальному провадженні застосовувався запобіжний захід. Для прикладу, у відсотковому співвідношенні із загальної кількості застосованих запобіжних заходів у одному із обласних центрів України: особисте зобов'язання – 18%, особиста порука – 0,5%, застава – 1,5%, домашній арешт – 33%, тримання під вартою – 47%. З наведеного випливає, що найбільш застосовуваними є запобіжні заходи, пов'язані із суттєвим обмеженням прав і свобод підозрюваних (обвинувачених).

ПИТАННЯ 103. Застава: порядок застосування. Визначення розміру застави

Застава (ст. 182 КПК України) – це запобіжний захід, суть якого полягає у внесенні коштів заставодавцем у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків.

Заставодавцем можуть бути:

- підозрюваний, обвинувачений;
- фізична особа;
- юридична особа.

Розмір застави визначається розміром мінімальної заробітної плати (РМЗП) у таких межах (ч. 5 ст. 182 КПК України).

Застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу.

Практикум

У кримінальному провадженні за фактом зайняття гральним бізнесом за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 203-1 КК України,

слідчий за погодженням з прокурором звернувся до слідчого-судді про обрання підозрюваному запобіжного заходу у вигляді застави у мінімальному розмірі 91760 гривень. Підозрюваний стверджував, що не має такої суми коштів, тому просив суд застосувати щодо нього запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Оскільки відповідно до ч. 7 ст. 194 КПК України щодо підозрюваних у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у вигляді штрафу понад 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано запобіжний захід лише у вигляді застави або тримання під вартою, тому судом відмовлено підозрюваному в задоволенні клопотання та обрано запобіжний захід у вигляді застави. Протягом 5 днів підозрюваним кошти визначені в ухвалі суду на відповідний рахунок не внесені. У зв'язку з цим слідчий за погодженням з прокурором звернувся до слідчого-судді з клопотанням про зміну підозрюваному запобіжного заходу із застави на тримання під вартою із визначенням суми застави, як цього вимагає ч. 3 ст. 183 КПК України, яке судом задоволено. Після поміщення підозрюваного в ізолятор тимчасового тримання протягом 3 днів його родич вніс заставу та надав документ, що це підтверджує. Після цього підозрюваного звільнено з ІТТ під заставу.

ПИТАННЯ 104. Тримання під вартою: порядок і умови застосування

Тримання під вартою (ст. 183 КПК України) – це запобіжний захід, який полягає в позбавленні волі на певний строк підозрюваного (обвинуваченого) і утримання їх у місцях попереднього ув'язнення. Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим у ст. 177 КПК України.

Відповідно до ст. 197 КПК України строк дії ухвали слідчого-судді, суду про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати 60 днів.

Практикум

Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 цього Кодексу.

Водночас Європейський суд з прав людини у справі «Феррарі-Браво проти Італії» (Ferrari-Bravo v Italy) (ріш.), 9627/81, від 14 березня 1984 року, дійшов висновку про те, що арешт або тримання під вартою для суду є виправданим тільки тоді, коли доведено факт вчинення та характер інкримінованих правопорушень. Оскільки це є завданням попереднього розслідування тому сприяти йому має й тримання під вартою.

ПИТАННЯ 105. Затримання на підставі ухвали слідчого-судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу

Затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК України, суть якого полягає в поміщенні особи на короткий строк у спеціальне приміщення для тримання затриманих.

Аналіз норм КПК України дозволяє виділити такі види затримання:

- 1) затримання на підставі ухвали слідчого-судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (статті 187–191 КПК України);
- 2) затримання без ухвали слідчого-судді, суду: законне затримання (ст. 207 КПК України) та затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України).

Мета затримання – забезпечення участі особи в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Службова особа, яка затримала особу, зобов'язана негайно вручити їй копію ухвали слідчого-судді, суду про дозвіл на затри-

мання. Про затримання необхідно негайно повідомити слідчому, прокурору, зазначеним в ухвалі.

Не пізніше *36 годин* з моменту затримання на підставі ухвали слідчого-судді, суду особа повинна:

- бути звільнена;
- доставлена до слідчого-судді, суду, який постановив ухвалу (ч. 1 ст. 191 КПК України).

Практикум

Начальник відділу СУ УМВС України в області у кримінальному провадженні за фактом дорожньо-транспортної пригоди за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, звернувся за погодженням до прокурора з клопотанням про надання дозволу на затримання підозрюваного з метою його приводу.

В обґрунтування свого клопотання начальник відділу зазначає, що підозрюваний переховується від органів слідства, у зв'язку з чим оголошено його розшук, його місцезнаходження невідоме, що свідчить про те, що він ухиляється від досудового розслідування та суду, а також про те, що він вчинив злочин, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років, підозрюваний переховується від органу досудового слідства, чим перешкоджає кримінальному провадженню.

Відповідно до ст. 188 КПК України прокурор, слідчий за погодженням з прокурором мають право звернутися із клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Однак санкція ч. 1 ст. 286 КК України не дозволяє застосувати до підозрюваного запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, оскільки вона не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі взагалі, а відповідно, застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою неможливо.

Окрім того, відповідно до вимог ч. 2 ст. 188 КПК України це клопотання може бути подане лише одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під

вартою або після подання клопотання про застосування запобіжного заходу. Однак слідчим такого клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до суду не подавалося.

У зв'язку із наведеними порушеннями в погодженні зазначеного клопотання прокурором відмовлено.

ПИТАННЯ 106. Затримання особи без ухвали слідчого-судді, суду

Затримання без ухвали слідчого-судді, суду здійснюється у таких випадках:

- 1) законне затримання (ст. 207 КПК України);
- 2) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України).

Відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України кожен має право затримати будь-яку особу, крім осіб, зазначених у ст. 482 КПК України (судді, народного депутата України), за наявності таких підстав:

- 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

При цьому кожен, хто не є уповноваженою службовою особою і затримав відповідну особу, зобов'язаний:

- негайно доставити її до уповноваженої службової особи;
- негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Строк затримання особи без ухвали слідчого-судді, суду не може перевищувати 72 годин з моменту затримання.

Не пізніше 60 годин затримана без ухвали слідчого-судді, суду особа повинна:

- бути звільнена;

– доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ст. 211 КПК України).

Практикум

Виходячи із положень статті 208 КПК України, без ухвали слідчого-судді особа може бути затримана лише тоді, якщо особу застали під час вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення, а також корупційних злочинів, підслідних НАБУ.

На практиці часто виникає проблема із застосуванням статті 208 КПК України під час затримання осіб. Для прикладу, у відділенні поліції перебувало у провадженні ряд нерозкритих розбійних нападів. У ході проведення обшуку у вечірній час доби за фактом зберігання наркотичних засобів у особи встановлено беззаперечні докази причетності останнього до скоєння нерозкритих розбійних нападів. Надалі слідчим затримано вказану особу на підставі ст. 208 КПК України. Водночас під час розгляду клопотання слідчим-суддею про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стороною захисту подано клопотання про порушення статті 208 КПК України слідчим, оскільки пройшов тривалий період часу після вчинення розбійного нападу. Слідчий-суддя застосував запобіжний захід та поряд із цим доручив провести службове розслідування факту незаконного затримання особи. Тому, виходячи із положень цієї статті, слідчий мав би не затримувати особу, звернутись до слідчого-судді із клопотанням про його затримання, а лише маючи відповідну ухвалу суду – вже розшукати та затримати особу.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ПИТАННЯ 1. Поняття стадії досудового розслідування та її завдання

Форми досудового розслідування

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Завдання цієї стадії полягають:

1) у швидкому й повному розкритті злочину та притягненні осіб, винних у його вчиненні, до участі в справі як обвинувачених і охороні від необґрунтованого притягнення осіб, не причетних до вчинення злочину;

2) у вжитті заходів щодо відшкодування шкоди, завданої злочинцем;

3) у виявленні причин вчинення злочину та умов, що цьому сприяли, і вжитті заходів до їх усунення (ст. 2, 23, 231, 29 КПК України).

Форми досудового розслідування:

– дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків;

– досудове слідство – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів.

ПИТАННЯ 2. Дізнання: поняття та особливості провадження

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Особливості досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання):

– не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299 КПК України);

– не проводяться негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 300 КПК України);

– строки дізнання – до 1 місяця, а в разі складності провадження може бути продовжений до 2 місяців (п. 1 ч. 1 ст. 19, ч. 1 ст. 294 КПК України).

ПИТАННЯ 3. Загальні положення досудового розслідування

Загальні положення досудового розслідування – це визначені законом на основі принципів кримінального процесу положення, правила, які відображають характерні риси та особливості досудового розслідування як стадії, своїми вимогами спонукають органи дізнання та досудового слідства до швидкого, раціонального, всебічного, повного й об'єктивного дослідження всіх обставин справи, виконання завдань цієї стадії та охорони в ній прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб.

До загальних положень досудового розслідування належать норми КПК України, які регулюють:

– початок досудового розслідування;

– підслідність;

– об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування;

- місце проведення досудового розслідування;
- строки досудового розслідування;
- розгляд клопотань під час досудового розслідування;
- ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення;
- недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування тощо.

ПИТАННЯ 4. Початок досудового розслідування

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування.

Відповідно до вимог ст. 214 КПК України **досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР.**

Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визнається керівником органу досудового розслідування.

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

В ЄРДР автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Практикум

У місцеву прокуратуру надійшла заява про нібито вчинений злочин слідчим, який полягав у тому, що, на думку заявника, слідчий неповно провів досудове розслідування і незаконно прийняв рішення про закриття кримінального провадження та вимагав внести відомості до ЄРДР і розпочати досудове розслідування стосовно цього слідчого за ст. 364, 366, 367 КК України. Водночас прокуратурою встановлено, що у викладеній заяві не встановлено обставин, що можуть свідчити про вчинення слідчим кримінального правопорушення, у зв'язку з чим, згідно зі ст. 214 КПК України, підстав для внесення відомостей про можливі протиправні дії зазначеної особи до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку розслідування немає. Дії слідчого у такому випадку оскаржуються у порядку, визначеному ст. 284, 303 КПК України.

ПИТАННЯ 5. Підслідність кримінальних справ

Підслідність кримінальних справ – це встановлена законом сукупність ознак справи, відповідно до яких вона належить до віддання того чи іншого органу розслідування. Підслідність обумовлює правильний розподіл кримінальних справ між різними органами досудового слідства.

Розрізняють п'ять видів підслідності:

- 1) предметна (родова);
- 2) персональна;
- 3) за зв'язком справ;
- 4) територіальна (місцева).

Практикум

Слідчим відділом проводилось досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом незаконного виготовлення, зберігання з метою збуту підакцизних товарів за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, розпочатого за рапортом працівника ОВС.

Відповідно до ч. 3 ст. 216 КПК України досудове розслідування злочину, передбаченого ст. 204 КК України, здійснюється слідчим органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства. А тому прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, винесено відповідну постанову про визначення підслідності та кримінальне провадження, скероване для подальшого розслідування органам, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

ПИТАННЯ 6. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування

В одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань:

– щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення;

– щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень;

– якщо не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами);

– у разі притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 384, 385, 386, 387 КК України тощо, тобто у випадках, коли наявна підслідність за зв'язком справ.

Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину.

У разі необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше

особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень (ч. 3 ст. 217 КПК України).

Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором та не може бути оскаржене (ст. 217 КПК України).

Практикум

Слідчим відділом проводилось досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом незаконного заволодіння транспортним засобом. За результатами досудового розслідування двом особам повідомлено про підозру у вчиненні злочину. Водночас одному із них вдалося втекти, і тому оголошено розшук останнього. Як наслідок, прокурором прийнято рішення про виділення провадження стосовно особи, яка ухиляється від слідства, а кримінальне провадження стосовно встановленої – надіслано з обвинувальним актом до суду.

ПИТАННЯ 7. Місце провадження досудового розслідування

Відповідно до ст. 218 КПК України досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, то місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

На початку розслідування слідчий перевіряє наявність вже розпочатих досудових розслідувань щодо того ж кримінального правопорушення.

Спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня.

Практикум

Сьогодні досить поширеними стали злочини, пов'язані із заволодінням коштів покупця під час придбання речей через мережу Інтернет. Так, слідчим проводилось досудове розслідування кримінального провадження за фактом крадіжки. В ході досудового розслідування встановлено, що потерпіла розмістила оголошення про продаж свого мобільного телефону в мережі Інтернет. У травні 2014 року невідома особа зателефонувала із № 09861..... та, представившись працівником служби безпеки банку, попросила сказати 4 останні цифри своєї банківської картки. Після того, як потерпіла сказала дані цифри, її попросили назвати пін-код до даної картки, що вона і зробила. Того ж дня за допомогою інтернет-мережі невідома особа перерахувала грошові кошти в сумі 3040 гривень на банківський рахунок № 4149. Згідно з отриманою інформацією із ПАТ КБ «Приватбанк», усі грошові кошти були зняті з банкомату, який знаходиться за адресою: м. Вінниця, вул. Зодчих, 16. Враховуючи, що крадіжка є закінченим злочином з моменту незаконного заволодіння грошовими коштами, фактичне заволодіння мало місце у м. Вінниця, а тому прокурором прийнято рішення про надіслання за територіальною підслідністю цього провадження до слідчих органів поліції м. Вінниці.

ПИТАННЯ 8. Строки досудового розслідування

Досудове розслідування кримінального проступку повинно бути закінчено протягом 1 місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку.

Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування кримінального проступку (дізнання), то цей **строк може бути продовжений до 2 місяців** районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором (п. 1 ч. 1 ст. 219, ч. 1 ст. 294 КПК України).

Досудове розслідування злочинів повинно бути закінчено протягом 2 місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Цей строк досудового розслідування злочинів може бути продовжений:

– **до 3 місяців** – районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором (якщо провадження неможливо закінчити внаслідок його складності);

– **до 6 місяців** із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості – прокурором АРК, прокурором області, міст Києва і Севастополя чи прирівняним до них прокурором або їх заступниками (якщо провадження неможливо закінчити внаслідок його особливої складності);

– **до 12 місяців** із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину – Генеральним прокурором України чи його заступниками (якщо провадження неможливо закінчити внаслідок його виняткової складності).

Строк досудового розслідування обчислюється із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Практикум

Найчастіше причинами продовження строків досудового розслідування виступають:

- тривале лікування потерпілих;
- тривале проведення експертиз;
- очікування відповідних погодних умов при розслідуванні фактів ДТП для проведення слідчих експериментів;

- велика кількість слідчих дій у багатоєпізодних кримінальних правопорушеннях;
- проведення слідчих дій на інших адміністративних територіях.

ПИТАННЯ 9. Розгляд клопотань під час досудового розслідування

Клопотання – це звернення в письмовій або усній формі сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника до слідчого, прокурора з метою виконання певних процесуальних дій у провадженні на свою користь.

Слідчий, прокурор зобов'язані:

- розглянути в строк не більше 3 днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав;
- про результати розгляду клопотання повідомити особу, яка заявила клопотання.

Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання вноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй (ст. 220 КПК України).

ПИТАННЯ 10. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення

Слідчий, прокурор зобов'язані за клопотанням сторони захисту, потерпілого надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням:

- матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;
- матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню.

Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії (ч. 2 ст. 221 КПК України).

Практикум

Прокурор може використати в суді як доказ лише ті матеріали, з якими ознайомив підозрюваного, під час виконання вимог ст. 290 КПК України. У зв'язку із цим прокурорам (слідчим, за дорученням прокурора) рекомендується у відповідному протоколі ознайомлення вказувати не лише кількість аркушів, з якими ознайомлена сторона захисту, а й назву кожного процесуального документа.

ПИТАННЯ 11. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування

Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування – це заборона учасникам досудового розслідування розголошувати без дозволу слідчого чи прокурора відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні, або розголошувати ці відомості в обсязі більшому, ніж це було дозволено слідчим чи прокурором.

У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджають осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу (ч. 2 ст. 222 КПК України). Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України.

ПИТАННЯ 12. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами

Форми взаємодії можуть бути процесуальними та непроцесуальними.

Процесуальні форми взаємодії (регулюються кримінальним процесуальним законодавством):

– виконання доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 41, ч. 6 ст. 246 КПК України);

– здійснення розшуку підозрюваного (ч. 3 ст. 281 КПК України) тощо.

Непроцесуальні (організаційні) форми взаємодії (передбачені відомчими нормативними актами):

– спільне планування слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій;

– взаємний обмін інформацією, що стосується кримінального провадження;

– спільна діяльність у складі слідчо-оперативної групи;

– спільне використання техніки, засобів зв'язку і транспорту тощо.

Практикум

Чинним КПК України єдиним способом взаємодії слідчого з оперативним підрозділом передбачено надання відповідних доручень у порядку ст. 40 КПК України. Поряд з цим, на практиці часто використовуються такі форми взаємодії:

– проведення спільних, оперативних нарад;

– створення міжвідомчих слідчо-оперативних груп для виявлення, протидії, розслідування окремих категорій злочинів;

– залучення слідчого для інформаційно-аналітичного супроводу в ході ведення оперативно-розшукової діяльності у справах категорії «Захист» тощо.

ПИТАННЯ 13. Складання процесуальних документів під час досудового розслідування

Кожна слідча чи інша процесуальна дія фіксується в одному або кількох процесуальних документах, форма яких визначена в законі.

Основні види кримінально-процесуальних документів під час досудового розслідування: постанова, протокол, ухвала, обвинувальний акт.

Постанова – це процесуальний документ, у якому мотивуються та формулюються рішення слідчого, прокурора, прийняті відповідно до вимог КПК України.

Протокол – це процесуальний документ, у якому фіксуються хід і результати проведення процесуальної дії.

Обвинувальний акт – це процесуальний документ, який складається за результатами досудового розслідування у разі, якщо слідчим встановлені достатні підстави для розгляду матеріалів кримінального провадження в судовому засіданні та вирішення питання про винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Судове рішення приймається у формі **ухвали**, яка має відповідати вимогам, передбаченим ст. 369, 371–374 КПК України (ч. 2 ст. 110 КПК України).

ПИТАННЯ 14. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження

Відповідно до ст. 107 КПК України рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим-суддею, приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію.

За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим.

У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

ПИТАННЯ 15. Поняття слідчих (розшукових) дій та їх система

Слідчі (розшукові) дії – це частина процесуальних дій, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Систему слідчих (розшукових) дій становлять:

- допит (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта – статті 224–226, 232, 351–354, 356, 567 КПК України);
- пред’явлення для впізнання (особи, речей та трупа – статті 228–232, 355 КПК України);
- обшук (статті 234–236 КПК України);
- огляд (місцевості, приміщення, речей, документів, трупа – статті 237–238, 361 КПК України);
- ексгумація трупа (ст. 239 КПК України);
- слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);
- освідування особи (ст. 241 КПК України);
- проведення експертизи (статті 242–245 КПК України).

Окрему групу слідчих (розшукових) дій становлять **негласні слідчі (розшукові) дії** (гл. 21 КПК України).

ПИТАННЯ 16. Класифікація слідчих (розшукових) дій

Слідчі (розшукові) дії можна класифікувати залежно від можливості розголошення відомостей про факт та методи проведення слідчої (розшукової) дії, обсягу предмета слідчої дії, повторюваності, невідкладної необхідності проведення, обов’язковості, мети проведення слідчих дій.

Слідчі (розшукові) дії поділяють на:

- 1) гласні та негласні;
- 2) основні та додаткові;
- 3) первинні та повторні;
- 4) невідкладні та інші;
- 5) обов’язкові та необов’язкові;
- 6) спрямовані на збирання доказів і спрямовані на перевірку доказів.

За своєю процесуальною формою слідчі (розшукові) дії можна поділити на ті, які провадяться:

- з дозволу (ухвали) слідчого-судді або без нього;

- за постановою прокурора і без неї;
- за постановою слідчого і без неї;
- за участю понятих і без них.

ПИТАННЯ 17. Загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій

Усі слідчі (розшукові) дії проводяться за наявності **підстав**:

– *правова підстава* – це сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом умов, що дають право слідчому, прокурору, суду проводити ту або іншу слідчу дію;

– *фактична підстава* – наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети слідчої (розшукової) дії.

Мета проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії прямо передбачена в нормах КПК України (наприклад: мета огляду – виявлення та фіксація відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення).

Під час проведення слідчих (розшукових) дій слідчий, прокурор вживають належних заходів для забезпечення присутності осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК України.

Не допускається проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.

Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 КПК України. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, про-

ведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими (ст. 223 КПК України).

ПИТАННЯ 18. Допит: поняття, види, процесуальний порядок проведення

Допит (ст. 224 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, спрямована на отримання у встановленому законом порядку показань від осіб (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта) про відомі їм обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Види допиту:

– допит свідка, потерпілого (статті 224, 225, 352, 353 КПК України);

– допит підозрюваного (ст. 224 КПК України);

– допит обвинуваченого (ст. 351 КПК України);

– допит експерта в суді (ст. 356 КПК України);

– допит малолітньої або неповнолітньої особи (статті 226, 354 КПК України).

Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків.

Допит не може продовжуватися без перерви понад 2 години, а загалом – понад 8 годин на день.

Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. В разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань.

За необхідності до участі в допиті залучається перекладач.

У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис.

Допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

Відповідно до ст. 232 КПК України *допит осіб може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення у випадках:*

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим-суддею достатніми.

Практикум

Суддя Березнегуватського районного суду Миколаївської області під час розгляду кримінальної справи за обвинуваченням С. за ч. 1 ст. 115 КК України виявив грубі порушення кримінально-процесуального законодавства старшим слідчим СУ УМВС України в Миколаївській області, а саме вимоги ст. 22 КПК України щодо всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи старшим слідчим не виконані, що призвело до незаконного притягнення особи до кримінальної відповідальності, хоча вона має неспростоване алібі, оскільки в момент вчинення злочину знаходилася в іншому місці, а тому суд відреагував на це окремою постановою.

При розгляді справи в судовому засіданні обвинувачений стверджував, що його змушували зізнатися у вбивстві та били протягом допиту.

Дані твердження обвинуваченого не були належно заперечені в ході судового розгляду стороною обвинувачення.

Статтею 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Одним із основних позитивних зобов'язань держав, за ст. 3 Конвенції, є обов'язок адекватно реагувати на факти жорстокого поводження з особами, які перебувають у межах їхньої юрисдикції. Таке реагування має здійснюватись державою у формі офіційного ефективного розслідування.

Як наслідок, вирок суду від 20 березня 2013 року особу за обвинуваченням у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, визнано невинною і за недоведеністю її участі у вчиненні злочину по суду виправдано.

Ухвалою апеляційного суду Миколаївської області від 26 червня 2013 року вказаний вирок залишено без змін.

ПИТАННЯ 19. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб

КПК України 2012 року не виділяє як окрему слідчу (розшукову) дію очну ставку. Проте у ч. 9 ст. 224 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор мають право провести **одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб** для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

Мета одночасного допиту: з'ясування причин розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб та встановлення істини у кримінальному провадженні.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб **не може бути проведений** за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним у кримінальних провадженнях щодо:

- злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи;
- злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування.

ПИТАННЯ 20. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи

Допит малолітньої (до 14 років) або неповнолітньої (до 18 років) особи проводиться у присутності:

- законного представника;
- педагога або психолога;
- лікаря – за необхідності;
- захисника – допит неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад 1 годину, а загалом – понад 2 години на день.

Особам, які не досягли 16-річного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

ПИТАННЯ 21. Пред'явлення для впізнання: поняття, процесуальний порядок проведення

Пред'явлення для впізнання (статті 228–230 КПК України) – слідча дія, сутність якої полягає в пред'явленні раніше допитаному свідку, потерпілому, підозрюваному чи обвинуваченому особи, речі або трупа з метою встановлення їх тотожності, схожості чи відмінності з об'єктом, котрий особа, що впізнає, сприймала раніше з огляду на обставини події, яка розслідується.

Види пред'явлення для впізнання:

- пред'явлення особи для впізнання (за зовнішніми ознаками, голосом або ходою – ст. 228 КПК України);

- пред’явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України);
- пред’явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК України).

Перед пред’явленням для впізнання слідчий, прокурор попередньо з’ясовують, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, річ або труп, опитує про зовнішній вигляд і прикмети, а також про обставини, за яких вона їх бачила, про що складає протокол.

Про проведення пред’явлення для впізнання складається протокол, в якому докладно зазначаються ознаки, за якими особа впізнала особу, річ чи труп, або зазначається, за сукупністю яких саме ознак особа впізнала особу, річ чи труп.

Впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення у випадках, визначених у ч. 1 ст. 232 КПК України.

ПИТАННЯ 22. Обшук: поняття, види та процесуальний порядок проведення

Обшук (ст. 234 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщення, місцевості й окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Обшук поділяється на такі види:

- обшук житла чи іншого володіння особи;
- обшук нежитлових приміщень;
- обшук місцевості (саду, городу, подвір’я, ділянок лісу, поля тощо);
- обшук особи (особистий обшук).

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого-судді (ч. 2 ст. 234 КПК України).

До постановлення ухвали слідчого-судді увійти до житла чи іншого володіння особи слідчий, прокурор мають право лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Обшук житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Обшук житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку (ст. 236 КПК України).

ПИТАННЯ 23. Огляд: поняття, види, процесуальний порядок проведення

Огляд (статті 237–238 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті властивостей і ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів, тварин, трупа.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється на підставі ухвали слідчого-судді.

Слідчий, прокурор мають право до постановлення ухвали слідчого-судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише:

– у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину (ч. 3 ст. 233 КПК України);

– за добровільною згодою особи, яка ними володіє (ч. 1 ст. 233 КПК України).

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

ПИТАННЯ 24. Ексгумація трупа: поняття та процесуальний порядок проведення

Ексгумація трупа (ст. 239 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, що полягає у вийманні трупа з відомого місця поховання в землі чи в іншому місці з метою його огляду та судово-медичного дослідження.

Ексгумація трупа здійснюється **на підставі постанови прокурора**. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта, не менше двох понятих та оглядається.

У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи.

Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан.

ПИТАННЯ 25. Слідчий експеримент: поняття, процесуальний порядок проведення

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК України) – слідча (розшукова) дія, що проводиться слідчим або прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Проведення слідчого експерименту допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода.

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого-судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора.

Під час проведення слідчого експерименту забезпечується участь понятих, а за необхідності – спеціаліста, підозрюваного, потерпілого, свідка, захисника, представника.

ПИТАННЯ 26. Освідування: поняття, процесуальний порядок проведення

Освідування (ст. 241 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться слідчим або прокурором щодо підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

До особливих прикмет належать: родимі плями, татуювання, шрами, рубці, бородавки, відсутність певних частин тіла, сліди колишніх хвороб.

Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та за необхідності – за участю судово-медичного експерта або лікаря.

Під час освідування слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше двох понятих, за винятком застосування безперервного відеозапису ходу проведення освідування.

ПИТАННЯ 27. Підстави та порядок залучення експерта

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які

містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»). Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Експерта може залучити:

- сторона обвинувачення;
- сторона захисту;
- слідчий-суддя – за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених ст. 244 КПК України.

За загальним правилом залучення експерта відбувається без рішення суду. Винятком є *примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи, що здійснюється за ухвалою слідчого-судді, суду* (ч. 3 ст. 242 КПК України).

ПИТАННЯ 28. Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття та види

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК (ч. 1 ст. 246 КПК України).

До негласних слідчих (розшукових) дій належать:

- аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України);
- накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України);
- огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України);
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України);
- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України);
- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України);
- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України);

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України);
- спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України);
- аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України);
- контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України);
- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);
- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Практикум

З метою повного, всебічного і об'єктивного розслідування окремих категорій злочинів найчастіше проводяться такі негласні слідчі (розшукові) дії:

- ст. 185 ККУ (крадіжка телефону) – установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу;
- ст. 189 ККУ (вимагання), 368 ККУ (одержання неправомірної вигоди) – спостереження за особою, аудіо-, відеоконтроль особи, контроль за вчиненням злочину, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- ст. 307 ККУ (збут наркотичних засобів) – аудіо-, відеоконтроль особи, контроль за вчиненням злочину, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тощо.

Відсоток використаних як доказ негласних слідчих (розшукових) дій становить близько 35%.

ПИТАННЯ 29. Повідомлення про підозру: суть та значення

Повідомлення про підозру (гл. 22 КПК України) є одним з визначальних процесуальних актів, який здійснюється прокурором

або слідчим за погодженням з прокурором до закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Повідомлення про підозру є новелою українського кримінального процесуального законодавства.

Повідомлення про підозру полягає у здійсненні таких процесуальних дій:

- складанні повідомлення про підозру;
- врученні письмового повідомлення про підозру;
- повідомленні підозрюваному про його права, передбачені ст. 42 КПК України, та роз'ясненні їх суті.

ПИТАННЯ 30. Підстави та порядок повідомлення про підозру

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи.

Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором.

Вручення письмового повідомлення про підозру організаційно здійснюється одним з трьох варіантів:

- 1) *у разі явки особи за викликом* – слідчий або прокурор вручає особі повідомлення про підозру з дотриманням вимог КПК України;
- 2) *у випадку неможливості безпосереднього вручення* в силу різних причин – повідомлення про підозру здійснюється у спосіб, передбачений КПК України;

3) у разі затримання – письмове повідомлення про підозру вручається не пізніше 24 годин з моменту затримання особи.

Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються гл. 37 КПК України.

ПИТАННЯ 31. Зупинення досудового розслідування: підстави та процесуальний порядок

Зупинення досудового розслідування – це вимушене тимчасове припинення слідчим або прокурором процесуальної діяльності у кримінальному провадженні, викликане наявністю обставин, які перешкоджають подальшому провадженню й закінченню досудового розслідування.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого за погодженням з прокурором, відомості про що вносяться до ЄРДР.

Копія постанови про зупинення досудового розслідування надсилається стороні захисту та потерпілому, які мають право оскаржити її до суду протягом 10 днів з дня отримання копії (п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

ПИТАННЯ 32. Відновлення досудового розслідування: підстави, процесуальний порядок

Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора.

Підстави відновлення досудового розслідування:

- підозрюваний вичужав;
- завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва;
- встановлення місцезнаходження підозрюваного;

– необхідність проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій;

– скасування слідчим-суддею постанови про зупинення досудового розслідування.

Відомості про відновлення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР (ст. 282 КПК України).

ПИТАННЯ 33. Форми закінчення досудового розслідування

Згідно із ч. 2 ст. 283 КПК України **формами закінчення досудового розслідування є:**

1) закриття кримінального провадження;

2) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) звернення до суду:

- з обвинувальним актом;
- з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;
- з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру.

Вказані дії прокурор, а у визначених законом випадках слідчий зобов'язані здійснити у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру.

ПИТАННЯ 34. Підстави закриття кримінального провадження

Закриття кримінального провадження – це одна з форм закінчення досудового розслідування або судового провадження, що полягає у прийнятті слідчим, прокурором або судом рішення про остаточне припинення кримінального провадження.

Існують такі підстави закриття кримінального провадження (ч. 1 ст. 284 КПК України):

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- 2) встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення;
- 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати;
- 4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;
- 5) помер підозрюваний чи обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;
- 6) існує вирок за тим самим обвинуваченням, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження за тим самим обвинуваченням;
- 7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовилися від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;
- 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Кримінальне провадження закривається судом (ч. 2 ст. 284 КПК України):

- 1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності;
- 2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, (за винятком випадків, передбачених ст. 340–341 КПК України).

ПИТАННЯ 35. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження

Про закриття кримінального провадження слідчий, прокурор приймають постанову, а саме:

- прокурор – з усіх підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України;

– слідчий – лише з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 ч. 1 ст. 284 КПК України за умови, що в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомляється про підозру.

Відомості про закриття кримінального провадження вносяться до ЄРДР.

Постанова слідчого про закриття кримінального провадження може бути скасована прокурором у зв'язку з її незаконністю чи необґрунтованістю:

– з власної ініціативи – протягом 20 днів з моменту отримання прокурором копії постанови;

– за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом 10 днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Постанова слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження може бути оскаржена до суду відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК України.

ПИТАННЯ 36. Звільнення особи від кримінальної відповідальності: підстави та процесуальний порядок

Згідно із ст. 285 КПК України особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності:

- дійове каяття особи (ст. 45 КК України);
- примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України);
- передача особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК України);
- зміна обстановки (ст. 48 КК України);
- закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України);

– застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК України).

Кожна із зазначених підстав передбачає наявність відповідних умов (вчинення злочину вперше, відшкодування завданих збитків тощо).

Звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом (ч. 1 ст. 286 КПК України).

ПИТАННЯ 37. Відкриття матеріалів іншій стороні

Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний:

– повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування;

– надати доступ до матеріалів досудового розслідування (ч. 1 ст. 290 КПК України).

Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів (ч. 9 ст. 290 КПК України). Сторонам кримінального провадження, потерпілому надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ.

Сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду. Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень

ст. 290 КПК України, то суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Практикум

Червонозаводським районним судом міста Харкова в ході проведення підготовчого засідання у кримінальній справі про обвинувачення особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України, прийнято рішення про повернення обвинувального акта прокурору.

Так, у підготовчому судовому засіданні представник потерпілої заявила про порушення права потерпілої на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, у зв'язку з чим вона була позбавлена можливості реалізувати в повному обсязі всі свої процесуальні права як потерпілої. Враховуючи викладене, представник потерпілої заявила суду клопотання про повернення справи прокурору для виконання вимог ст. 290 КПК України, оскільки відомості, що містяться в невідкритих матеріалах, не можуть бути допущені судом як докази.

Відповідно до вимог ч. 7 ст. 290 КПК України про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє потерпілого, після чого останній має право ознайомитися з ними за правилами, викладеними в цій статті.

Відповідно до ч. 9–12, ст. 290 КПК України сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. Сторонам кримінального провадження, потерпілому надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, то суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

В судовому засіданні прокурор також не надав суду доказів про забезпечення права потерпілих на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, яке передбачено ст. 290 КПК України.

Відповідно до ч. 6 ст. 9 КПК України у випадках, коли положення цього кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України.

ПИТАННЯ 38. Обвинувальний акт: поняття, значення та зміст

Обвинувальний акт – це процесуальний документ, в якому слідчий або прокурор підбиває підсумки досудового провадження й формулює обвинувачення певної особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Значення обвинувального акта полягає й у тому, що він є процесуальним документом, який оголошується на початку судового розгляду і визначає його предмет (ч. 2 ст. 347 КПК України).

Обвинувальний акт підписується слідчим та прокурором, що його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

Одночасно із переданням обвинувального акта прокурор зобов'язаний під розписку надати:

– підозрюваному – копії обвинувального акта, цивільного позову (якщо він був пред'явлений) та реєстру матеріалів досудового розслідування;

– цивільному відповідачу – копію цивільного позову, якщо він був пред'явлений не до підозрюваного.

Практикум

Поряд із даними, які вказуються в обвинувальному акті як обов'язкові, рекомендується зазначати відомості про захисника, законного представника, речові докази і документи, наявні у справі.

ПИТАННЯ 39. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора на досудовому провадженні

На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

– бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк;

– рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування;

– рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження;

– рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим;

– рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки;

– рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

– рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України (ч. 1 ст. 303 КПК України).

Скарги на вказані рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора можуть бути подані особою протягом 10 днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

Інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора також можуть бути оскаржені, але такі скарги не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді (ч. 2 ст. 303 КПК України).

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим-суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються не пізніше 72 годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше 5 днів з моменту надходження скарги (ч. 2 ст. 306 КПК України).

За результатами розгляду слідчий-суддя постановляє ухвалу про:

- скасування рішення слідчого чи прокурора;
- зобов'язання припинити дію;
- зобов'язання вчинити певну дію;
- відмову у задоволенні скарги (ч. 2 ст. 307 КПК України).

ПИТАННЯ 40. Рішення слідчого-судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування

Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого-судді про:

- відмову у наданні дозволу на затримання;
- застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;

- направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- арешт майна або відмову в ньому;
- тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей та документів, що посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- відсторонення від посади або відмову в ньому.

Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого-судді про відмову в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній (ч. 1, 2 ст. 310 КПК України).

Практикум

В умовах сьогодення, коли кількість слідчих-суддів не відповідає тому обсягу навантаження, який створює для них чинний КПК України, це унеможливило виважено підійти до ухвалення законного, обгрунтованого та вмотивованого судового рішення останніми. Тому право апеляційного оскарження відмови слідчого-судді у тимчасовому доступі до речей та документів, відмова у проведенні обшуку, скасування постанови про закриття кримінального провадження, зобов'язання унесенні відомостей до ЄРДР тощо стануть надійною запорукою захисту і поновлення законних прав та інтересів як людини, так і держави.

ПИТАННЯ 41. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора

Під час досудового розслідування слідчий, який здійснює розслідування певного кримінального правопорушення, має право оскаржувати будь-які рішення, дій чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК (ст. 311 КПК України).

Скарга слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора подається в письмовій формі не пізніше 3 днів з моменту прийняття або вчинення оскаржуваних рішення, дії чи бездіяльності до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується.

Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання (ст. 312 КПК України).

За наслідками розгляду скарги можуть бути прийняті рішення про:

– залишення рішення чинним, визнання законними вчинених дій чи бездіяльності;

– зміну рішення в частині;

– скасування рішення і прийняття нового рішення, визнання незаконними вчинених дій чи бездіяльності та зобов'язання вчинити нову дію (ч. 2 ст. 313 КПК України).

ПИТАННЯ 42. Поняття підсудності. Види підсудності

Під підсудністю розуміють сукупність юридичних ознак кримінальної справи, на основі яких кримінально-процесуальний закон визначає суд, що має право й зобов'язаний розглянути її та вирішити по суті пред'явленого обвинувачення.

Встановити підсудність – це означає визначити, який суд повинен розглянути ту чи іншу кримінальну справу. Підсудність – поняття процесуальне, але, на жаль, кримінально-процесуальний закон не розкриває його змісту, не формулює це поняття.

Аналіз кримінально-процесуального законодавства дозволяє виділити такі **види підсудності**:

– територіальна (ч. 1 ст. 32 КПК України);

– персональна (ч. 2 ст. 32 КПК України);

– інстанційна (ст. 33 КПК України);

– за зв'язком проваджень (ст. 334 КПК України).

ПИТАННЯ 43. Порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого

Питання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін чи потерпілого.

Питання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції різних апеляційних судів, а також про передання провадження з одного суду апеляційної інстанції до іншого вирішується колегією суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого.

Дане питання вирішується не пізніше 5 днів від моменту внесення подання чи клопотання, про що постановляється ухвала.

Суд, який отримав кримінальне провадження з іншого суду, розпочинає судове провадження зі стадії підготовчого судового засідання, незалежно від стадії, на якій в іншому суді виникли обставини, що обумовили передання провадження. Обставини, що обумовлюють передання кримінального провадження на розгляд іншого суду, передбачені ч. 1 ст. 34 КПК України.

ПИТАННЯ 44. Поняття, завдання та значення підготовчого провадження

Підготовче провадження – стадія кримінального процесу, в якій:

- суддею перевіряються матеріали кримінального провадження;
- визначаються межі обвинувачення;
- з'ясовується наявність чи відсутність підстав для закриття кримінального провадження;
- перевіряється дотримання правил підсудності кримінальних проваджень;
- вживаються заходи щодо підготовки судового розгляду.

Основне призначення цієї стадії полягає в тому, щоб процесуально та організаційно забезпечити проведення судового розгляду відповідно до положень кримінального процесуального закону.

Завдання стадії підготовчого провадження:

- 1) перевірити наявність процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання вини чи про примирення;
- 2) перевірити наявність підстав закриття провадження;
- 3) перевірити відповідність вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) перевірити дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження;
- 5) підготувати умови для успішного проведення судового розгляду.

ПИТАННЯ 45. Питання, що вирішуються у зв'язку з підготовкою до судового розгляду

На стадії підготовчого провадження суд вирішує такі питання:

– затверджує угоду або відмовляє в затвердженні угоди та повертає кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 468–475 КПК України;

– закриває провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4–8 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України;

– повертає обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України;

– направляє обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження;

- визначає дату та місце проведення судового розгляду;
- з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;
- з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;
- розглядає клопотання учасників судового провадження;
- вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Прийнявши рішення про призначення справи до судового розгляду, суддя також має право вирішити такі питання:

- 1) про призначення захисника у випадках, коли його участь у справі є обов'язковою;
- 2) про визнання особи законним представником обвинуваченого, потерпілою, цивільним відповідачем, представником потерпілого, позивача, відповідача, якщо рішення про це не було прийняте під час досудового розслідування;
- 3) про визнання потерпілого цивільним позивачем, якщо позов не був заявлений під час розслідування справи;
- 4) про список осіб, які підлягають виклику в судові засідання;
- 5) про заходи щодо забезпечення цивільного позову;
- 6) про виклик у необхідних випадках перекладача;
- 7) про визнання доказів недопустимими.

Практикум

До Вишгородського районного суду надійшов обвинувальний акт про обвинувачення Особи А за ч. 1 ст. 185 КК України.

В ході підготовчого засідання адвокат обвинуваченого звернулась до суду з клопотанням про повернення прокурору даного акта, оскільки обвинувальний акт вимогам КПК України не відповідає, в ході досудового слідства не встановлено потерпілого внаслідок кримінального правопорушення, не визначено, кому належав викрадений кабель, також невірно зазначено ціну викраденого.

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 9 КПК України прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані все-

бічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Статтею 62 Конституції України встановлено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях. З даної норми Основного Закону випливає, що формулювання обвинувачення, зазначене в обвинувальному акті, повинно бути конкретним.

Крім того, відповідно до вимог ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди.

При дослідженні обвинувального акта судом встановлено, що не зазначено, кому належав кабель ТППел 10х2х0,4 довжиною 75 метрів, не конкретизована вартість викраденого. З пояснень сторін вбачається, що кабель на балансі у Вишгородській районній лікарні, де було вчинено злочин, не перебуває.

У зв'язку з наведеним обвинувальний акт повернено прокурору.

ПИТАННЯ 46. Порядок, строки та рішення підготовчого провадження

Після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру чи клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше 5 днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, на яке викликає учасників судового провадження (ст. 314 КПК України).

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника і за-

конного представника, цивільного відповідача та його представника згідно з правилами, передбаченими КПК для судового розгляду.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення:

1) затвердити угоду про визнання вини чи про примирення або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому для здійснення кримінального провадження на підставі угод;

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4–8 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам ст. 291, 292 КПК України;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження;

5) зупинити підготовче провадження (ст. 335 КПК України);

6) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру шляхом постановлення ухвали про призначення судового розгляду.

Судовий розгляд має бути призначений не пізніше 10 днів після постановлення ухвали про його призначення (ч. 2 ст. 316 КПК України).

ПИТАННЯ 47. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою)

Матеріали кримінального провадження (кримінальна справа) – це документи, інші матеріали, надані суду під час судового

провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження і долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 317 КПК України).

Згідно із положеннями КПК мають право на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування:

– обвинувачений, його захисник та законний представник (п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК України);

– потерпілий, його представник та законний представник – з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення (п. 11 ч. 1 ст. 56 КПК України);

– цивільний позивач і його представник, цивільний відповідач і його представник та законний представник – з матеріалами, що стосуються цивільного позову (ч. 3 ст. 61 КПК України).

Під час ознайомлення учасники судового провадження мають право робити з матеріалів необхідні виписки та копії (ч. 2 ст. 317 КПК України).

ПИТАННЯ 48. Поняття, суть і значення судового розгляду

Судовий розгляд – центральна стадія кримінального процесу, сутність якої полягає в тому, що суд за участю інших суб'єктів кримінального процесу досліджує всі істотні обставини, перевіряє докази, зібрані при досудовому розслідуванні, і виносить вирок, реалізуючи основний принцип кримінального процесу – принцип презумпції невинуватості.

Значення стадії судового розгляду полягає у такому:

1) правосуддя справедливо оцінюється як вища форма правої охорони й це має значення тоді, коли під загрозою опиняється забезпечення прав людини;

2) суд має досконало та повно дослідити матеріали кримінального провадження і в результаті цього забезпечити законність;

3) на цій стадії відбувається дослідження доказів, що були зібрані на попередніх стадіях кримінального процесу, але суд безпосередньо вивчає ці докази та доходить висновків.

ПИТАННЯ 49. Загальні положення судового розгляду

Загальні положення судового розгляду – сукупність процесуальних дій, що спрямовані на виконання основних завдань кримінального судочинства.

До загальних положень судового розгляду належать:

– реалізація засад кримінального провадження під час судового розгляду;

– незмінність складу суду при розгляді справи (ст. 319 КПК України);

– регламентація діяльності головуючого в судовому засіданні (ст. 321 КПК України);

– безперервність судового розгляду (ст. 322 КПК України);

– наслідки неприбуття учасників судового розгляду до суду (статті 323– 327 КПК України);

– гласність судового розгляду (статті 327, 328 КПК України);

– регламентація обов’язків присутніх у залі судового засідання та заходів до порушників порядку судового засідання (статті 329, 330 КПК України);

– загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду (статті 331–333 КПК України);

– об’єднання та виділення матеріалів кримінального провадження (ст. 334 КПК України);

– зупинення судового провадження (ст. 335 КПК України);

– процесуальний порядок застосування режиму відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України) та інші.

ПИТАННЯ 50. Строки і загальний порядок судового розгляду

Згідно зі ст. 318 КПК України судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін, крім випадків, передбачених КПК України.

Судове засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні – залі судових засідань. За необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду.

ПИТАННЯ 51. Незмінність складу суду при розгляді справи

Судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному складі суддів.

У разі, якщо суддя позбавлений можливості брати участь у судовому засіданні, він має бути замінений іншим суддею, який визначається у порядку, встановленому ч. 3 ст. 35 КПК України. Після заміни судді судовий розгляд розпочинається спочатку, крім випадків, передбачених ч. 2 ст. 319 та ст. 320 КПК України.

У кримінальному провадженні, для проведення якого потрібен значний час, повинен бути призначений запасний суддя, який перебуває в залі судового засідання протягом судового розгляду (ч. 1 ст. 320 КПК України).

Якщо під час судового засідання суддю замінює запасний суддя, то судовий розгляд продовжується. Судовий розгляд у такому разі закінчує суд у новому складі (ч. 2 ст. 320 КПК України).

ПИТАННЯ 52. Головуючий у судовому засіданні

Головуючий – професійний суддя, який головує при колегіальному судовому розгляді або здійснює його одноособово (п. 2 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Повноваження головуючого у судовому засіданні:

- керує ходом судового засідання;
- забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків;
- спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи із судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження;
- вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку (ст. 321 КПК України).

ПИТАННЯ 53. Безперервність судового розгляду

Безперервність судового розгляду означає, що судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку.

Не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок:

- 1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження;
- 2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення;
- 3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення;

4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;

5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці;

6) проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених ст. 332 КПК України;

7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених ст. 333 КПК (ст. 322 КПК України).

ПИТАННЯ 54. Заходи до порушників порядку судового засідання

Сторони та учасники кримінального провадження, а також інші особи, присутні у залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкоряться відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні (ч. 2 ст. 329 КПК України).

До порушників порядку судового засідання головуючим застосовуються такі заходи:

1) до обвинуваченого:

– попередження про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено із зали судового засідання;

– видалення за ухвалою суду із зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду – при повторному порушенні;

2) до прокурора чи захисника:

– попередження про відповідальність за неповагу до суду;

– притягнення до відповідальності – при повторному порушенні порядку в залі судового засідання;

3) до інших осіб, присутніх у судовому засіданні:

– попередження про відповідальність за неповагу до суду;

– видалення із зали судового засідання та притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності – при повторному порушенні порядку (ст. 330 КПК України).

ПИТАННЯ 55. Підстави проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження

Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження).

Підстави проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції:

– неможливість безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

– необхідність забезпечення безпеки осіб;

– проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

– необхідність вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;

– наявність інших підстав, визначених судом достатніми.

Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду знаходиться обвинувачений, у випадку, якщо він проти цього заперечує (ч. 2 ст. 336 КПК України).

ПИТАННЯ 56. Межі судового розгляду

Відповідно до ч. 1 ст. 337 КПК України судовий розгляд проводиться лише:

- стосовно особи, якій висунуте обвинувачення;
- в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта.

Межі судового розгляду визначаються:

- ухвалою судді про призначення судового розгляду;
- обвинувальним актом.

Зміна обвинувачення в суді здійснюється прокурором з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Висунення додаткового обвинувачення в суді здійснюється у разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремих розгляд неможливий.

Відмова від підтримання державного обвинувачення здійснюється, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується.

ПИТАННЯ 57. Процедура судового розгляду

Судовий розгляд складається з п'яти структурних елементів (частин), які об'єднують окремі процесуальні дії в певні групи з чітко окресленим змістом:

1. Підготовча частина судового засідання має на меті встановити фактичну можливість розпочати судовий розгляд кримінального провадження.

2. Судовий розгляд є основною частиною, оскільки судове рішення може ґрунтуватися лише на доказах, які були розглянуті і досліджені в ході судового розгляду.

3. Судові дебати – частина судового розгляду, під час якої учасники кримінального провадження остаточно висловлюють свою правову позицію та викладають суду аргументи на її користь, аналізуючи та зіставляючи досліджені під час судового розгляду докази. Після закінчення промов учасники судових дебатів мають право обмінятися репліками. Право останньої репліки належить обвинуваченому або його захиснику (ст. 364 КПК України).

4. Останнє слово обвинуваченого. Після оголошення судових дебатів закінченими суд надає обвинуваченому останнє слово. Суд не має права обмежувати тривалість останнього слова обвинуваченого певним часом. Ставити запитання обвинуваченому під час його останнього слова не дозволяється (ст. 365 КПК України).

5. Ухвалення судового рішення – прийняття судом рішення, в результаті чого досягається мета кримінального процесу. Цей етап має такий порядок: вихід суду для ухвалення судового рішення (ст. 366 КПК України) та проголошення судового рішення (ст. 376 КПК України).

ПИТАННЯ 58. Види вироків

Вирок може бути **обвинувальним** або **виправдувальним**. В свою чергу, обвинувальний вирок буває двох видів: 1) з призначенням покарання; 2) звільненням від покарання чи від його відбуття у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність; 3) застосуванням інших заходів, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 373 КПК України).

Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо:

- не доведено, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа;
- не доведено, що це кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим;
- не доведено, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення;
- встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення.

ПИТАННЯ 59. Структура та зміст вироку

Вирок – це рішення суду першої інстанції стосовно винуватості або невинуватості обвинуваченого й про застосування чи не застосування щодо нього покарання.

Вирок суду, який набрав законної сили, є обов'язковим і підлягає безумовному виконанню на всій території України. Вирок суду повинен бути законним і обґрунтованим та постановлений лише на тих доказах, що були розглянуті в судовому засіданні.

Відповідно до ст. 374 КПК України **вирок суду складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин.**

У *вступній частині вироку* вказується, що він постановлений ім'ям України та в ньому містяться відомості, зазначені в ч. 2 ст. 374 КПК України.

Мотивувальна частина повинна містити всі діяння, в яких підсудний визнаний винним, і докази, які підтверджують обвинувачення.

У *резолютивній частині вироку* формулюються остаточні висновки суду про винуватість обвинуваченого, кваліфікацію злочину, призначення покарання і ряд інших питань.

ПИТАННЯ 60. Ухвала суду, її зміст

Ухвала – судове рішення, в якому суд вирішує інші питання під час судового розгляду.

У випадках, передбачених КПК України, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

Ухвала, що викладається окремим документом, складається з вступної мотивувальної та резолютивної частин.

В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку (ч. 2 ст. 372 КПК України).

ПИТАННЯ 61. Поняття, завдання й основні риси стадії апеляційного провадження

Апеляційне провадження – це стадія кримінального процесу, в якій суд апеляційної інстанції на підставі апеляційної скарги перевіряє законність і обґрунтованість судових рішень, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, та ухвали слідчого-судді.

Перед судом апеляційної інстанції при перегляді ним судових рішень у порядку апеляційного провадження стоять такі завдання:

- не допустити виконання незаконного, необґрунтованого та несправедливого рішення;
- швидко виправити допущені на попередніх стадіях помилки, прорахунки та порушення;
- забезпечити захист та реалізацію прав і законних інтересів учасників процесу;
- сприяти однаковому розумінню й застосуванню законів судами першої інстанції.

Основні риси апеляційного провадження: свобода оскарження вироку й інших судових рішень учасниками судового розгляду; поєднання перевірки законності з перевіркою обґрунтованості судових рішень; ревізійне начало апеляційного провадження; всебічність перевірки судових рішень у межах апеляційної скарги; широкі повноваження суду апеляційної інстанції; обов'язковість рішень та вказівок апеляційної інстанції для суду першої інстанції.

ПИТАННЯ 62. Предмет та суб'єкти апеляційного оскарження

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені (предмет оскарження):

1) судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме:

- вироки, крім випадків, передбачених ст. 394 КПК України;
- ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру;
- інші ухвали у випадках, передбачених КПК України;

2) ухвали слідчого-судді у випадках, передбачених ст. 309 КПК (ст. 392 КПК України).

До суб'єктів, які мають право на апеляційне оскарження, належать:

1) обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів обвинуваченого;

2) обвинувачений, стосовно якого ухвалено виправдувальний вирок, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосуван-

ня примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

10) інші особи у випадках, передбачених КПК (ст. 393 КПК України).

ПИТАННЯ 63. Порядок і строки апеляційного оскарження

Апеляційна скарга подається:

– на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, – через суд, який ухвалив судові рішення;

– на ухвали слідчого-судді – безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Строки апеляційного оскарження:

– на вирок або ухвалу про застосування чи відмову в застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру – протягом 30 днів з дня їх проголошення;

– на інші ухвали суду першої інстанції – протягом 7 днів з дня її оголошення;

– на ухвалу слідчого-судді – протягом 5 днів з дня її оголошення.

Для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення.

Якщо ухвалу суду або слідчого-судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, або якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, в порядку, передбаченому ст. 382 КПК України, то строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення.

Протягом строку апеляційного оскарження матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду. У цей строк суд зобов'язаний надати учасникам судового провадження за їх клопотанням можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження (ст. 395 КПК України).

ПИТАННЯ 64. Суд апеляційної інстанції

Суд апеляційної інстанції – Апеляційний суд АРК, апеляційний суд області, міст Києва та Севастополя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться суд першої інстанції, що ухвалив оскаржуване судові рішення (п. 20 ст. 3 КПК України).

Апеляційна скарга, що надійшла до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Отримавши апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, суддя-доповідач протягом 3 днів перевіряє її на відповідність вимогам ст. 396 КПК України і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження (ст. 398 КПК України).

Апеляційний розгляд здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених гл. 31 КПК України.

Суд апеляційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження заявили клопотання про здійснення про-

вадження за їх відсутності, а суд апеляційної інстанції не дійшов висновку про необхідність провести апеляційний розгляд (ст. 406 КПК України).

ПИТАННЯ 65. Результати апеляційного розгляду

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок або ухвалу без змін;
- 2) змінити вирок або ухвалу;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди суд апеляційної інстанції, крім рішень, передбачених вищевказаними пунктами 1–5, має право скасувати вирок і направити кримінальне провадження:

– до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;

– до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого-судді суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити ухвалу без змін;

2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу (ст. 407 КПК України).

ПИТАННЯ 66. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції

Підставами для скасування або зміни судового рішення є:

- неповнота судового розгляду (ст. 410 КПК України);
- невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження (ст. 411 КПК України);
- істотне порушення вимог кримінального процесуального закону (ст. 412 КПК України);
- неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність (ст. 413 КПК України);
- невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого (ст. 414 КПК України).

ПИТАННЯ 67. Стадія касаційного провадження: поняття, завдання

Касаційне провадження – це стадія кримінального процесу, на якій суд касаційної інстанції переглядає судові рішення суду першої та апеляційної інстанції у зв'язку з поданою на них касаційною скаргою.

Завдання, що стоять перед судом касаційної інстанції полягають у такому:

- забезпечити законність і справедливість правосуддя;
- не допустити звернення до виконання незаконного, необґрунтованого та несправедливого вироку чи іншого судового рішення;

- виправити допущені на попередніх стадіях помилки, прорахунки та порушення;
- забезпечити відновлення, захист і реалізацію прав та законних інтересів учасників процесу;
- забезпечити відшкодування завданої незаконними рішеннями шкоди;
- сприяти однаковому розумінню й застосуванню законів судами першої та апеляційної інстанцій.

Суд касаційної інстанції – Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

ПИТАННЯ 68. Предмет касаційного оскарження

У касаційному порядку можуть бути оскаржені такі судові рішення (ст. 424 КПК України):

1) вироки та ухвали про застосування або відмову в застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції (ч. 1 ст. 424 КПК України);

2) ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції – якщо вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім випадків, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 424 КПК України);

3) вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені в касаційному порядку.

Оскарженню в касаційному порядку не підлягають:

- ухвала слідчого-судді після її перегляду в апеляційному порядку;

– ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого-судді (ч. 4 ст. 424 КПК України).

ПИТАННЯ 69. Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження

Суб'єкти касаційного оскарження (особи, які мають право подати касаційну скаргу) (ч. 1 ст. 425 КПК України):

1) засуджений, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;

2) виправданий, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову.

Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції (ч. 1 ст. 426 КПК України). Касаційна скарга на судові рішення може бути подана протягом 3 місяців з дня проголошення

судового рішення судом апеляційної інстанції, а засудженим, який тримається під вартою, – в той самий строк з дня вручення йому копії судового рішення.

ПИТАННЯ 70. Результати розгляду касаційної скарги

Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:

- 1) залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу – без задоволення;
- 2) скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції;
- 3) скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження;
- 4) змінити судові рішення (ст. 436 КПК України).

На відміну від апеляційної інстанції, суд касаційної інстанції не може постановити власний вирок.

ПИТАННЯ 71. Провадження у Верховному Суді України: поняття та підстави

Провадження у Верховному Суді України – це стадія кримінального процесу, в якій Верховний Суд України переглядає судові рішення у кримінальних справах з підстав:

- 1) неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень;
- 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Не допускається перегляд судових рішень з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана

Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом з метою:

- застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення;
- збільшити обсяг обвинувачення;
- з інших підстав погіршити становище засудженого, а також виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи (ст. 445 КПК України).

ПИТАННЯ 72. Суб'єкти та строки подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України

Суб'єктами подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України (ч. 1, 2 ст. 446 КПК України) є:

- особи, визначені у ст. 425 КПК України (суб'єкти касаційного оскарження) – з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України (неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень), – після його перегляду в касаційному порядку;
- особа, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, – з підстав, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 445 КПК України.

Строк подання заяви про перегляд судового рішення (ст. 447 КПК України):

- з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України, – протягом 3 місяців з дня ухвалення судового рішення, стосовно якого заявлено клопотання про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилення на підтвердження підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України, якщо воно ухвалено пізніше;

– з підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 445 КПК України, – протягом 3 місяців з дня, коли особі, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, стало відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного;

– перегляд виправдувального вироку, ухвали про закриття справи або інших судових рішень з метою погіршення становища засудженого з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України, – лише протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, але не пізніше 1 року з дня постановлення такого судового рішення.

Відбуття покарання або смерть засудженого не є перешкодою для перегляду справи в інтересах його реабілітації.

ПИТАННЯ 73. Результати розгляду справи Верховним Судом України

За наслідками розгляду справи більшістю голосів від складу суду постановляється одна з таких ухвал:

- 1) про повне або часткове задоволення заяви;
- 2) про відмову в задоволенні заяви.

Ухвала Верховного Суду України є остаточною і не може бути оскаржена, крім як з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (ст. 454 КПК України).

Якщо Верховний Суд України встановить, що судові рішення у справі, яка переглядається з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України, є незаконним, то він:

- скасовує його повністю чи частково;
- змінює його і приймає нове судові рішення;
- направляє справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Якщо судове рішення у справі переглядається з підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 445 КПК України, то Верховний Суд України скасовує оскаржуване рішення повністю або частково і має право:

- ухвалити нове судове рішення;
- направити справу на новий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення (ст. 455 КПК України).

ПИТАННЯ 74. Поняття й значення стадії провадження за нововиявленими обставинами

Провадження за нововиявленими обставинами – це стадія кримінального процесу, в якій судове рішення, що набрало законної сили, переглядається у зв'язку з нововиявленими обставинами, тобто такими обставинами, які не були відомі суду на час судового розгляду при винесенні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Ця стадія є важливою у кримінальному процесі тому, що головним її завданням є охорона прав і законних інтересів громадян шляхом виправлення допущених помилок та наслідків злочинних порушень з боку учасників кримінального процесу і посадових осіб, які здійснювали кримінальне провадження.

ПИТАННЯ 75. Підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами

Підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами – це фактичні дані про нові обставини, які вказують на незаконність та необґрунтованість вироку чи ухвали суду в частині вирішення головного питання кримінального провадження про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Нововиявленими обставинами визнаються (ч. 2 ст. 459 КПК України):

1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;

2) зловживання слідчого, прокурора, слідчого-судді чи суду під час кримінального провадження;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

4) визнання Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом;

5) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

ПИТАННЯ 76. Суб'єкти та строки звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили (ст. 460 КПК України).

Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом 3 місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Перегляд за нововиявленими обставинами допускається:

– протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (перегляд виправдувального вироку);

– протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення (за наяв-

ності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена);

– строками не обмежено перегляд судового рішення за наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення (ст. 461 КПК України).

ПИТАННЯ 77. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами

За наслідками такого провадження суд має право:

– скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу;

– залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення.

При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні (ст. 467 КПК України).

ПИТАННЯ 78. Види угод у кримінальному провадженні, загальний порядок судового провадження на підставі угоди

У кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;

2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (ст. 468 КПК України).

Загальний порядок судового провадження на підставі угоди:

– угода про примирення або про визнання винуватості може укладатися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку;

– якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, то обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду;

– прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі впливом часу або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату в разі відмови суду в затвердженні угоди;

– розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження;

– якщо угоди досягнуто під час судового провадження, то суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди;

– суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді.

Якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, то він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання (ч. 1 ст. 475 КПК України). У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку (ч. 1 ст. 476 КПК України).

Практикум

Новелою у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України стало запровадження інституту угод у кримінальному провадженні, серед яких: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим і угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Основною ідеєю, яку переслідував законодавець при запровадженні угод у кримінальному провадженні, мало стати швидке досудове розслідування і судовий розгляд кримінальних проваджень, економія бюджетних коштів та можливість самостійно узгодити сторонами міри покарання.

Здавалося, КПК України надано повноваження сторонам провадження та створено усі процесуальні передумови для реалізації наданих прав. Проте на практиці спостерігаються випадки порушення конституційних прав і свобод людини через обмежені повноваження прокурора, зокрема права на апеляційне оскарження відмови суду у затвердженні угоди з підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК України (для прикладу, суд відмовляє у затвердженні угоди, оскільки остання не відповідає інтересам суспільства і більше своє рішення нічим не мотивує). Адже, відмовивши у затвердженні угоди, суддя позбавляє можливості ініціювання її укладення у майбутньому. Тому розширення повноважень прокурора у частині можливості оскарження відмови суду у затвердженні угоди стане надійним гарантом захисту і поновлення прав та законних інтересів людини².

ПИТАННЯ 79. Угода про примирення: порядок ініціювання та укладення

Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого.

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо:

– кримінальних проступків;

- злочинів невеликої чи середньої тяжкості;
- у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ч. 3 ст. 469 КПК України).

Слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

ПИТАННЯ 80. Угода про визнання винуватості: порядок ініціювання та укладення

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається (ч. 4 ст. 469 КПК України).

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

- ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;
- характер і тяжкість обвинувачення (підозри);
- наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;
- наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст. 470 КПК України).

ПИТАННЯ 81. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення: поняття та особливості

Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких визначено у ст. 477 КПК України.

Загальні особливості провадження у формі приватного обвинувачення:

– провадження у формі приватного обвинувачення стосується певної категорії кримінальних правопорушень – передбачених ст. 477 КПК України;

– провадження розпочинається лише на підставі заяви про вчинення кримінального правопорушення, що подається до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України);

– якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні, то кримінальне провадження закривається (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України);

– відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї (ст. 479 КПК України).

ПИТАННЯ 82. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб

Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження:

– народні депутати України;

– судді Конституційного Суду України, професійні судді, а також присяжні і народні засідателі на час здійснення ними правосуддя;

- кандидати у Президенти України;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Голова Рахункової палати, його перший заступник, заступник, головний контролер та секретар Рахункової палати;
- депутати місцевої ради;
- адвокати;
- Генеральний прокурор України, його заступник (ст. 480 КПК України).

Особливостями провадження є те, що щодо зазначеної категорії осіб закон передбачає особливий порядок:

- повідомлення про підозру (ст. 481 КПК України);
- затримання й обрання запобіжного заходу;
- обшуку, огляду особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення;
- порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;
- застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи (ст. 482 КПК України).

Про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються:

- щодо адвокатів – відповідні органи адвокатського самоврядування;
- щодо інших категорій вищевказаних осіб – органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

ПИТАННЯ 83. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України з урахуванням особливостей, передбачених гл. 38 КПК України.

Особливості проваджень щодо неповнолітніх у кримінальному процесі визначено положеннями ч. 4 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, згідно з яким стосовно неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню. Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила, 1985 р.) спрямовують на те, щоб кримінальні провадження щодо неповнолітніх здійснювались швидко і без будь-яких затримок; вимагають, щоб особи, які ведуть ці провадження, мали відповідну кваліфікацію; наказують поважати право неповнолітнього на конфіденційність, щоб уникнути заподіяння шкоди через непотрібну гласність; передбачають можливість закриття провадження за nereабілітуючими підставами для того, щоб обмежити негативні наслідки судового розгляду і вироку; рекомендують при виборі запобіжних заходів враховувати тяжкість, мотиви, причини вчинення злочину та особливості підлітка і виходити при цьому з принципу мінімальної достатності. Правила рекомендують створення спеціалізованих судів у справах неповнолітніх.

ПИТАННЯ 84. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх

Відповідно до ст. 485 КПК України під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК України, також з'ясовуються:

1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік, стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру;

2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

3) умови життя та виховання неповнолітнього;

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза (ст. 486 КПК України).

ПИТАННЯ 85. Порядок виклику та допиту неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором, слідчим-суддею чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження (ст. 489 КПК України).

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення.

Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України, у присутності захисника.

ПИТАННЯ 86. Порядок застосування запобіжного заходу до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого

За наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 177 КПК України, до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано один із запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК України.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК України.

Окрім передбачених у ст. 176 КПК України запобіжних заходів, до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи, яке полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду, а також його належну поведінку.

ПИТАННЯ 87. Застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру

Примусові заходи виховного характеру застосовують:

1) якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання;

2) до особи, яка після досягнення 11-річного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчи-

нила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Примусовими заходами виховного характеру (ст. 105 КК України) є:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- 4) покладення на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
- 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує 3 роки.

ПИТАННЯ 88. Підстави для застосування примусових заходів медичного характеру

Примусові заходи медичного характеру – це не віднесені до видів покарання заходи примусового лікування у спеціальних лікувальних закладах, застосовувані судом відповідно до закону до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння і страждають психічними або іншими утворюючими загрозу для безпеки суспільства захворюваннями.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

- 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;

2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, то слідчий, прокурор виносять постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжують його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України.

Примусові заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними (ст. 503 КПК України).

ПИТАННЯ 89. Суть, значення і завдання стадії виконання судових рішень

Виконання судових рішень – це стадія кримінального провадження, на якій суд, що постановив рішення, вирішує усі питання, які виникають у зв'язку зі зверненням цього рішення до виконання, його фактичним виконанням, а у деяких випадках і після його виконання.

Завданням цієї стадії кримінального процесу є організація процесуальної діяльності, спрямованої на:

- звернення судових рішень до виконання;
- забезпечення у встановлених законом випадках повної або часткової безпосередньої реалізації судового рішення (наприклад, випадки негайного звільнення виправданого з-під варті (ч. 3 ст. 534 КПК України) тощо);
- вирішення встановлених законом питань, які виникають у ході фактичного виконання судового рішення;
- здійснення контролю за виконанням судового рішення.

ПИТАННЯ 90. Набрання судовим рішенням законної сили

Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого-судді, якщо інше не передбачено КПК України, набирає законної сили:

– після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого ст. 395 КПК України, якщо таку скаргу не було подано;

– після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції – у разі подання апеляційної скарги на судові рішення, якщо його не скасовано (ч. 1, 2 ст. 532 КПК України).

Судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій, Верховного Суду України набирають законної сили з моменту їх проголошення. Ухвали слідчого-судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України (ст. 533 КПК України).

ПИТАННЯ 91. Порядок звернення судового рішення до виконання

Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено КПК України, звертається до виконання не пізніше як через 3 дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції або Верховного Суду України.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення. У разі, якщо судові рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про

виконавче провадження. Органи, що виконують судові рішення, повідомляють суд, який постановив судові рішення, про його виконання. До набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість (ст. 535 КПК України).

ПИТАННЯ 92. Питання, які вирішуються судом у стадії виконання судових рішень

На стадії виконання судових рішень виникає низка процесуальних питань, які вимагають судового вирішення. Їх умовно можна поділити на групи:

1. Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків: про відстрочку виконання вироку; про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким; про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років; про звільнення від покарання за хворобою; про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення; про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком; про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку; про заміну покарання відповідно до ч. 5 ст. 53, ч. 3 ст. 57, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62 КК України; про застосування покарання за наявності кількох вироків; про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією

самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді; про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених ч. 2 і 3 ст. 74 КК України (ст. 537 КПК України).

2. Питання, які вирішуються судом після виконання вироку: про зняття судимості (ст. 538 КПК України).

ПИТАННЯ 93. Міжнародна правова допомога: поняття, форми та підстави для здійснення

Міжнародна правова допомога – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою (п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Форми міжнародного співробітництва:

- вручення документів;
- виконання окремих процесуальних дій;
- видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- тимчасова передача осіб;
- перейняття кримінального переслідування;
- передача засуджених осіб;
- виконання вироків;
- інші форми співробітництва, передбачені міжнародним договором України (ст. 542 КПК України).

Правовою підставою для міжнародного співробітництва є:

- двосторонні та багатосторонні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- за відсутності міжнародного договору України міжнародну правову допомогу чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності (ч. 1 ст. 544 КПК України).

ПИТАННЯ 94. Суб'єкти міжнародної правової допомоги

Органи уповноважені брати участь у міжнародному співробітстві:

– Генеральна прокуратура України – звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів;

– Міністерство юстиції України – звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав (ст. 545 КПК України).

Консульські установи або дипломатичні представництва інших держав в Україні мають право одержувати на добровільній основі пояснення, речі, документи від громадян держави, яку вони представляють, а також вручати документи таким особам (ст. 547 КПК України).

ПИТАННЯ 95. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій: порядок здійснення

Суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Уповноважений (центральный) орган України розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральный) орган України протягом 10 днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом (ст. 551 КПК України). У разі прийняття

рішення про задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України надсилає запит компетентному органу України для виконання.

КПК України регламентує проведення таких процесуальних дій у рамках надання міжнародної правової допомоги:

- вручення документів (ст. 564 КПК України);
- тимчасова передача (ст. 565 КПК України);
- виклик особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України);
- допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції (ст. 567 КПК України);
- розшук, арешт і конфіскація майна (ст. 568 КПК України);
- контрольована поставка (ст. 569 КПК України).

У разі задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України зобов'язаний забезпечити передання уповноваженому (центральному) органу запитуючої сторони матеріалів, одержаних у результаті виконання запиту. В разі відмови у задоволенні запиту уповноважений (центральний) орган України повідомляє запитуючій стороні причини відмови, а також умови, за яких запит може бути розглянутий повторно, і повертає запит (ст. 555 КПК України).

ПИТАННЯ 96. Процесуальний порядок вручення документів

За запитом компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу документи та рішення, долучені до такого запиту, вручаються особі, визначеній у запиті, в такому порядку:

- слідчий, прокурор або суд для виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу викликає особу для вручення документів. Якщо особа не

з'явилася без поважних причин, то до неї може бути застосовано привід;

– орган досудового розслідування, слідчий, прокурор або суд складає протокол про вручення особі документів із зазначенням місця та дати їх вручення. У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, складається також окреме підтвердження, що підписується особою, яка отримала документи, та особою, яка здійснила їх вручення;

– у разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі;

– якщо документи, що підлягають врученню, не містять перекладу українською мовою і складені мовою, яка є незрозумілою особі, зазначеній у запиті, така особа має право відмовитися отримати документи. У такому разі документи вважаються такими, вручення яких не відбулося;

– протокол про вручення документів передається разом з іншими документами, доданими до запиту, компетентному органу іноземної держави (ст. 564 КПК України).

ПИТАННЯ 97. Видача особи (екстрадиція): поняття, підстави для застосування

Видача особи (екстрадиція) – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

Екстрадиція включає:

– офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи;

– перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі;

– прийняття рішення за запитом;
– фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (п. 2 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови:

– якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний строк не менше 1 року;

– особу засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше 4 місяців (ч. 1 ст. 573 КПК України).

ПИТАННЯ 98. Перейняття кримінального провадження: поняття, підстави для застосування

Перейняття кримінального провадження – здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом (п. 3 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, може бути перейняте Україною за таких умов:

1) особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є громадянином України і перебуває на її території;

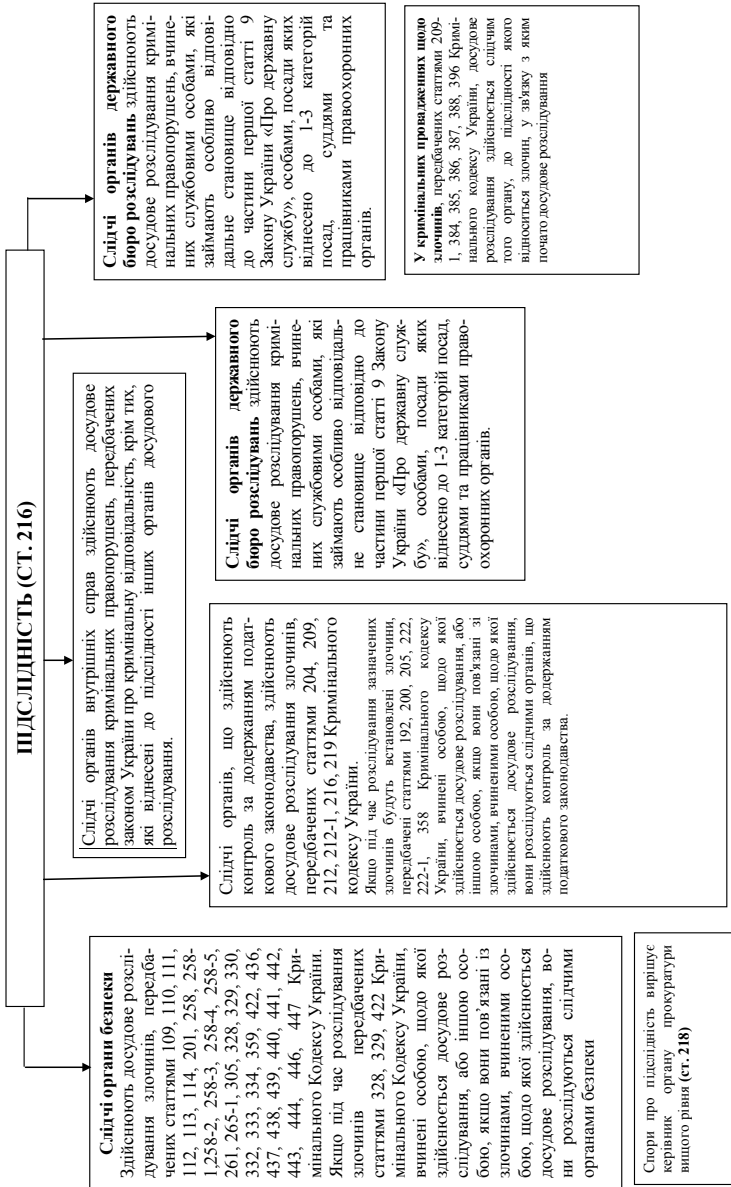
2) особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є іноземцем або особою без громадянства і перебуває на території України, а її видача згідно із КПК України або міжнародним договором України неможлива або у видачі відмовлено;

3) запитуюча держава надала гарантії, що у разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитуючій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення;

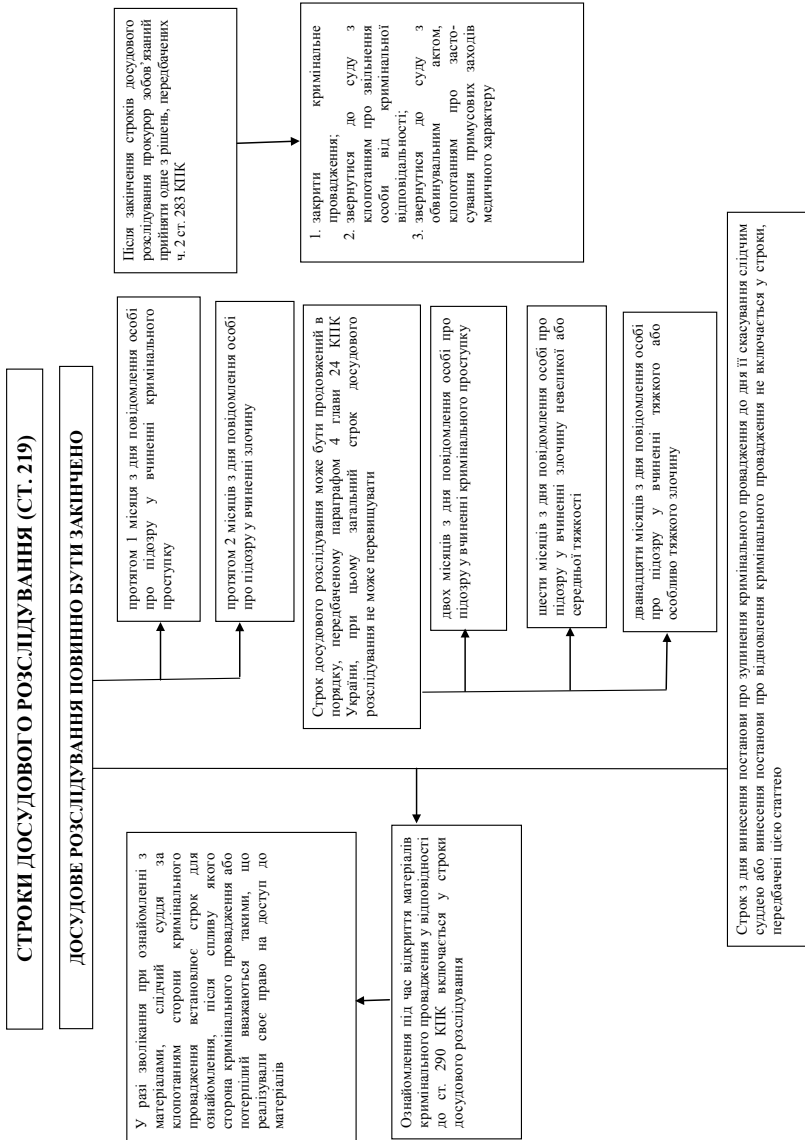
4) діяння, якого стосується запит, є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність.

**СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

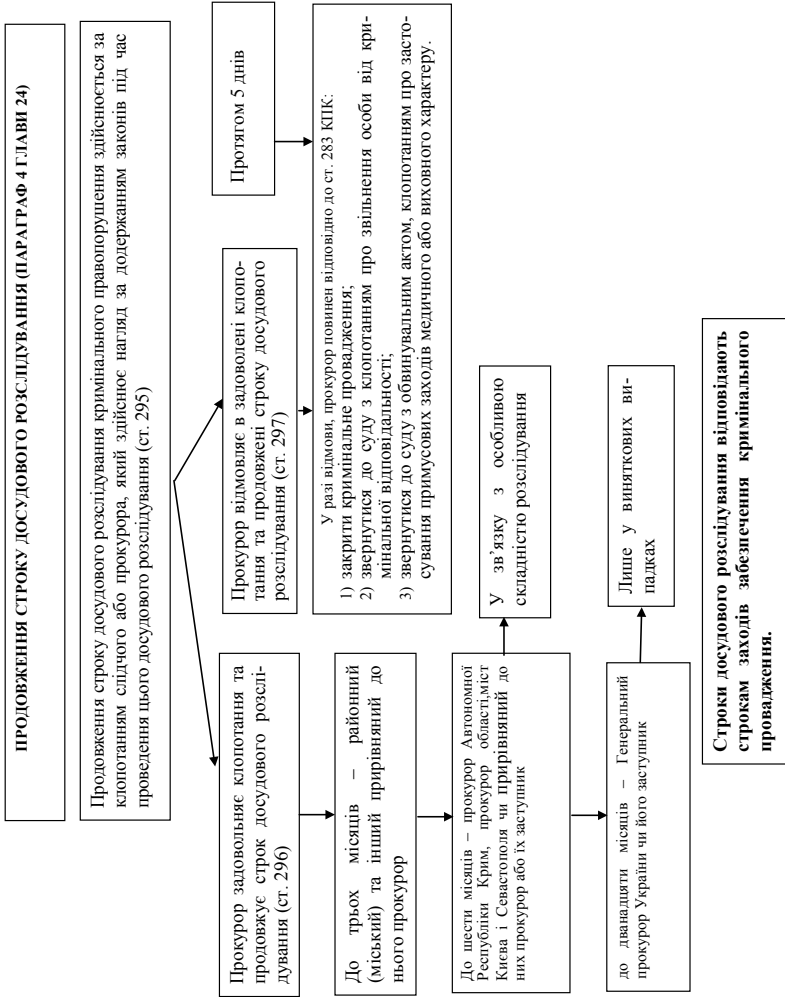
Таблиця 2



Таблиця 3



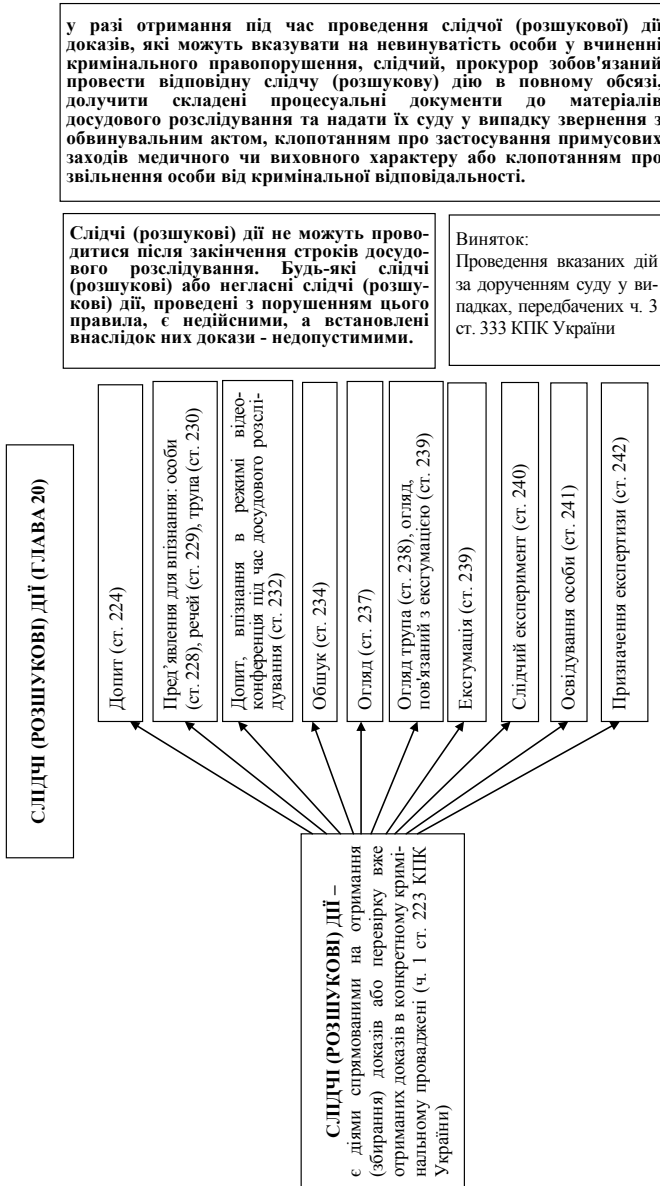
Таблиця 3



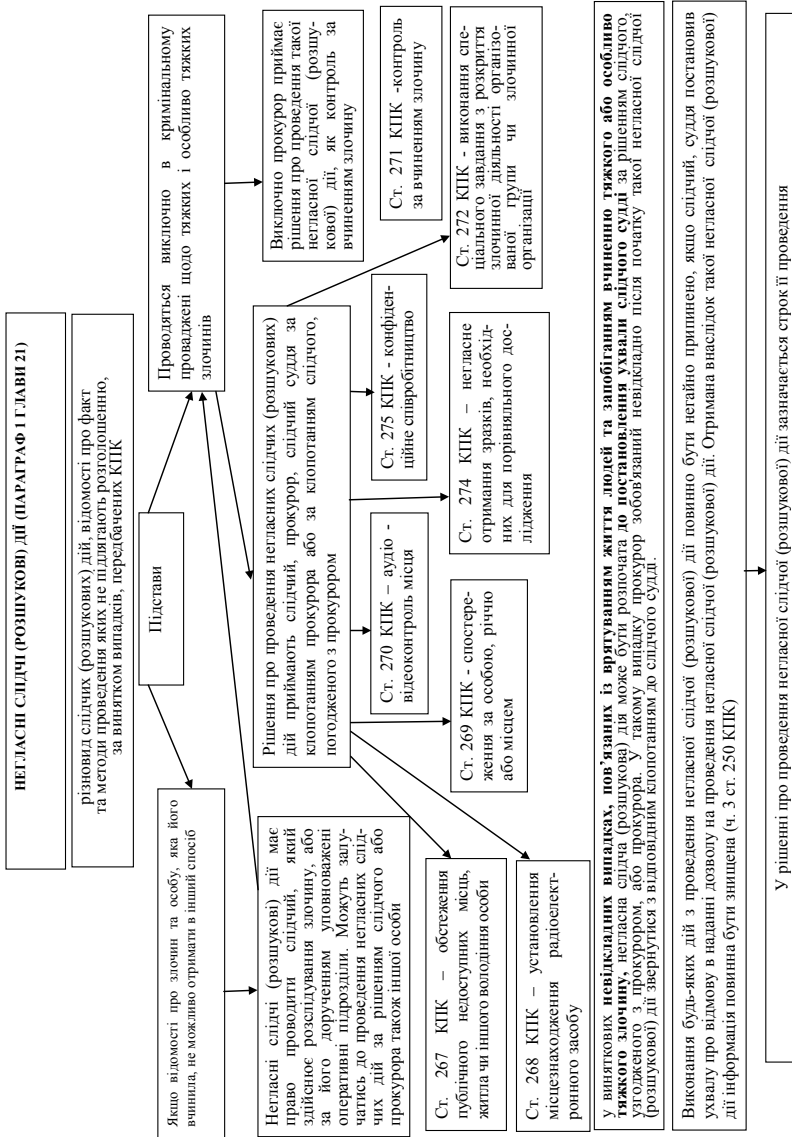
Таблиця 4

| <p align="center">ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ (СТ. 223)</p> | |
|--|--|
| <p>Підстави для проведення слідчої (розшукової) дії – наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.</p> | <p>Слідчий, прокурор вживають належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.</p> |
| <p>Особам, які беруть участь у слідчій дії, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК, а також відповідальність, встановлена законом, про що вручається відповідна пам'ятка.</p> | <p>Здійснення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі</p> |
| <p>Слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше двох незайканих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для візнання, огляду трупа, огляду трупа, пов'язаного з експертизою, слідчого експерименту,</p> | <p>Виняток: випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.</p> |
| <p>Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор, вважають це за доцільне.</p> | <p>Обшук або огляд жителя чи іншого володаря особи, обшук особи здійснюється з обов'язковою участю понятих не залежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої дії.</p> |
| <p>Понятими не можуть бути: потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, зайняті в результаті кримінального провадження.</p> | |

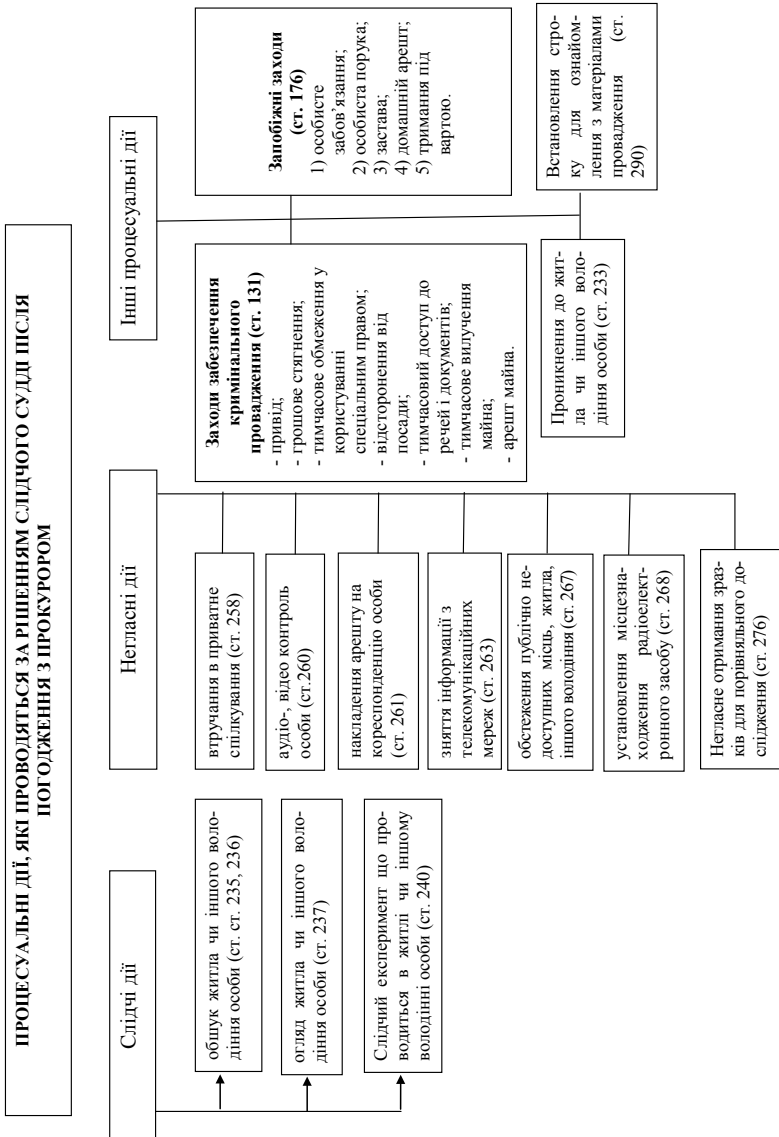
Таблиця 5



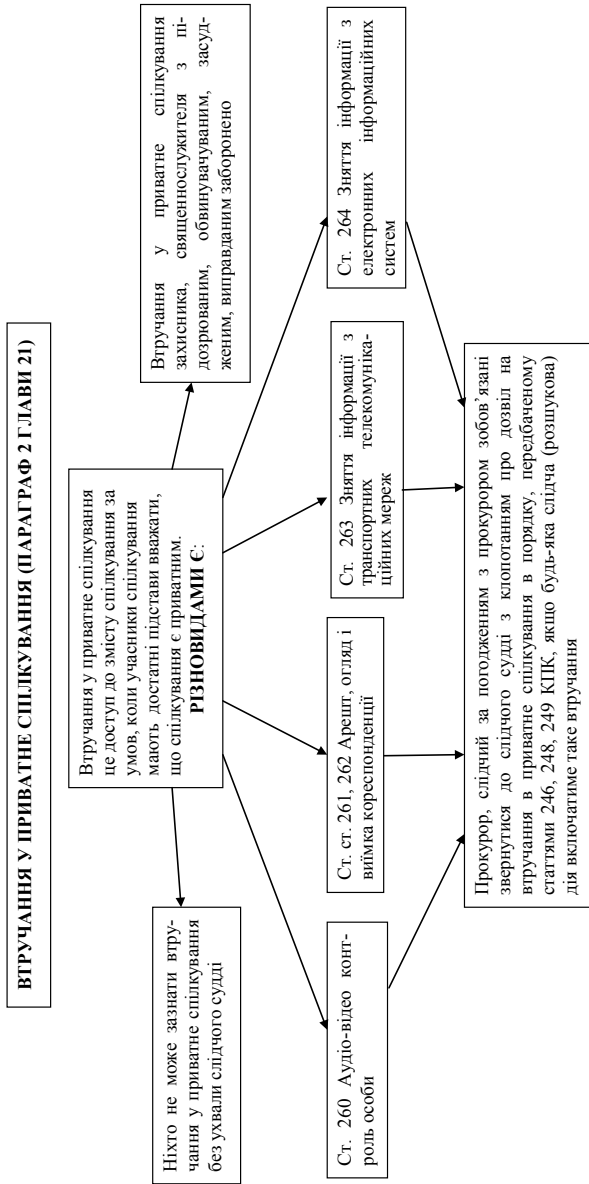
Таблиця 6



Таблиця 8



Таблиця 9



Таблиця 11

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
(ГЛАВА 23)

| | | |
|---|--|---|
| <p>До заупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо заупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, передбаченими п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК.</p> | <p>Досудове розслідування може бути заупинене після повідомлення особи про підозру у випадку, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> підозрюваний захворів на важку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком | <p>Досудове розслідування заупиняється мотивованою постановою прокурора або слідчого за узгодженням з прокурором, відомості про що вносяться до СРДР. Копія постанови надсилається потерпілому, стороні захисту, які мають право її оскаржити слідчому судді.</p> |
| <p>підозрюваний переходується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме</p> | <p>Якщо місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошують його розшук, про що вноситься окрема постанова.</p> | <p>Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором подають клопотання слідчому судді про дозвіл на затримання та привід особи (ст. 188).</p> |
| <p>наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва</p> | <p>Строк із дня винесення постанови про заупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строки досудового розслідування.</p> | <p>Після заупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.</p> |

Таблиця 12

**ОБ'ЄДНАННЯ І ВИДІЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

В одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального провадження, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних проваджень, а також матеріали досудових розслідувань, за якими не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні провадження, щодо яких здійснюється ці розслідування, вчинені однією особою (ст. 217).

У разі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладання угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження (ст. 469).

Якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального провадження разом із повнолітнім, то повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування (ст. 494).

Кримінальні провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження за наявності підстав, передбачених КПК (ст. 510).

Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо

Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором.

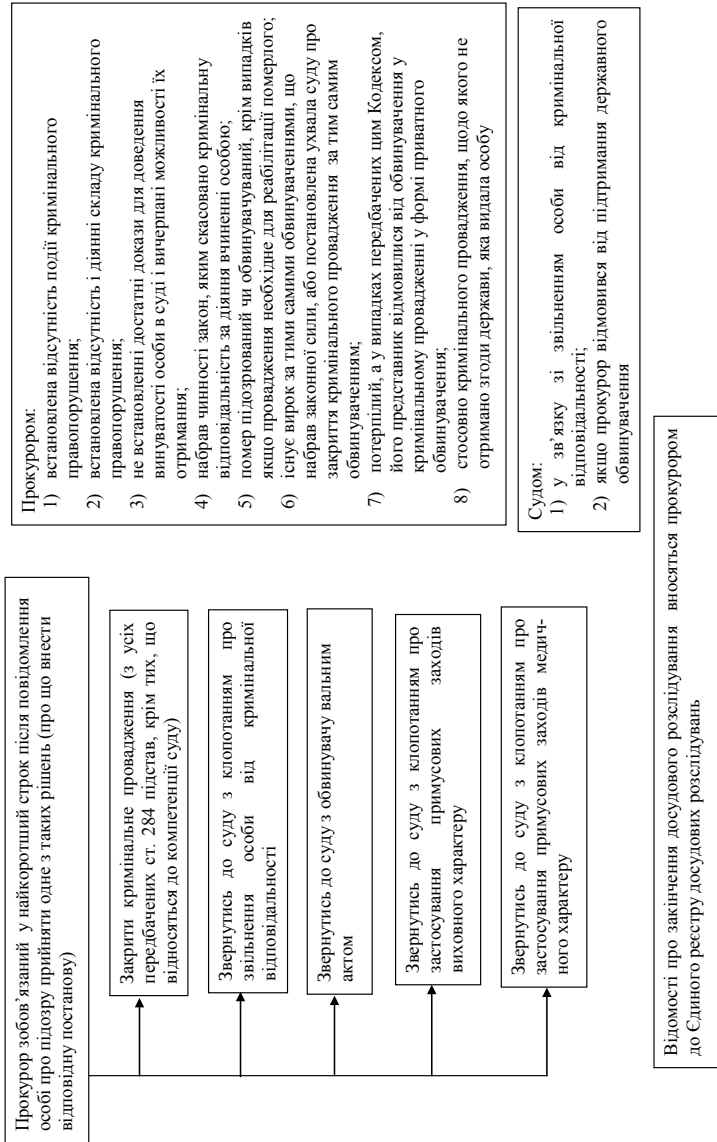
Оскарженню не підлягає

кримінального простору

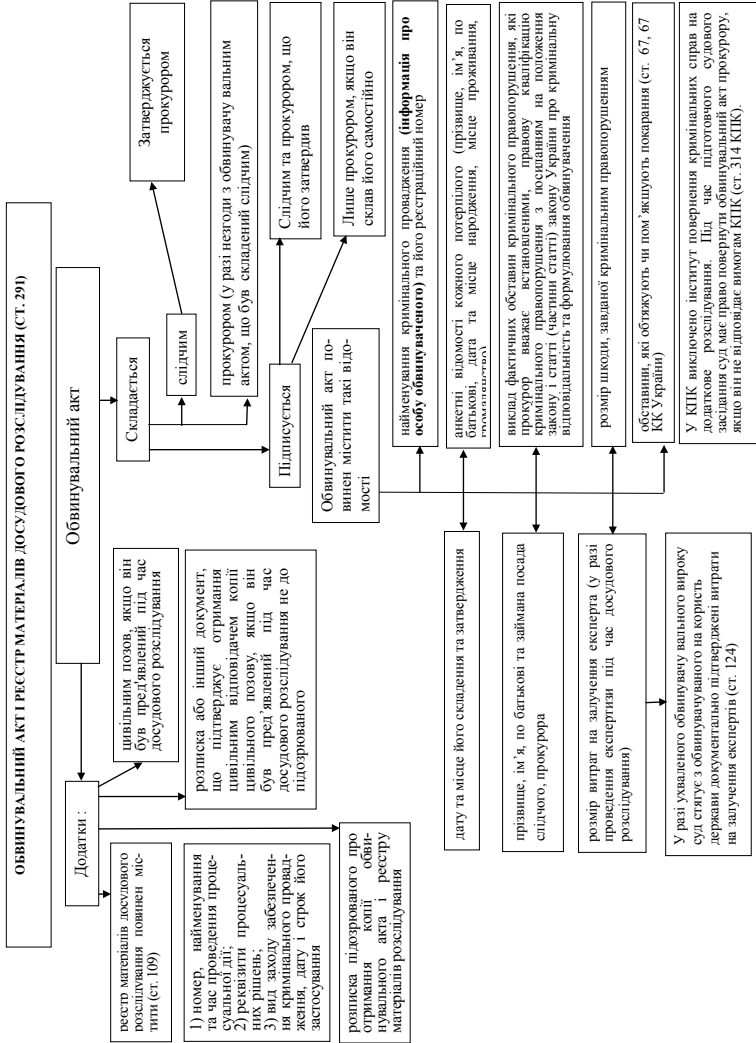
злочину

Таблиця 13

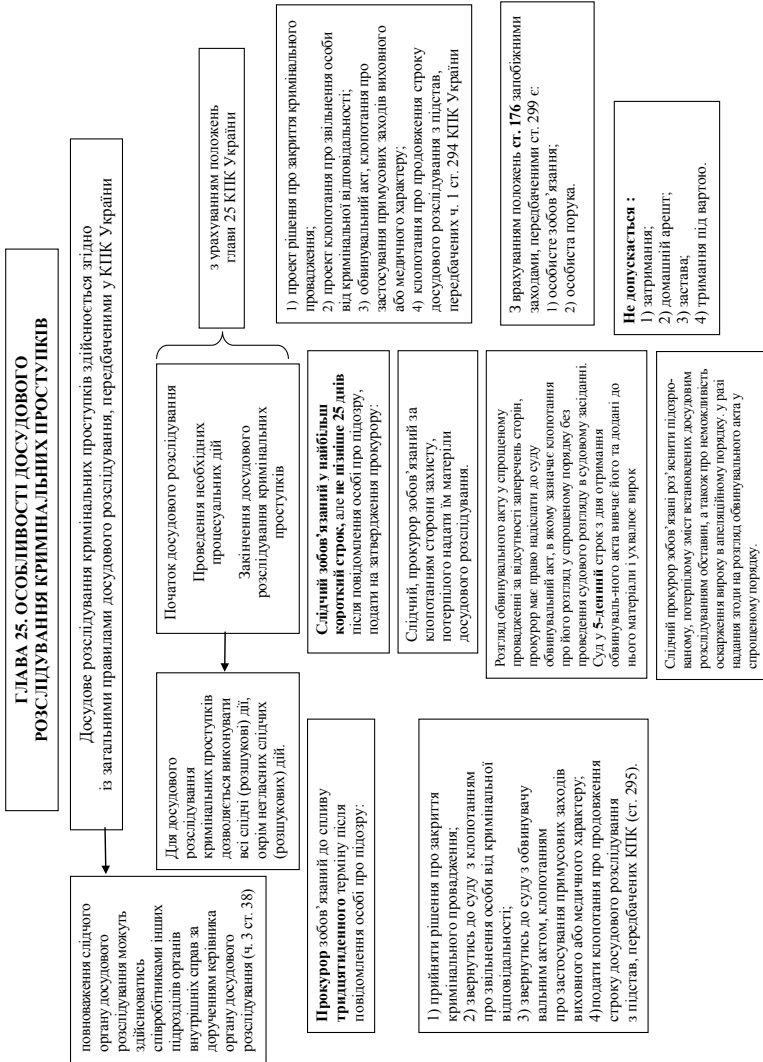
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (ПАРАГРАФ І ГЛАВА 24)



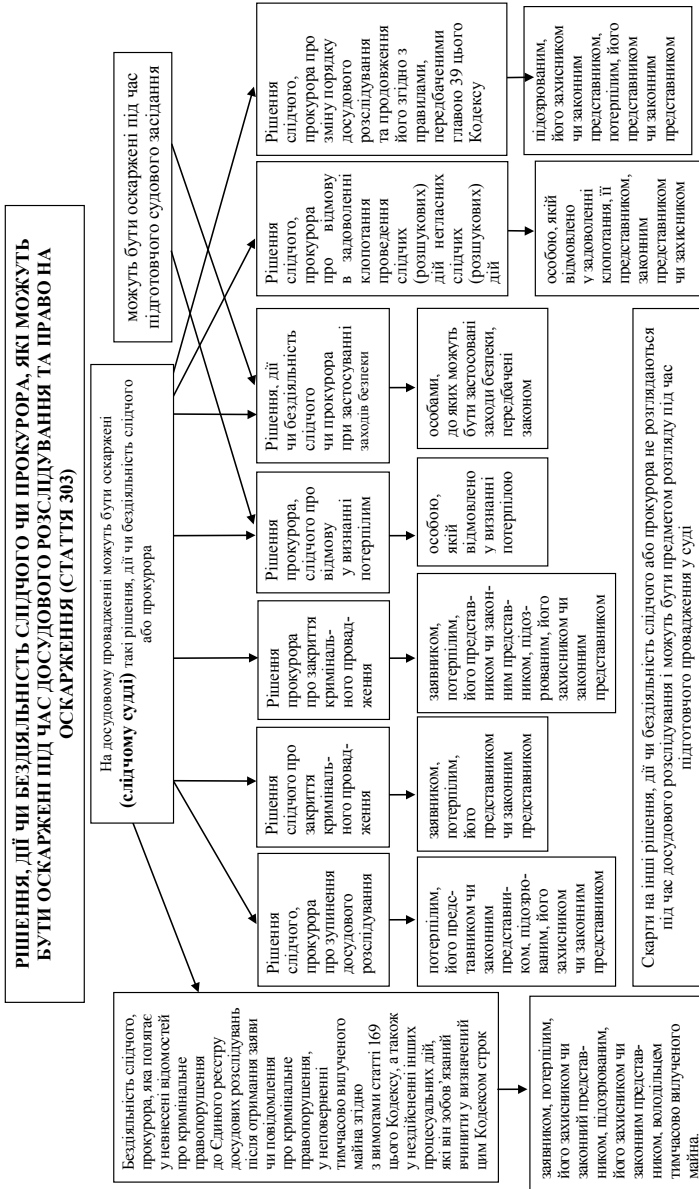
Таблиця 15



Таблиця 16



Таблиця 17



Таблиця 18

| УХВАЛА СЛІДЧОГО СУДІ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (ГЛАВА 26) | |
|---|---|
| Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: | |
| відмову в наданні дозволу на затримання (оскаржують слідчий, прокурор) | направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в такому направленні (оскаржують слідчий, прокурор) |
| застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в його продовженні (оскаржують слідчий, прокурор) | арешт майна (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в ньому (оскаржують слідчий, прокурор) |
| продовження строку тримання під вартою (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або його продовження (оскаржують слідчий, прокурор) | тимчасовий доступ до речей, документів, якою дозволено вилучення речей і документів, як посвідчують право користування на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляється можливості здійснювати свою діяльність (оскаржують підприємець чи юридична особа, їх представник, захисник) |
| застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в його продовженні (оскаржують слідчий, прокурор) | відсторонення від посади (оскаржують посадова особа, її представник, захисник) або відмову в ньому (оскаржують слідчий, прокурор) |
| продовження строку домашнього арешту (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в його продовженні (оскаржують слідчий, прокурор) | відмову в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження (оскаржують звинувачений, потерпілий його представник або захисник, підозрюваний, його представник або захисник) |
| помілення особи в примісальник-розподільник для легіт (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в його поміщенні (оскаржують слідчий, прокурор) | повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльності слідчого, прокурора або відмову в відкритті провадження по ній (оскаржують звинувачений, потерпілий, його захисник чи законний представник, підозрюваний, його захисник чи законний представник, володітель тимчасово вилученого майна) |
| продовження строку тримання особи в примісальнику-розподільнику для легіт (оскаржують підозрюваний, захисник, законний представник) або відмову в його продовженні (оскаржують слідчий, прокурор) | |
| Оскарження ухвали слідчого судді здійснюється в апеляційному порядку (ст. 310) | |

Таблиця 19

| Прокурор (Ст. 36) | |
|--|---|
| Генеральний прокурор України, перший заступник, заступники Генерального прокурора України, їх старші помічники, помічники, прокурори Автономної Республіки Крим, області міст Києва та Севастополя, прокурори міст і районів, райони у містах, міжрайонні та спеціалізовані прокурори, їх перші заступники, заступники прокурора, начальники головних управлінь, управлінь, відділів прокуратур, їх перші заступники, заступники, старші прокурори та прокурори прокуратур усіх рівнів, які діють у межах повноважень, визначених КПК (п. 9 ст. 3) | підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовитися від обвинувачення, змінити його або висунути додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК |
| починає досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК | подокувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передаючи кримінального провадця або самостійно звертаючись з таким клопотанням у порядку, встановленому КПК |
| має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей про розпочате досудове розслідування | дорукувати органам досудового розслідування виконання запитів (доручення) компетентного органу іншої держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадця, передавати повноваження провадця проведення процесуальних дій, а також повноваження частини та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні |
| дорукає судімові органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вважати щодо їх проведення чи брати участь у них, а у необхідних випадках особисто проводити окремі слідчі (розшукові) чи процесуальні дії | перевіряти перед направленням прокурором вийняти речові докази документи органу досудового розслідування про виступ особи (експертів), повертати їх відповідному органу з пасивними висновками, якщо такі документи несутворені або не дозволяють виконати відповідних дій, договори, згодити обов'язково їх надати Верховному Судові України, чи вилучити з архіву історичних документів, якщо такі документи несутворені або не дозволяють виконати відповідних дій, з метою видачі особи (експертів) за захитом компетентного органу іншої держави |
| дорукає проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам | оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК |
| призначає ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом | зайняти участь у судовому провадженні |
| скасовує незаконні та необрунтовані постанови слідчих | брати участь у судовому провадженні |
| випісок перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК для його вилучення, або у випадку нефективного досудового розслідування | дорукає здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу |
| звертається до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування заходів медичного характеру, клопотанням про застосування заходів виховного характеру чи клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності | скасовує незаконні та необрунтовані постанови слідчих і підпорядкованих прокурорів у межах строків досудового розслідування, про що повідомляє прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення відповідного досудового розслідування |
| затверджує чи відмовляє у затвердженні обвинувального акту, клопотання, про застосування заходів медичного або виховного характеру, самостійно складає обвинувальний акт чи зазначені клопотання | Генеральний прокурор України, прокурори Автономної Республіки Крим, області міст Києва та Севастополя і прирівняні до них прокурори, їх заступники |
| подокує або відмовляти у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання | доповняє, змінює або відмовляється від апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за новонаявленими обставинами, внесенної ним або прокурором нижчого рівня |
| приймає процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадця та продовження строку досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК | подає апеляційні чи касаційні скарги, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України чи за новонаявленими обставинами немає змоги від участі в судовому провадженні |
| повідомляє особи про підлогу | може брати участь у судовому провадженні з підлогою судових рішень в апеляційному чи касаційному порядку Верховним Судом України або за новонаявленими обставинами |

Таблиця 20

КЕРІВНИК ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань та його заступники, які діють у межах своєї компетенції (п. 8 ст. 3)

Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний:

визначати слідчого (слідчих), який буде здійснювати досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчого групою – визначити старшого слідчого групи, який керує двома іншими слідчими

доручати розслідування кримінальних проступків співробітникам інших підрозділів органів внутрішніх справ

відсторонити слідчого від проведення досудового розслідування мотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначити іншого слідчого у випадку наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у випадку неєфективного досудового розслідування

ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора

вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим

погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення, у випадках передбачених КПК

здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого

уповноважує слідчого, який здійснює досудове розслідування щодо неповнолітніх (ч. 2 ст. 484)

Керівник органу досудового розслідування уповноважений:

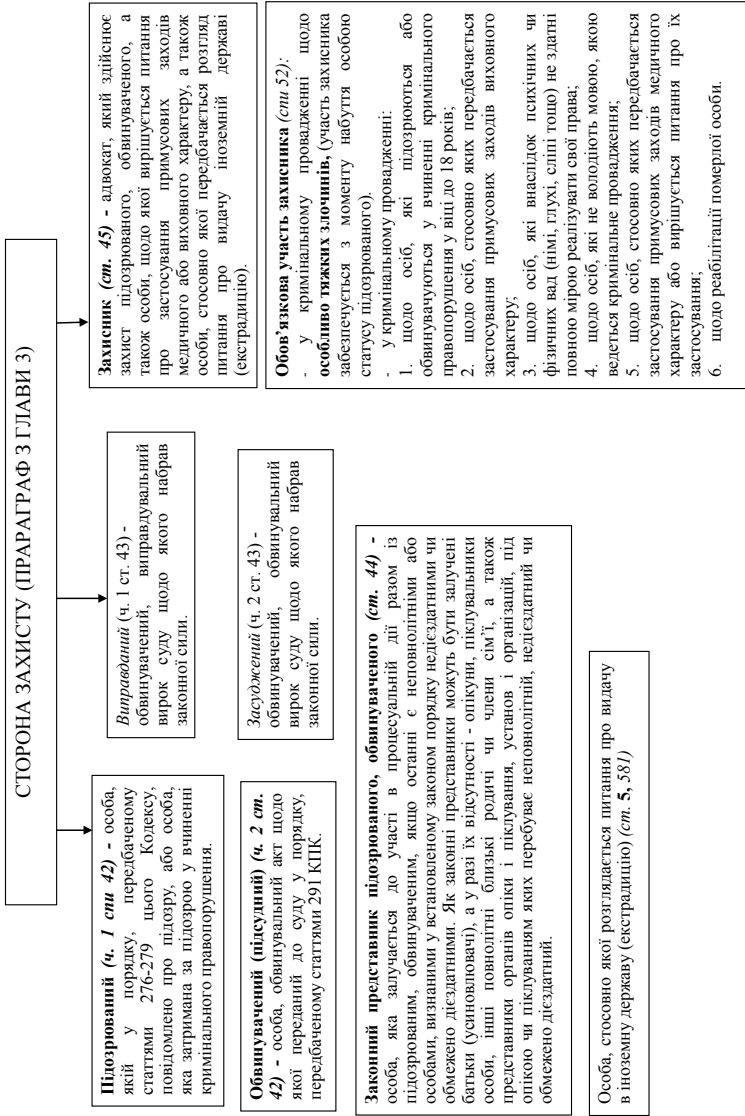
виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються у письмовій формі

умисне систематичне невиконання законних вказівок прокурора, та доручень прокурора, наданих в порядку, передбаченому КПК, тягнє за собою кримінальну відповідальність, передбачену ст. 381-1 КК України у вигляді штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 3 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 2 років або без такого

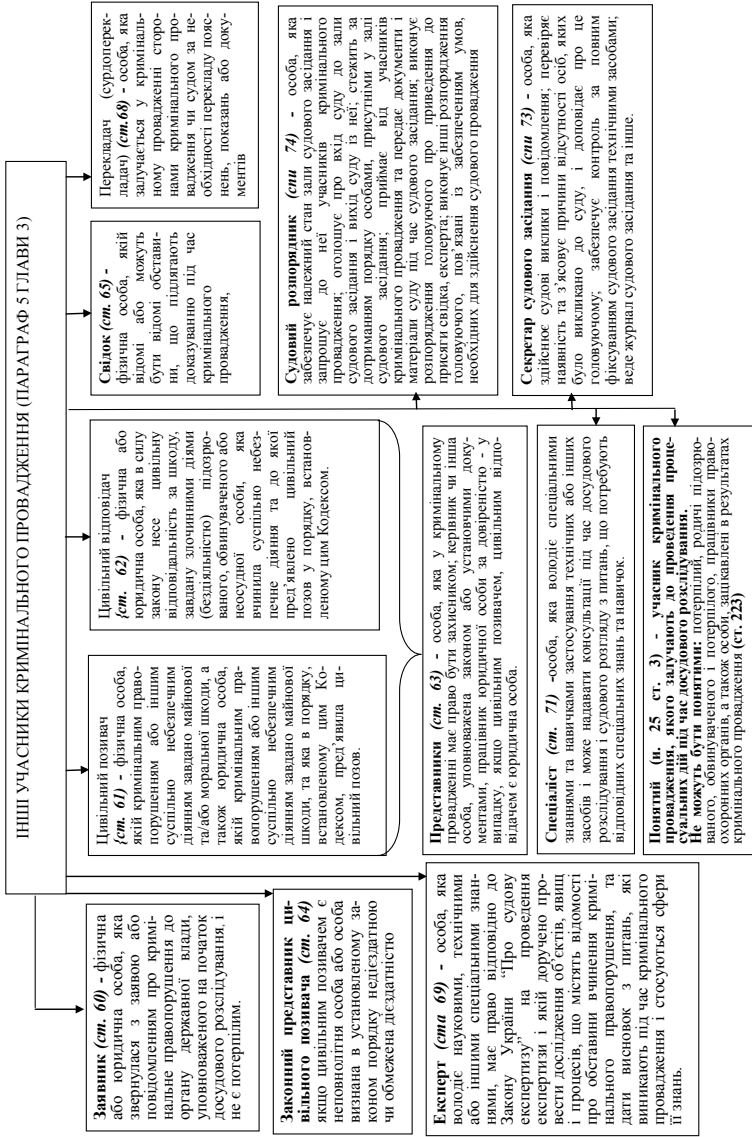
здійснювати інші повноваження, передбачені КПК

строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія продовжитися за його або слідчого рішеннями - до 6 місяців (ст. 246)

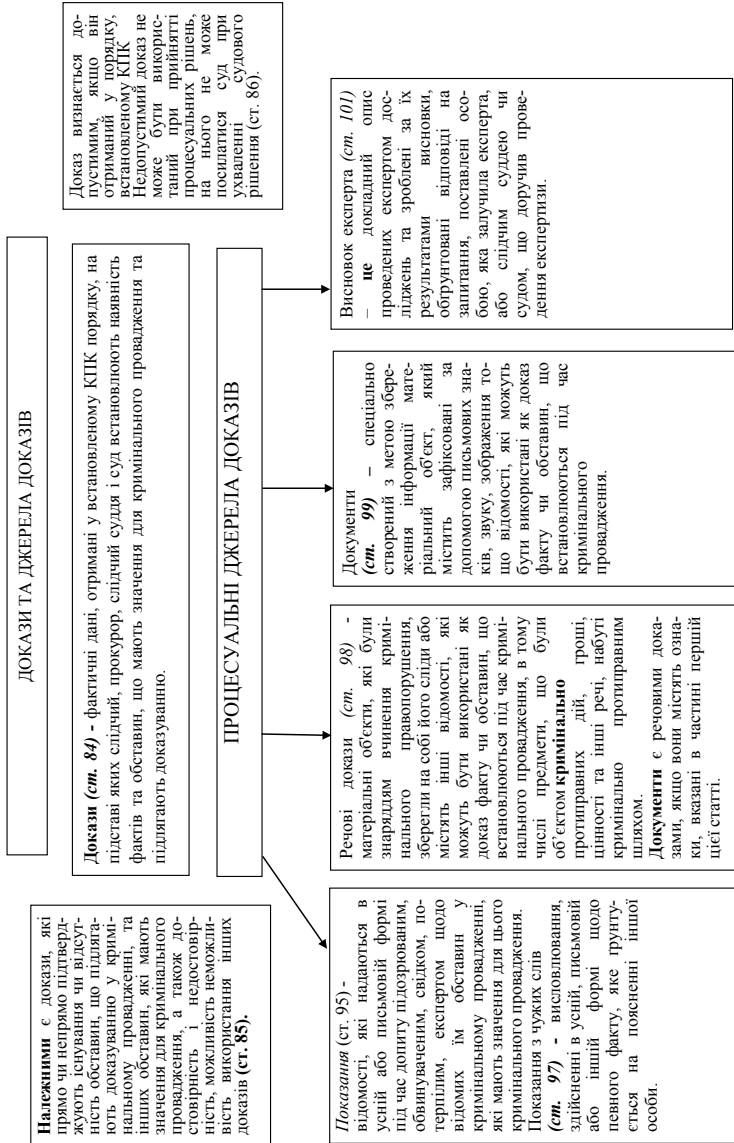
У випадках відмови прокурора у покладенні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вживання заходів забезпечення кримінального провадження, розглядає подання, порушення у ньому, перед прокурором вищого рівня (ч. 3 ст. 40)



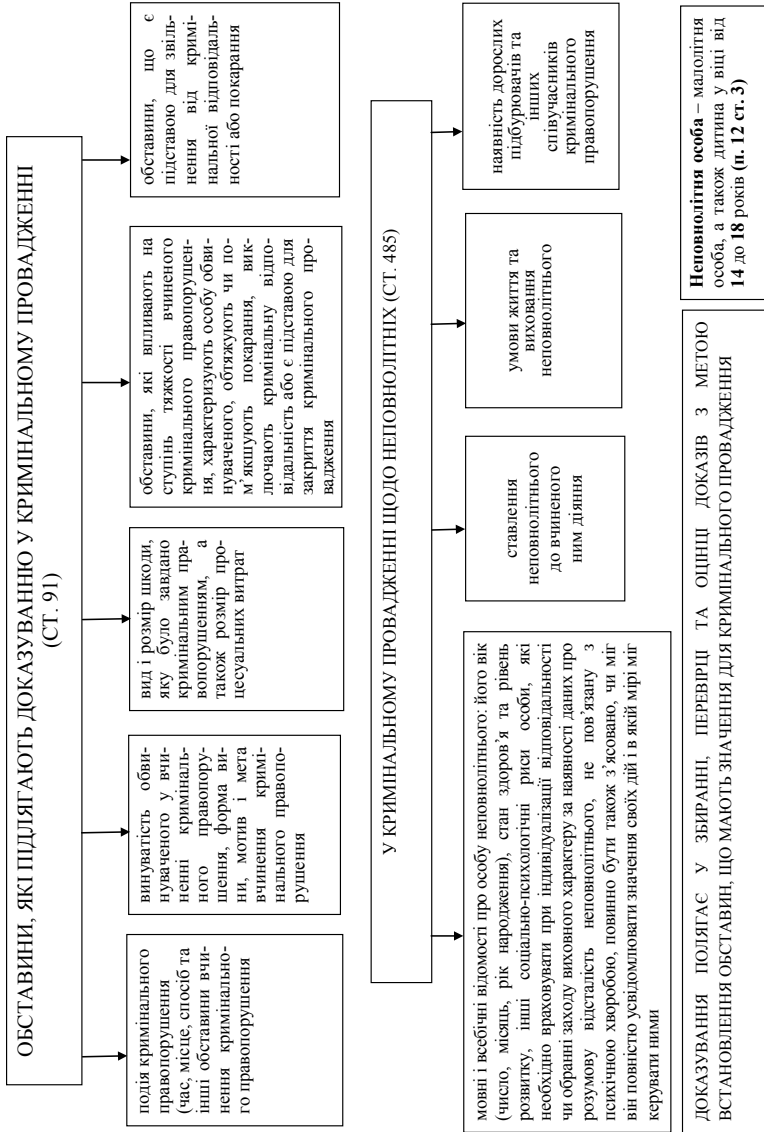
Таблиця 23



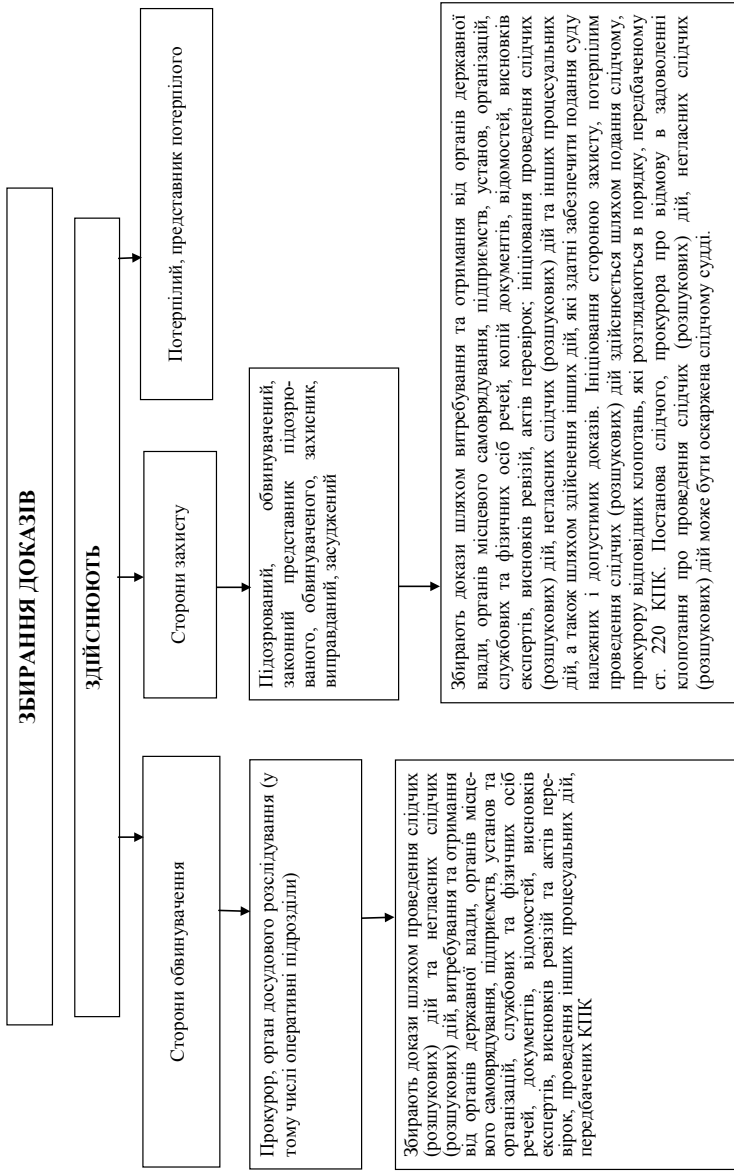
Таблиця 24



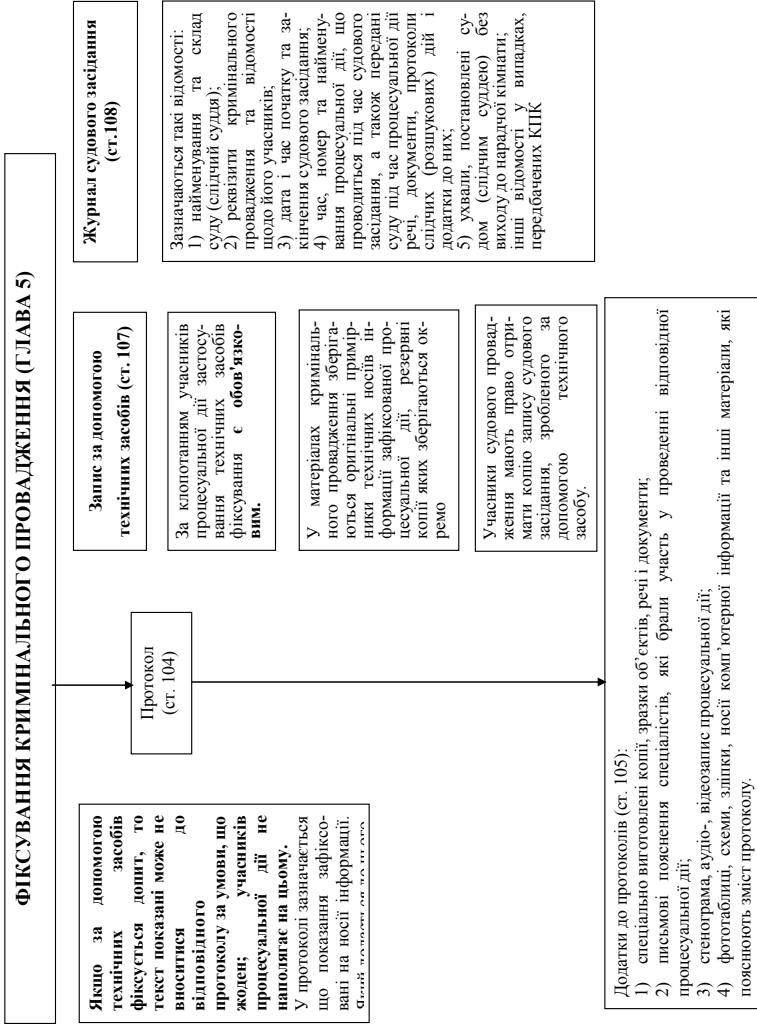
Таблиця 25



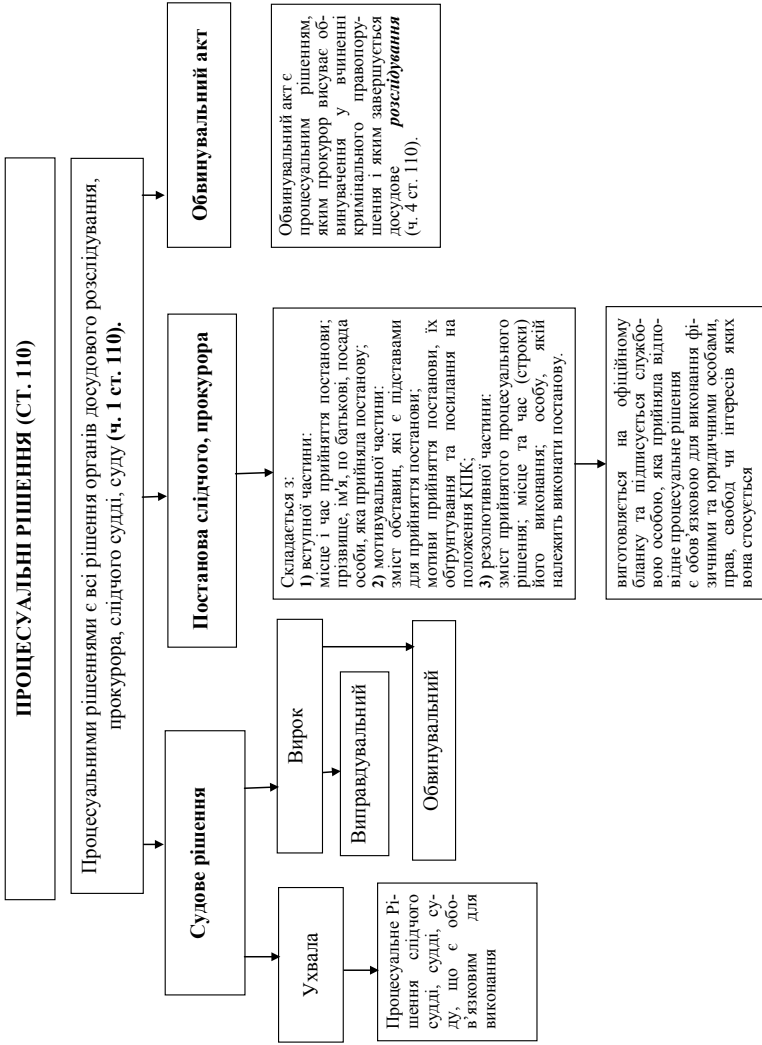
Таблиця 26



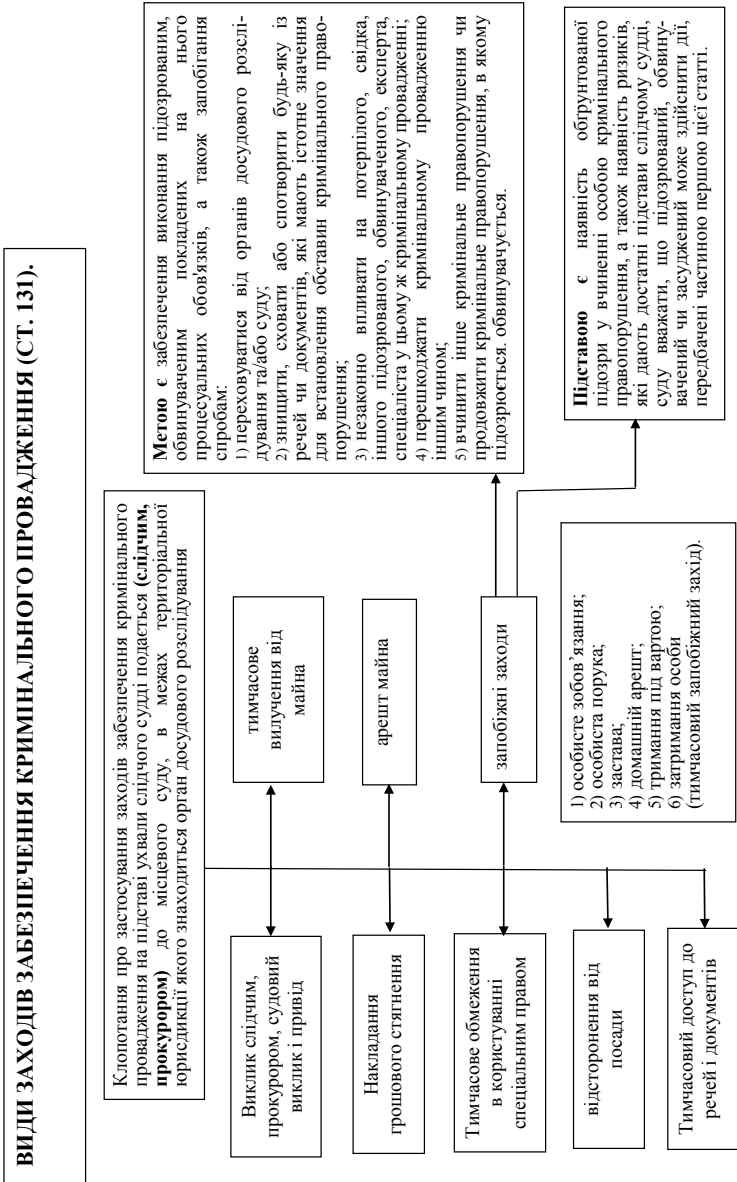
Таблиця 27



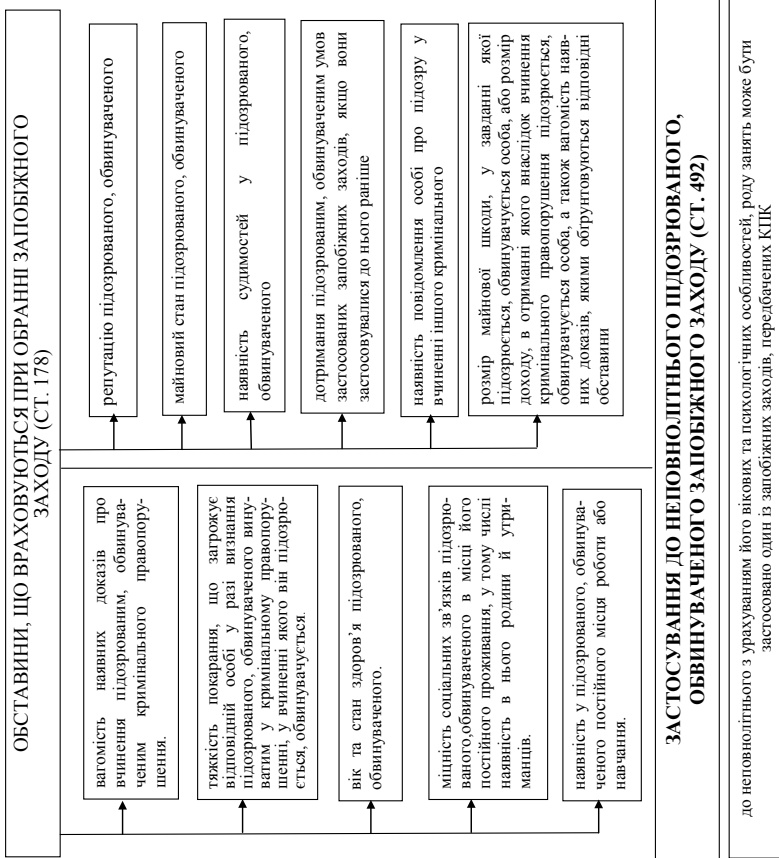
Таблиця 28



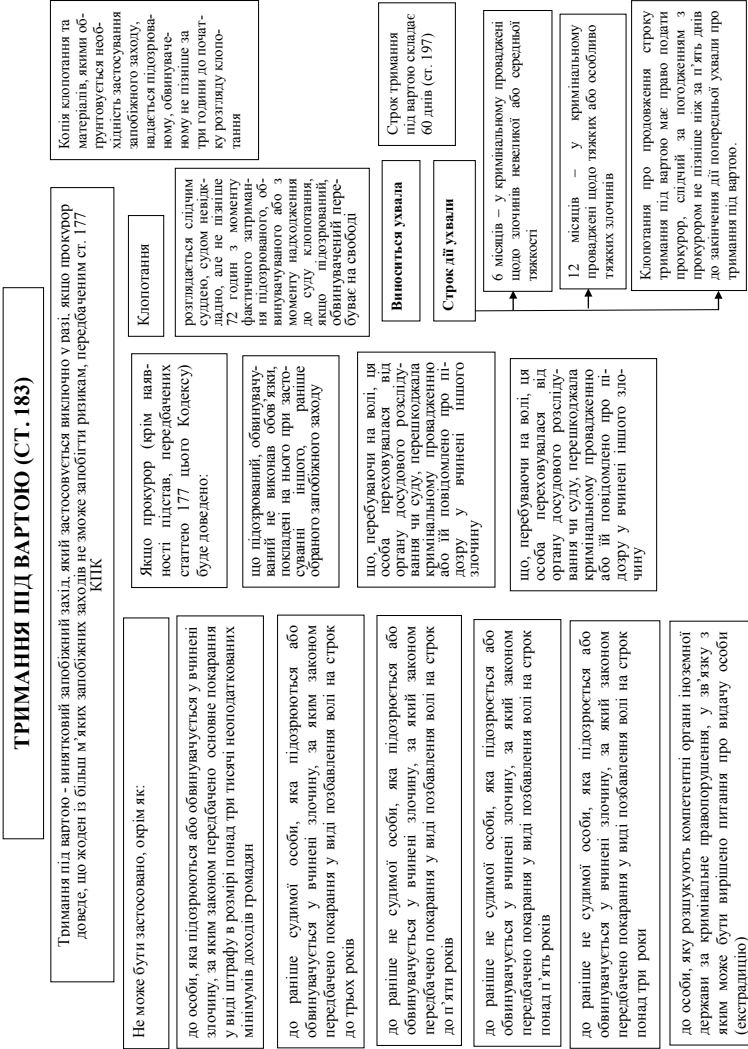
Таблиця 29



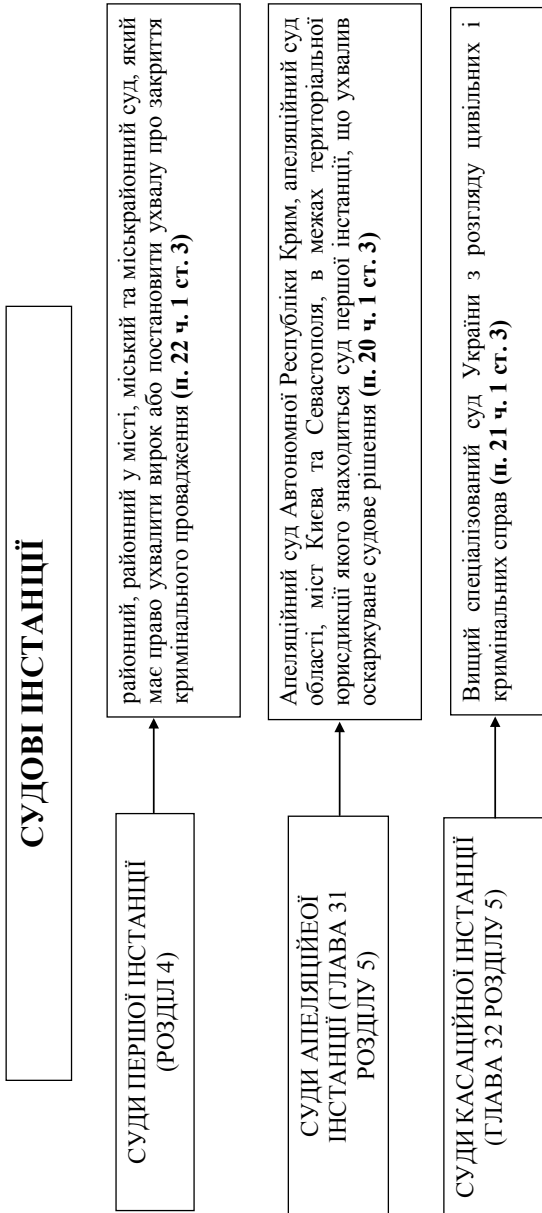
Таблиця 31



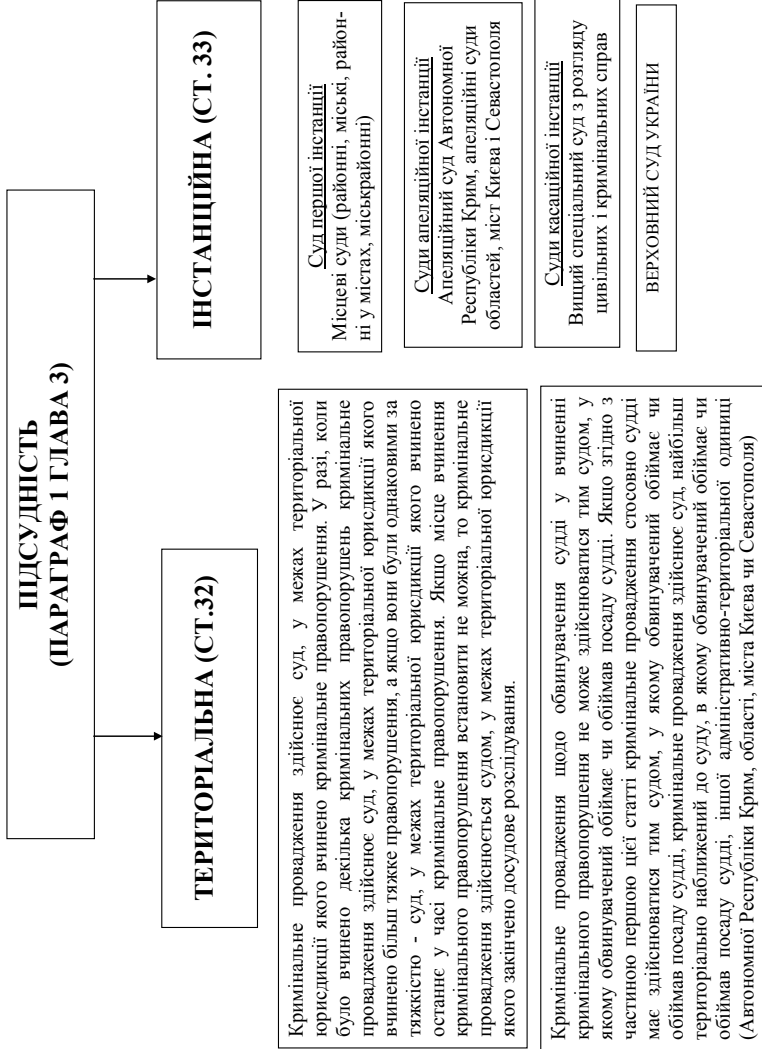
Таблиця 33



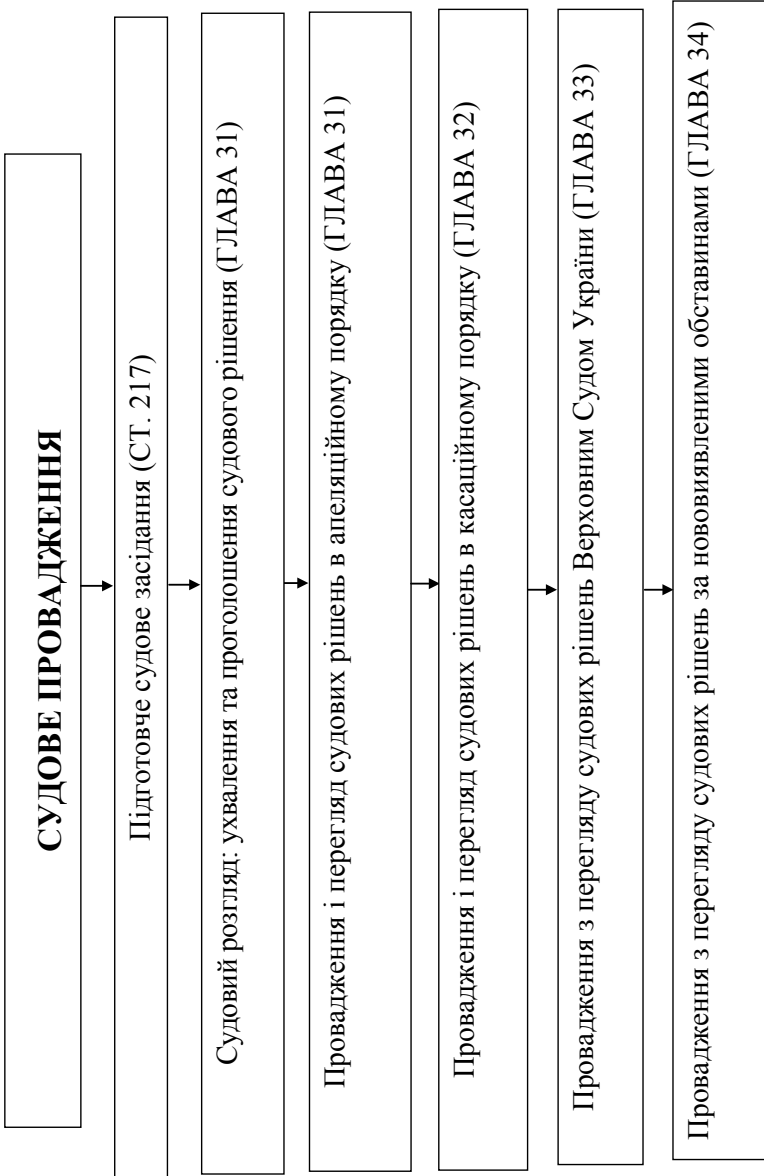
Таблиця 35



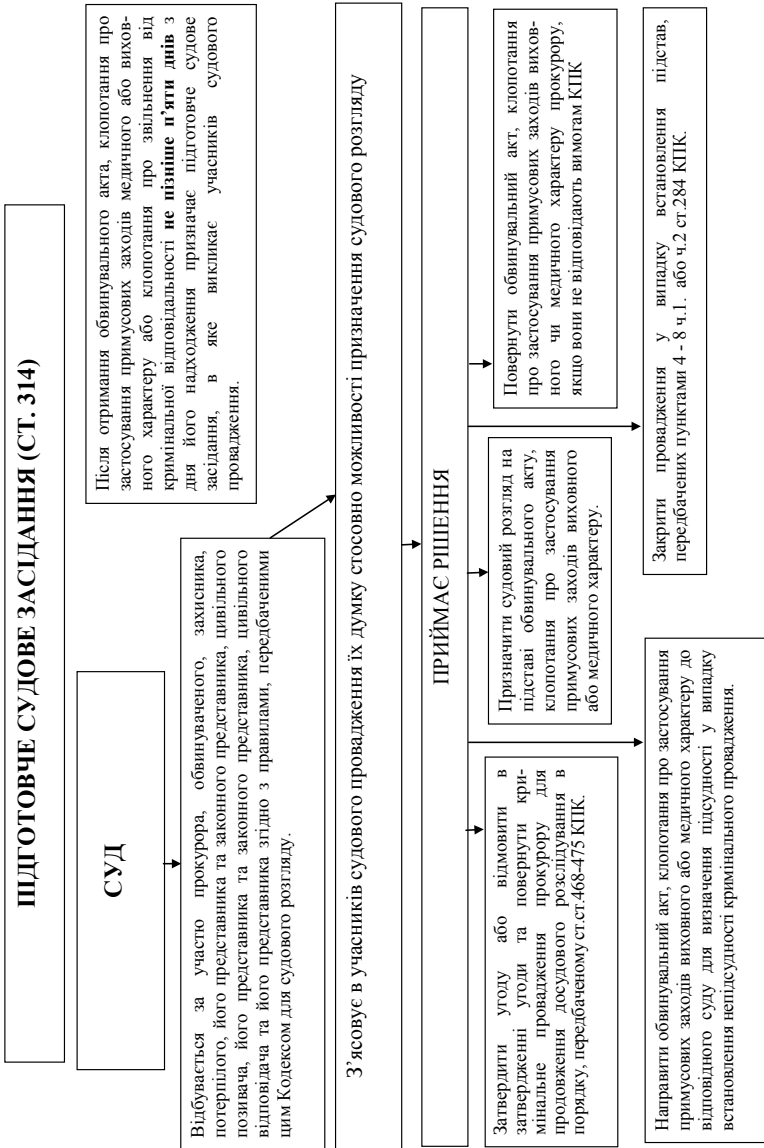
Таблиця 36



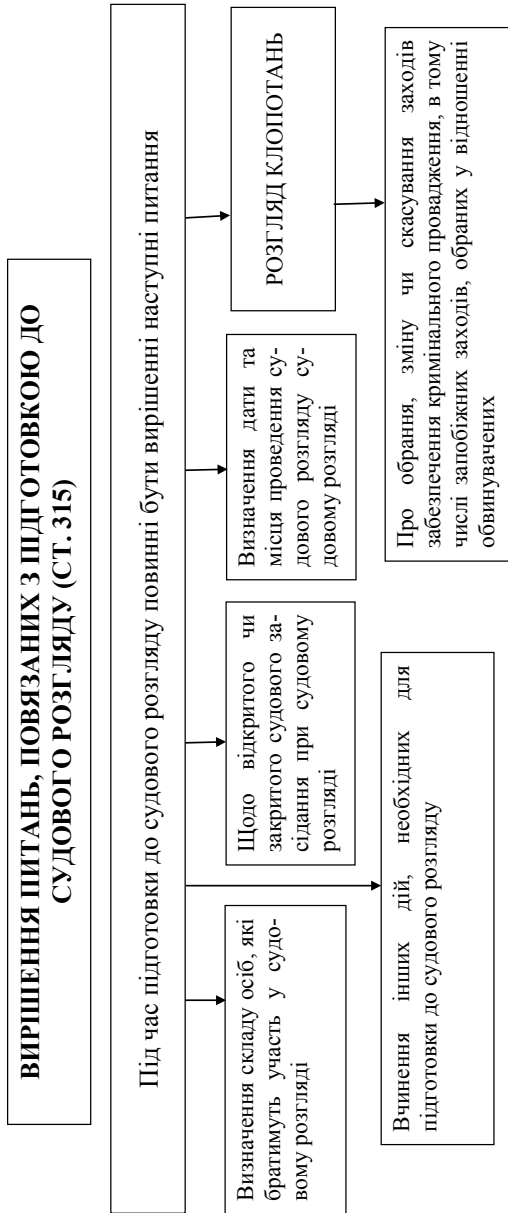
Таблиця 37



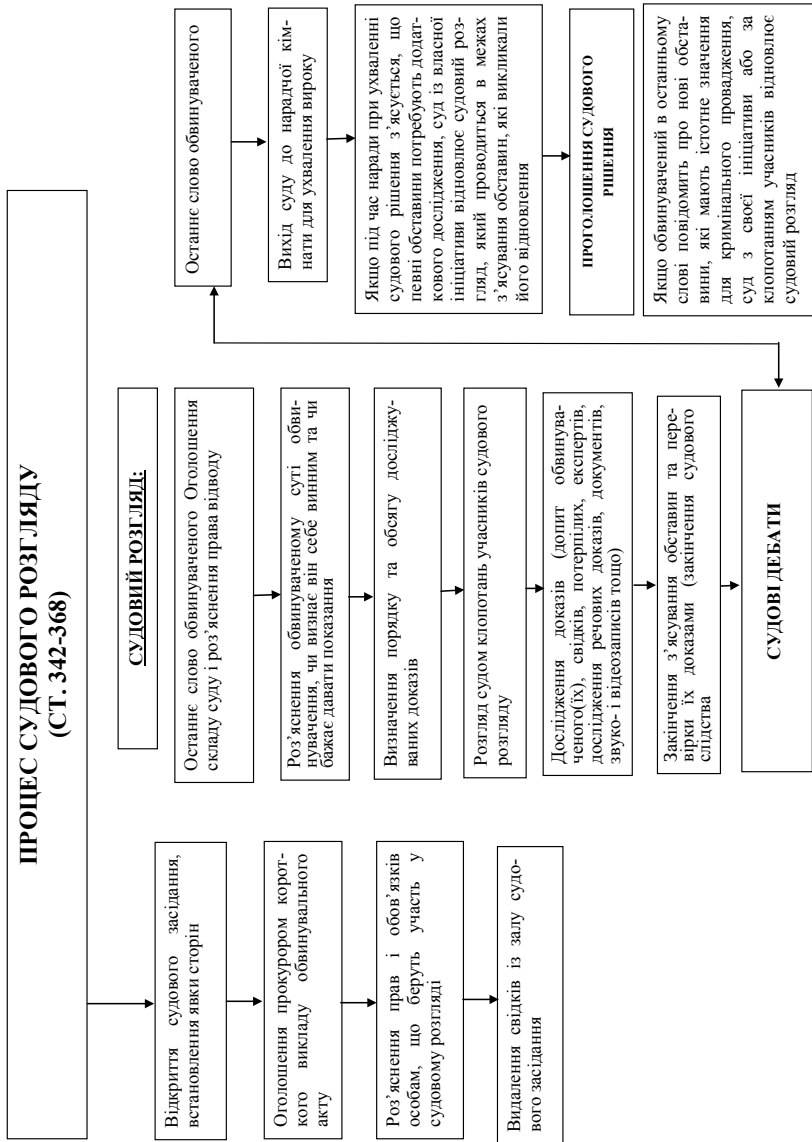
Таблиця 38



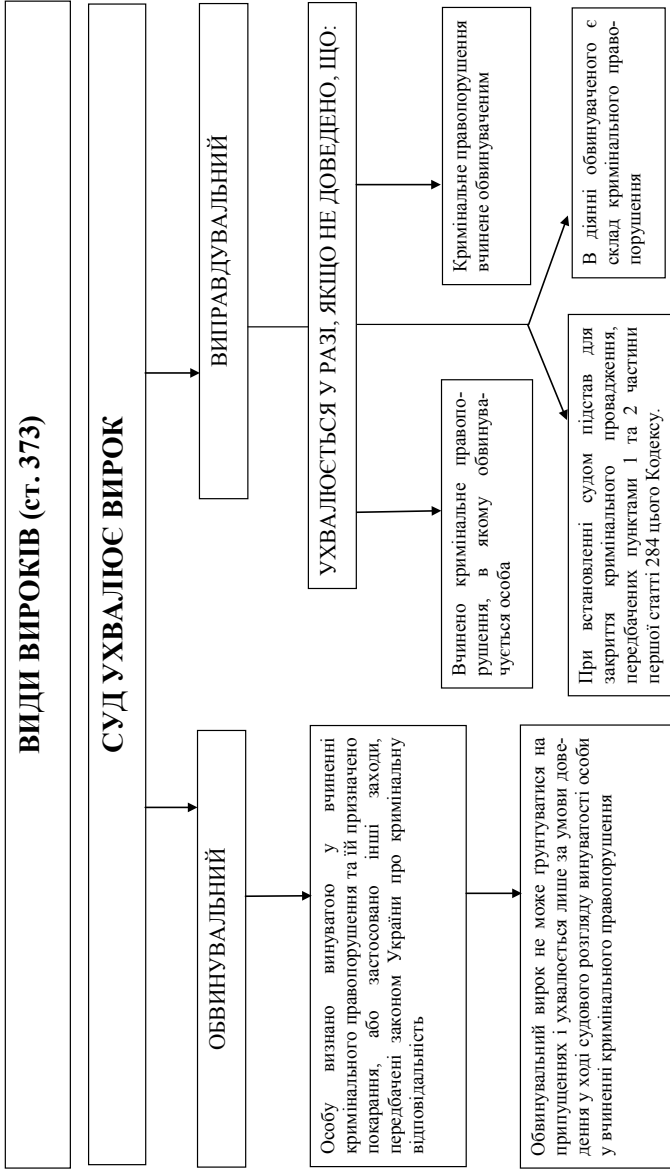
Таблиця 39



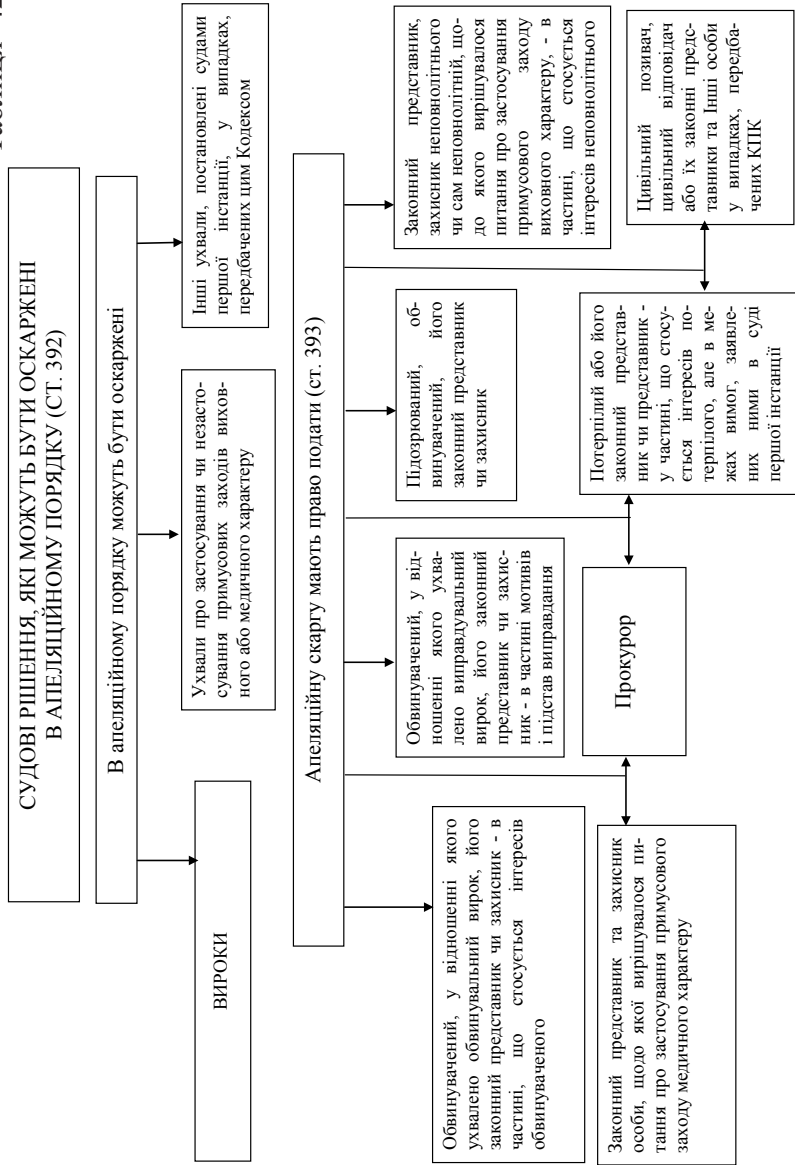
Таблиця 40



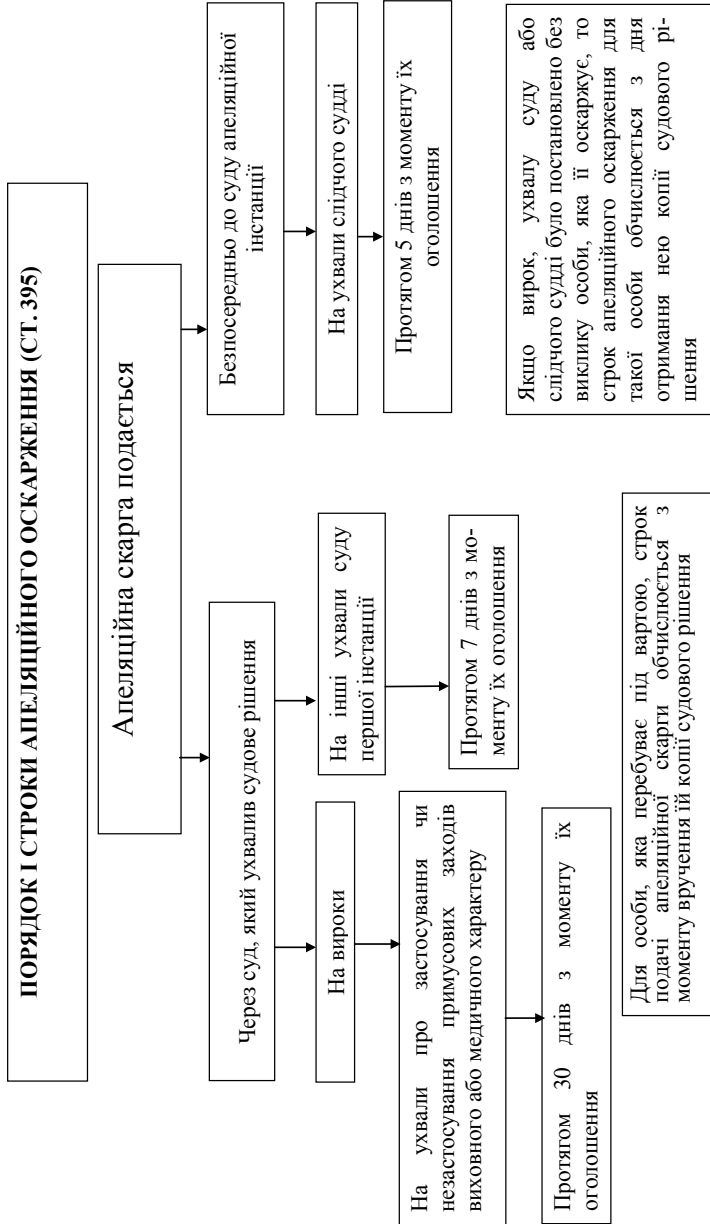
Таблиця 41



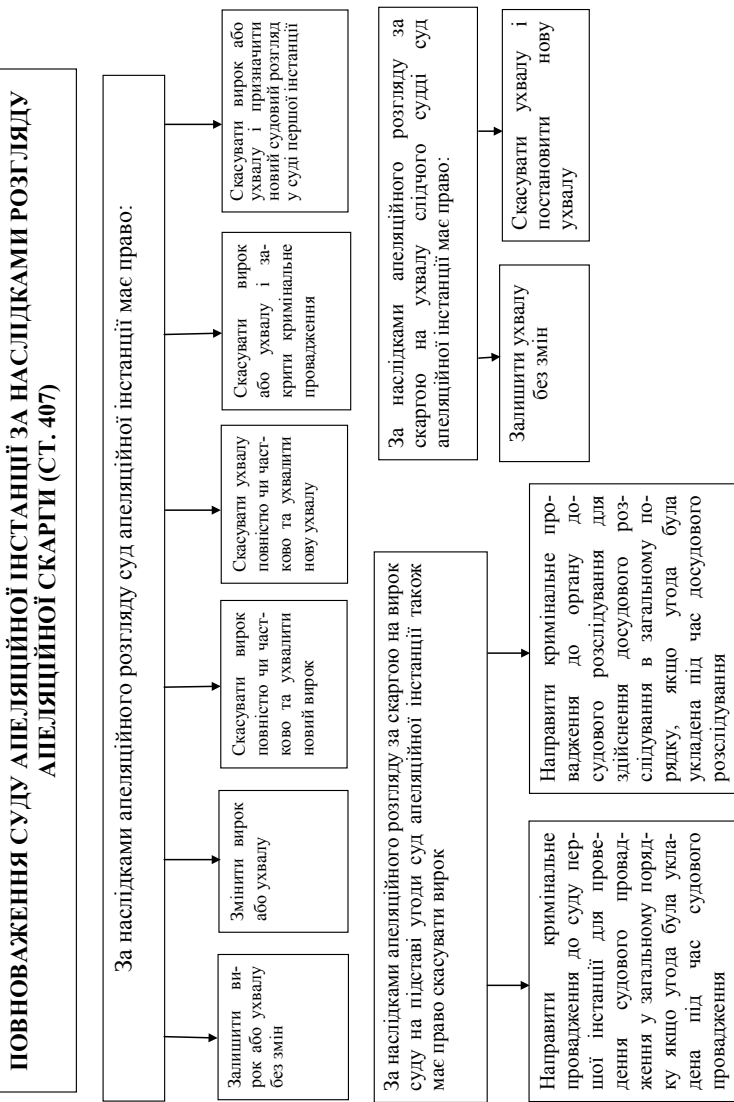
Таблиця 42

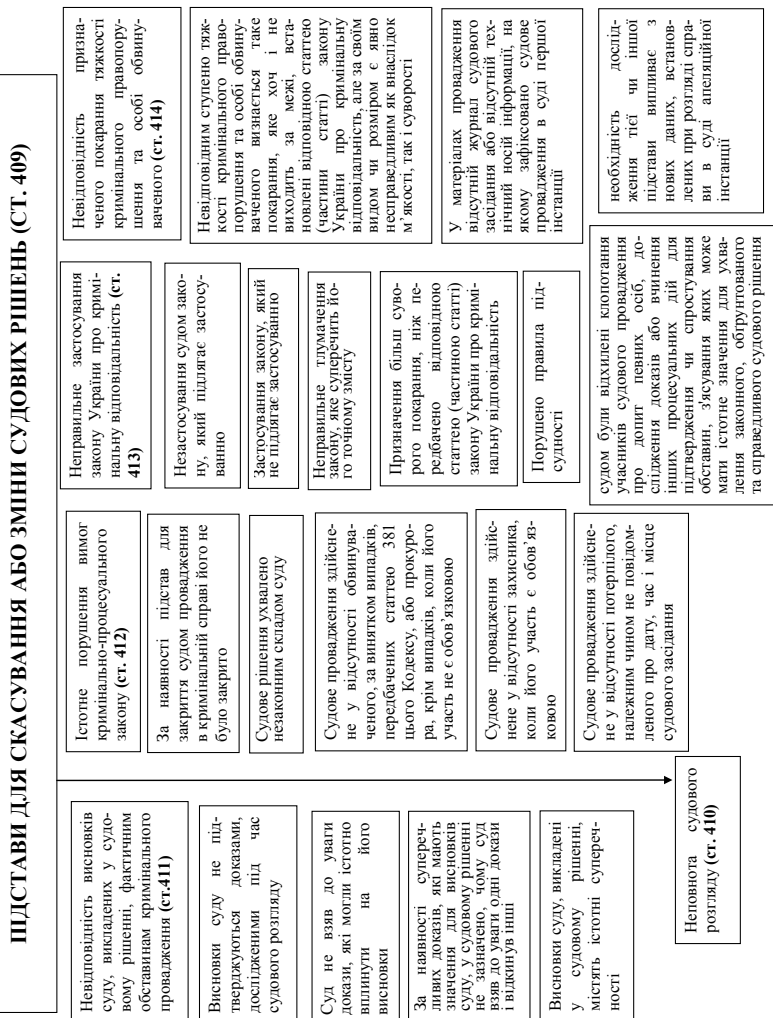


Таблиця 43

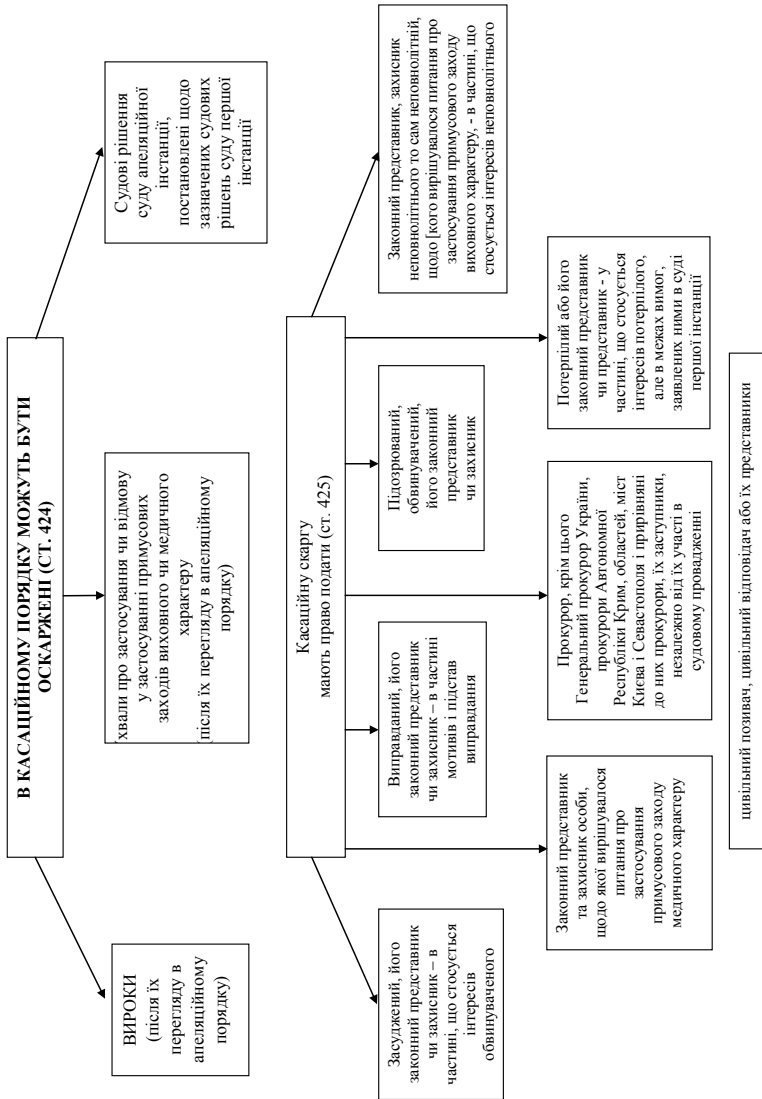


Таблиця 44

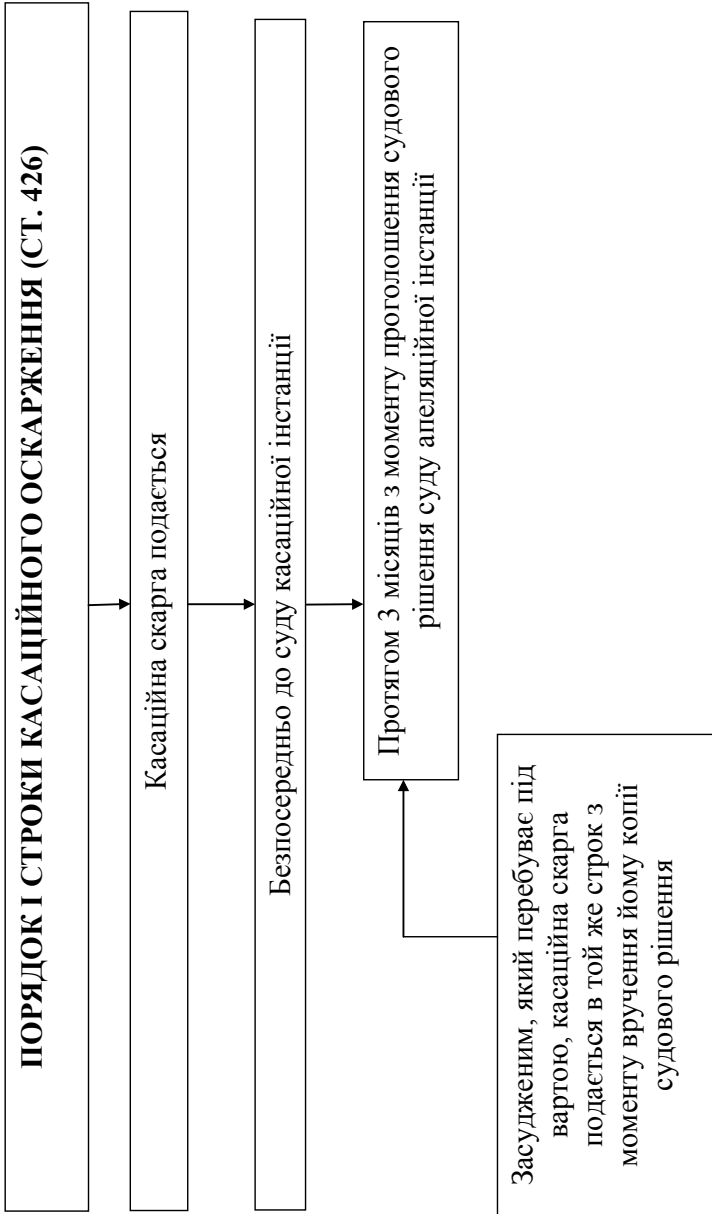




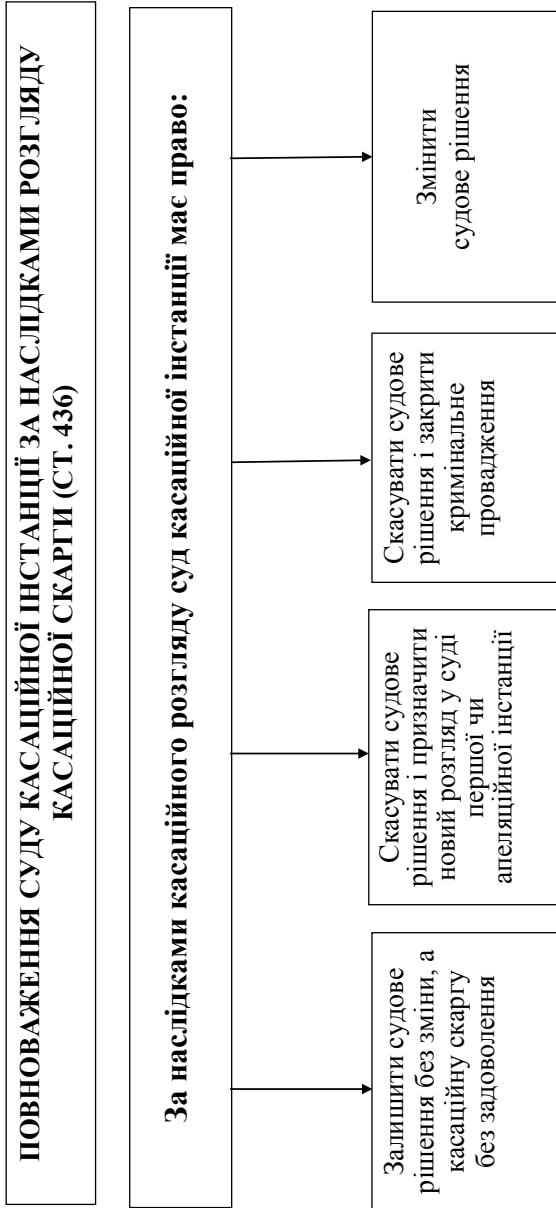
Таблиця 46



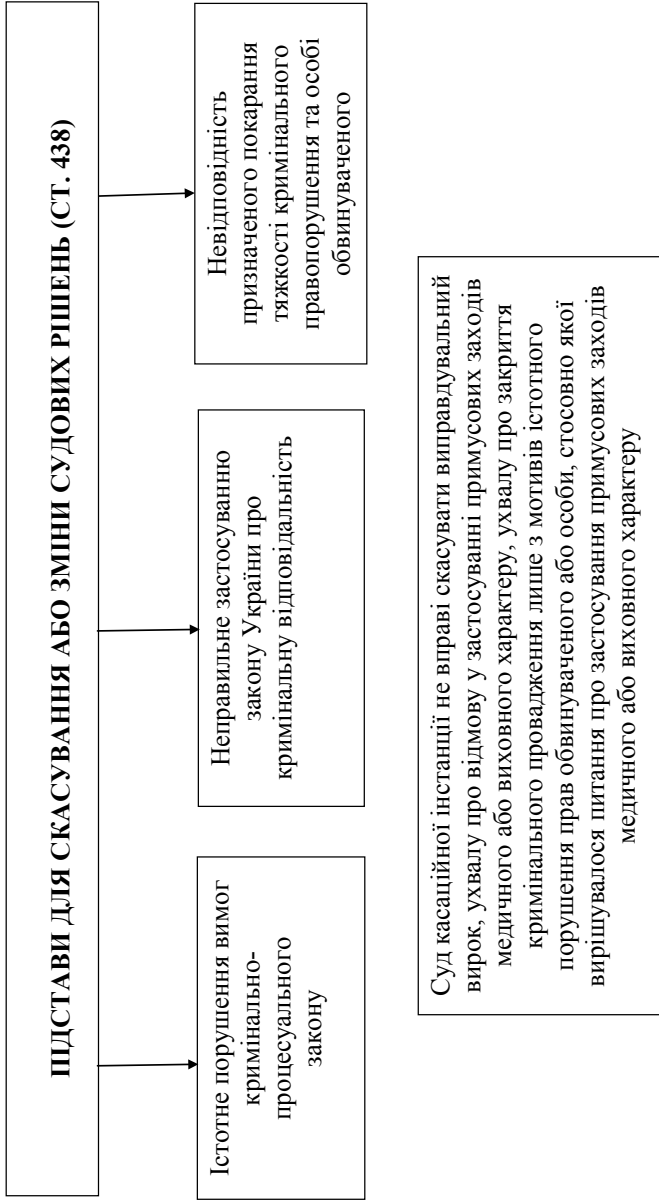
Таблиця 47



Таблиця 48



Таблиця 49

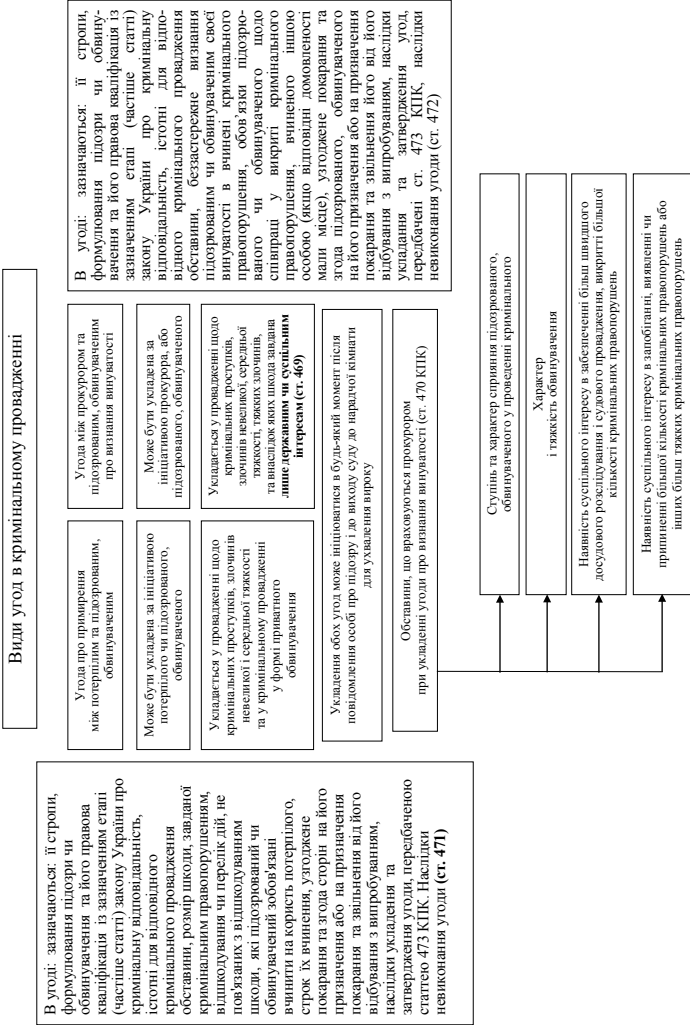


Таблиця 50

| ОСОБОВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ (РОЗДІЛ VI) | |
|--|---|
| Кримінальне провадження на підставі угод (Глава 35 КПК України) | Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (Глава 37 КПК України) |
| Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (Глава 39 КПК України) | Кримінальне провадження щодо неповнолітніх (Глава 38 КПК України) |
| Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (Глава 36 КПК України) | Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України (Глава 41 КПК України) |
| Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (Глава 40 КПК України) | |

Таблиця 51

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД (ГЛАВА 35)

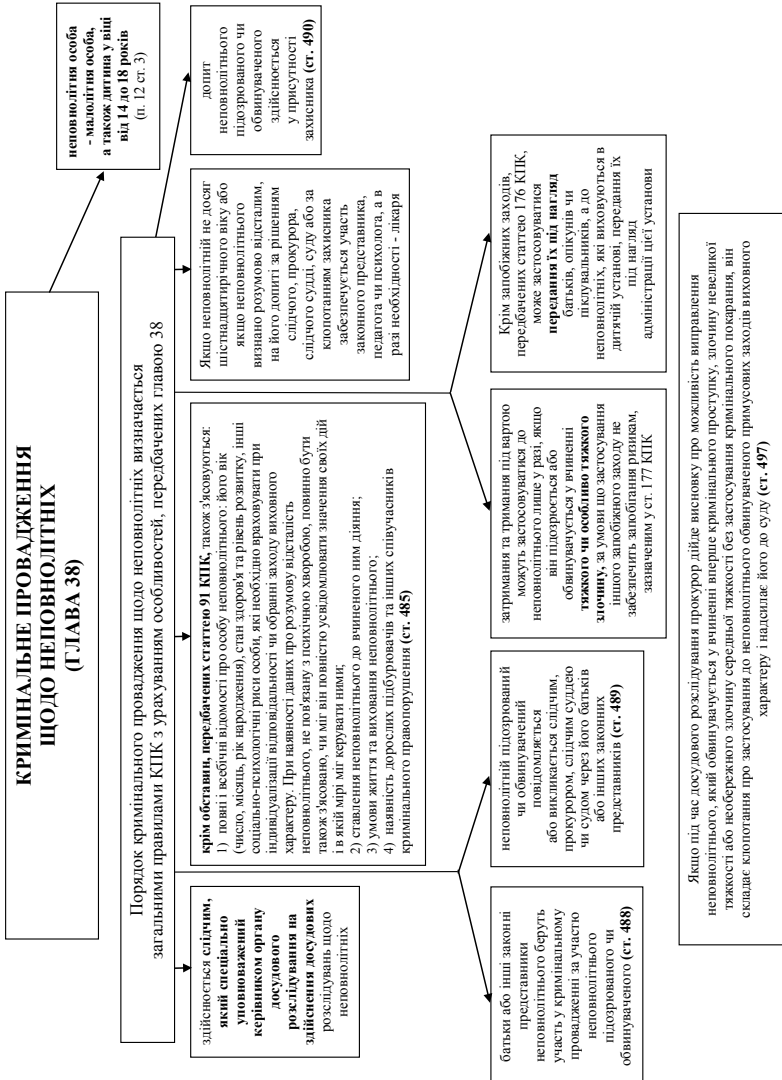


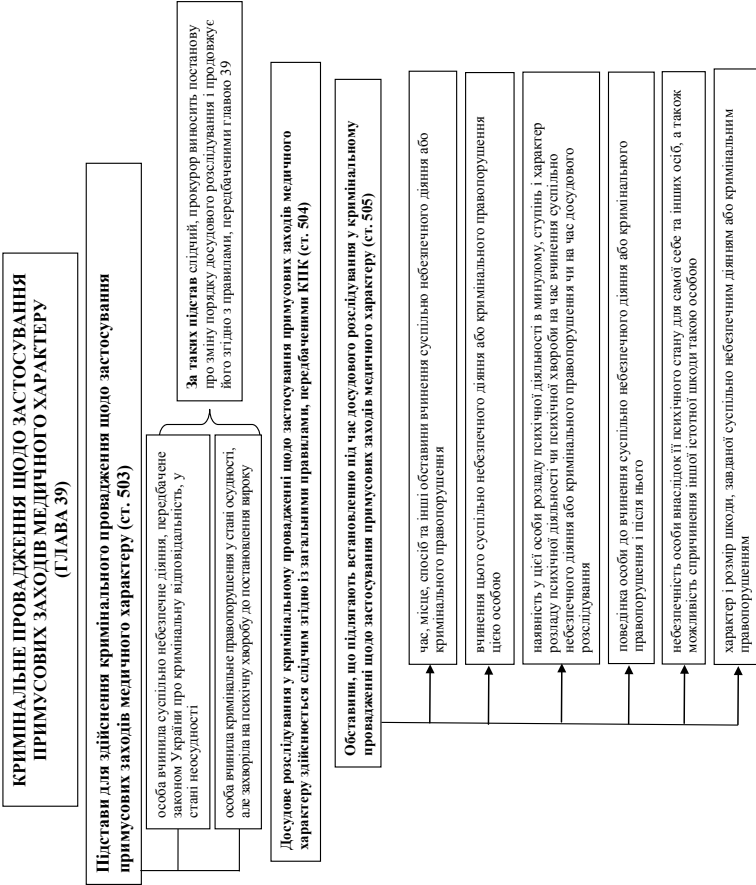
Таблиця 52

| | | |
|---|---|--|
| <p>КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ (ГЛАВА 36)</p> | <p>Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 477 КПК</p> | <p>Протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбаченого ст. 49 КК України.</p> |
| <p>Потерпілий подає до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування, заяву про вчинення кримінального правопорушення (ст. 478)</p> | <p>Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї. (ст. 479)</p> | |

| КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ШОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ (ГЛАВА 37) | |
|---|--|
| Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження (ст. 480) | |
| народного депутата України | Письмове повідомлення про підозру здійснюється: 1) адвокат, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові - Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень; 2) народному депутату України, викадиату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові Рахункової палати, його першому заступнику, заступнику, головному контролеру, секретарю Рахункової палати, заступникам Генерального прокурора України - Генеральним прокурором України; 3) судді Конституційного Суду України, професійному судді, присяжному та народному засідателю на час здійснення ними правосуддя - Генеральним прокурором України або його заступником; 4) генеральному прокурору України - заступником Генерального прокурора України |
| судді Конституційного Суду України, професійного судді, а також присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя | |
| кандидата у Президенти України | |
| Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини | |
| Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати | Затримання судді або стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту до ухвалення обвинувачувального вироку судом не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України |
| депутата місцевої ради | Притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України , його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України |
| адвоката | Обшук, затримання народного депутата України чи отримання його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, к тому числі негайних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. |
| Генерального прокурора України, його заступника | |
| Про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються (ст. 483): | |
| що до адвоката - відповідні органи адвокатського саморядування | що до інших категорій осіб, передбачених статтею 480 КПК, - органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад. |

Таблиця 54





Таблиця 56

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ
ТАСМНИЦЮ (ГЛАВА 40)**

Досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну тасмницю, провадиться з дотриманням вимог режиму секретності (ст. 517)

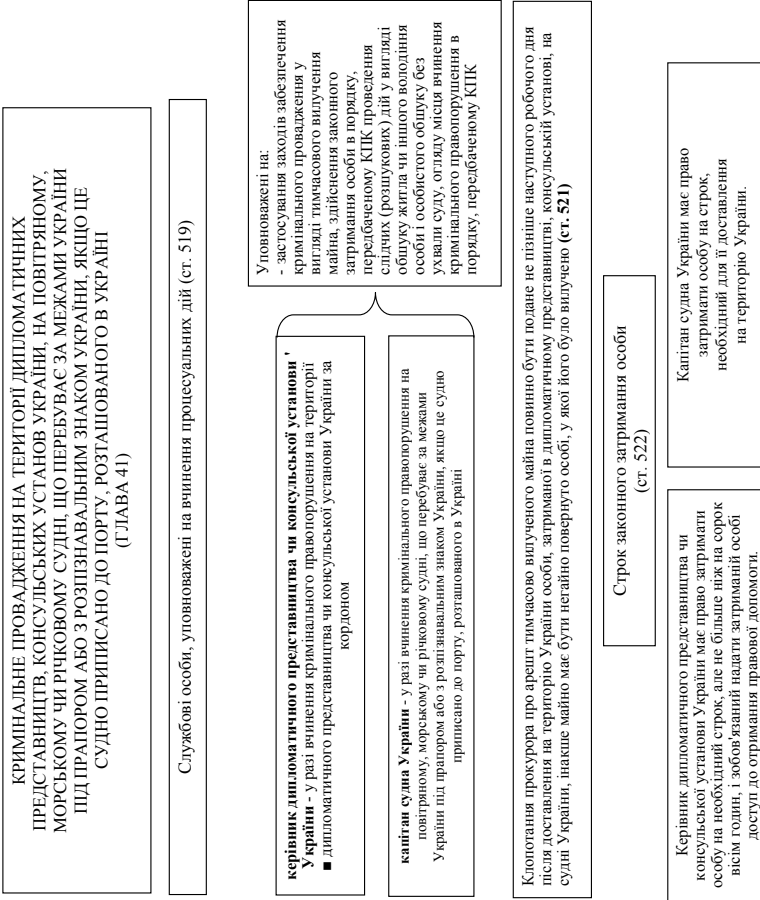
До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну тасмницю, допускаються особи, які мають доступ до державної тасмниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв.

Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до **режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування**

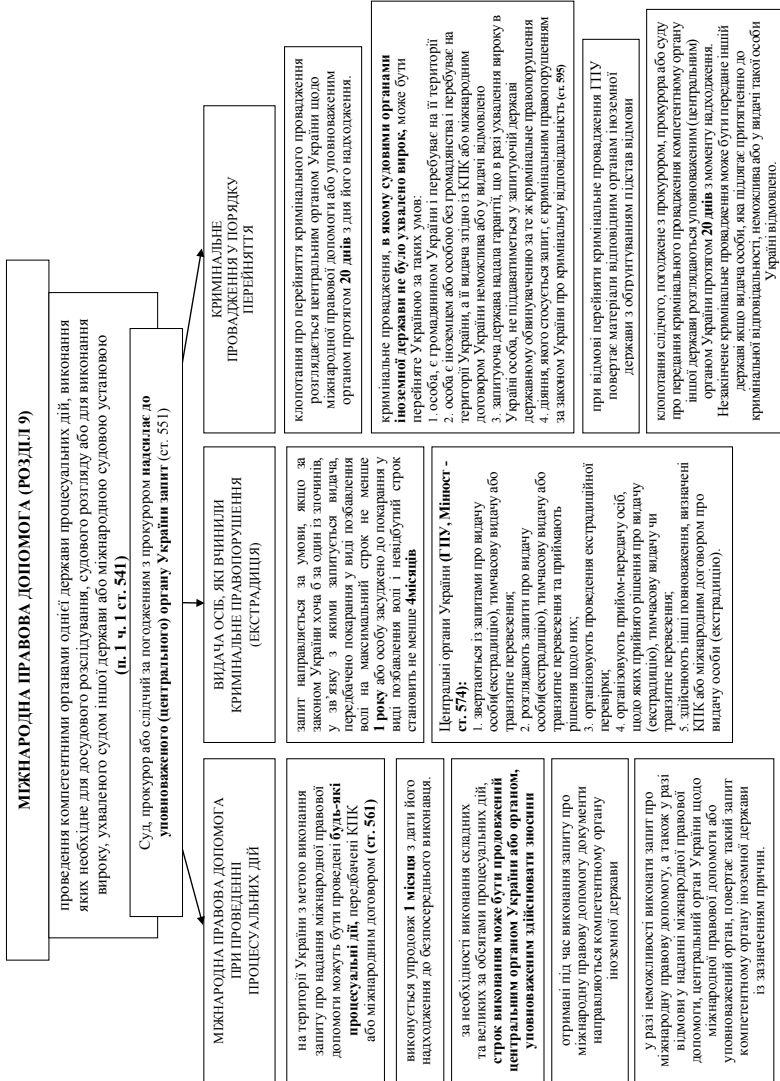
Якщо під час проведення експертизи використовуються методики, технології чи інформація, що містить охоронювану державою тасмницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не вказуються

Процесуальні рішення не повинні містити відомостей, що становлять державну тасмницю

Захисникам та законним представникам підозрюваного чи обвинуваченого, забороняється робити копії з матеріалів, які містять державну тасмницю



Таблиця 58



ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 766-VIII.

3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI.

4. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., № 1697-VII.

5. Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-19.

6. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14 жовтня 2014 р., № 1698-VII.

7. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р., № 2229-XII.

8. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 р., № 2713-IV.

9. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р., № 2135-XII.

10. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р., №1689-VII.

11. Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 р., № 1632-VII.

12. Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р., № 192-VIII.

13. Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р., № 160-VIII.

14. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р., № 4038-XII.

15. Наказ МВС «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» від 19 листопада 2012 р., № 1050.

16. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» від 14 серпня 2012 року, № 700. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-organizaciya-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.

17. Наказ МВС України від 26.10.2012 № 962 «Про затвердження Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1946-12>.

18. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України. Ч. 1. – К., 1995. – С. 31–37.

19. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня. 2004 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх».

20. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 16 від 8 жовтня 2004 р. «Про деякі питання застосування законодавства,

яке регулює порядок і строки затримання (арешту) осіб при вирішенні питань, пов'язаних з їх екстрадицією».

21. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 3 червня 2005 р. «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування».

22. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 від 7 липня 1995 р. «Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат».

23. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 31 травня 2002 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру».

24. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 24 жовтня 2003 р. «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві».

25. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня 2004 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх».

26. Азаров Ю. І., Кримінально-процесуальне право України : посіб. для підгот. до екзамен. / Ю. І. Азаров, С. О. Заїка, В. Г. Фатхутдінов. – К., 2010.

27. Александров А. С. Перехресний допит у суді : навч.-практ. посіб. / А. С. Александров, С. П. Гришін, Я. П. Зейкан. – К. : Алерта, 2014. – 528 с.

28. Аленін Ю. П. Кримінально-процесуальне право України : підруч. / за ред. Ю. П. Аленіна. – Х. : Одиссей, 2009. – 816 с.

29. Басиста І. В. Кримінальний процес України : навч. посіб. / І. В. Басиста, В. І. Галаган, Ж. В. Удовенко. – К. : Центр учб. літ., 2010. – 352 с.

30. Вапнярчук В. В. Кримінальний процес України (в схемах і таблицях) : навч. посіб. / В. В. Вапнярчук. – Х. : ФІНН, 2011. – 294 с. – (Бібліотека юриста).

31. Гловюк І. В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика : моногр. / І. В. Гловюк. – О. : Фенікс, 2010. – 232 с.

32. Грошевий Ю. М. Кримінальний процес : підруч. / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, В. П. Пшонка. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

33. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України : підруч. / Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. – [2-е вид., переробл. і доповн.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.

34. Кримінальний процес України в питаннях і відповідях : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, Н. З. Рогатинська. – К. : КНТ, 2009. – 154 с.

35. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Пурдоль ; [за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова]. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

36. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Нац. акад. правов. наук України. – Х. : Право, 2012. – 844 с.

37. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одіссеї, 2013. – 1104 с.

38. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів : наук.-практ. посіб. / авт. кол.: Р. Г. Андреев, С. М. Блажівський, М. І. Гошовський [та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 736 с.

39. Кримінальний процес : підруч. / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

40. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США : навч. посіб. – 2-ге вид. – К. : Центр учб. літ., 2010. – 352 с.

41. Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова,

Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. – 3-тє вид., доповн. і переробл. – К. : Скіф, 2013. – 250 с.

42. Кримінальний процес України (новий) : навч. посіб. / А. В. Молдован, С. М. Мельник. – Центр учб. літ., 2013. – 367 с.

43. Коваленко В. В. Кримінальний процес : підруч. / В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний. – К. : Центр учб. літ., 2013. – 544 с.

44. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : навч. посіб. / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 366 с.

45. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / Макаров Марк Анатолійович. – К., 2012. – 195 с.

46. Макбрайд Д. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Д. Макбрайд ; Рада Європи. – К. : К. І. С., 2010. – 576 с.

47. Марітчак Т. М. Порядок реалізації суддею права на самовідвід у кримінальному процесі: сучасний стан і перспективи удосконалення / Т. М. Марітчак // Кримінальне судочинство. – 2012. – № 2. – С. 7–17.

48. Молдован А. В. Кримінальний процес України : навч. посіб. / А. В. Молдован, С. М. Мельник. – К. : Центр учб. літ., 2013. – 368 с.

49. Осмолян В. А. Ознайомлення учасників процесу з матеріалами кримінальної справи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. А. Осмолян. – К., 2012. – 20 с.

50. Узагальнення Верховного Суду України судової практики в кримінальних справах / упоряд.: В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2010. – 180 с.

Наукове видання

Сергій Володимирович БАНАХ
Ніна Зіновіївна РОГАТИНСЬКА
Андрій Михайлович САРАХМАН

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Підручник

Редактор Інна Буняк
Комп'ютерне верстання Ольги Слимак
Дизайн обкладинки Володимира Кусмарцева

Підписано до друку 1. 09. 2016 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов. друк. арк. 15 Облік.-вид. арк. 15,6
Зам. № У-365-16. Тираж 200 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль, 46004
тел. (0352) 47-58-72

E-mail: edition@tneu.edu.ua